

Student Satisfaction Survey 2021-22

Commerce: <https://forms.gle/FYdhVDrin9xksxxR9>

Science : <https://forms.gle/QsEWJ9aDgRo3sQip6>
<https://forms.gle/S5edHT7NkinWm7LV6>

Humanities: <https://forms.gle/NvtUeEn2SAeaAy5Y7>
<https://forms.gle/zXgz9HXgCdtScJgRA>

Home Science <https://forms.gle/ZJ4BSQzJSu6pox7M9>

Student Satisfaction Survey Science

637 responses

[Publish analytics](#)

Name of the student

637 responses

Punam panjabrao sarap

Vivekbodhi Bhanudas Patode

Amatul Anam Mirza Nusrat ullah

Sakshi Gopalkumar Badmera

SAFIYA FAROOQ FAHIMUDDIN QAZI

Aditya Rajendra Telgote

Tejasvini Ganesh wankhade

Tarun Sanjay Sonkamle

Mitali Narendra Lamsoge

Pournima ashok awachar

OM PRAKASH DHANBHAR

PRATIKSHA SHASHIKANT LOKHANDE

IFRA Firdous Aarif khan

Gayatri Dnyaneshwar Bhatkar

Gaurav Santosh Gaikwad

Rutik Mohan Murumkar

Nikhil Vishawas Ingle

Vaibhavi Shivaji Bhatkar

Tejas Vinayak Khedkar

Namrata Gajanan Bhatkar

Pranav Jaykrushna Ghenge

Ather Khan Wahid Khan

Saurabh R. Waitkar

Mohammad Talha Mohammad Saleem

SANIKA VIJAY LAHOLE

NIKITA PRAMOD KHUPSE

Akshay Yenkar

Riya Sanjay Gawande

Bushra Amin

Praful tayade

Mayur Ramgir Giri

Sanket Ravindrakumar Shrivastav

Pragati Sunil Sarode

Tushar shuddhodhan Dongare

Mahewash faryan Aazam shah

Vaishnavi yeole

Akshay Shivdas kale

TEJAS GAJANAN MODAK

Uzma Raheen Iftekhar Ahmad Khan

Naeema Tazeen Iftekhar Ahmad Khan

Aayesha Tehreem Mohammad Ashfaque Ullah Khan

Irshad Khan Anis khan

Bhagyashri Dhanraj Wankhade

Abhishek rambhau solanke

Asma Mirza Mirza Ismail baig

Iffat fatema

Mohammad Arsh

Mehwash Fatema Sayyed Naved

ACHAL DEVIDAS CHEKE

Anam Mahreen Zeeya Ahmed

Zubiya Fatema Syed Moinuddin

Amima saher

Mehvash Muskan Shaikh Anjum

FIZA NAAZ FAROOQUE ALI

NAYAB SIDDIQUA ABDUL WAHEED

Madiha Anam Mushtaque Ahmad

Saniya firdous Anwarul Huque

SANA BANO SIRAJ AHMAD

Prajakta Bhagwan Masne

Sagar Santosh Hivrale

Saleha firdous Mohammed Ayyub

Aamena Parveen D/O Zahed khan

SANA FIRDOUS D/O MOHAMMAD AEJAZ

Vaishnai Murlidhar Ingle

Vaibhav vilas karale

Siddiqua Meraj Syed Taher Ali

Tuba Tazeen Shafique Ahmed khan

ACHAL GAJANAN WANKHADE

Pratima Ananda Ambhore

Sanjana Vinod Tayade

Nidhi Rajratna Shirsat

Shubhangi Kailas Telgote

Vaishnavi Raju Tarale

SHRADDHA PRAMOD PACHKOR

Adsa Adeema Mirza Shakeel Baig

Sharique shah Sikandar shah

Laxmi pandurang Gopnarayan

NIKITA GAJANAN SOMWANSHI

Fiza anam Mohammad anees

Mayur Ramesh Katolkar

Adeeba Azhar Momin

ARJUN RAMDAS HIRVE

Shantanu Ashok Shirsat

Sofiya noor

Aditya Shivadas Gawande

Rushi

JAWERIYA ANJUM AMJAD KHAN

Juveriya sawela

AEISHA AQSA

Prajwal Narayan Tikar

Roshan Mahadev Sarode

JIVAN SANGHAPAL PRADHAN

Palak Deepak Mohta

Gayatri Shankar Akturkar

Snehal ashok wankhade

Shivprasad Vijay Bali

Sharayu padmakar Khotare

Sakshi Anil Mahalle

RUSHNA TEHREEM JAMILUDDIN

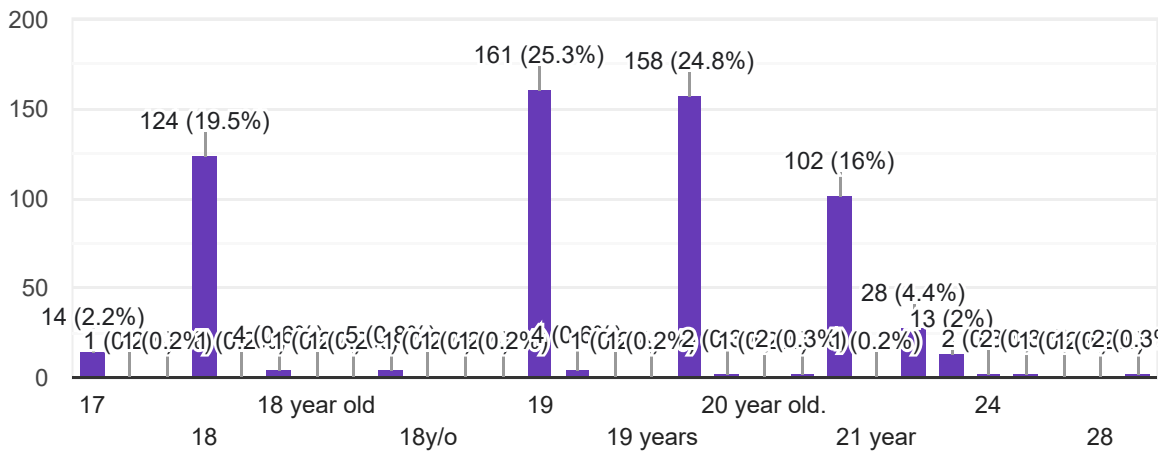
Nayna chavhan parsaiyya

533 more responses are hidden

Age

637 responses

Class

637 responses

Bsc 2nd year

Bsc 1st year

Bsc 1 year

Bsc 1

BSC 2nd year

Bsc 1st

Bsc

Bsc 3rd year

Bsc final year

Bsc 3 year

Bsc1

Bsc first year

B.Sc III

Bsc 3rd

Bsc 2 year

Bsc 1st year

Bsc 3rd year

Bsc I

BSC 1 year

Bsc1st year

B.Sc.III

Bsc 3 rd year

Bsc 2nd year

Bsc 1st

BSC 1st

Bsc 2 nd year

B.sc 1st year

BSC

BSC-1

1 year

B.Sc 1

B.Sc.I

B.Sc I sem I

BSC 1 st year

Bsc1year

BSC 1

Bsc 1st sem 1st

Bsc I

Bsc 1 sem 1

BSC 1st year

BSC 3 year

Bsc II year

B.Sc II year

BSC 2 nd year

B.Sc III Sem V

BSc II

BSC II SEM III

Bsc 2nd

B.Sc-III

B.Sc. 2nd Year

Final year

B.sc 3rd year

Bsc III

Bsc III sem v

B.Sc 1st

Bsc1sem

Bsc 2 sem 3

B.Sc 1st year

B.Sc III

B.sc 1st

Bsc 2 year

B.Sc 2nd year

Bsc second year

Bsc3

B.Sc-III

Bsc

Bsc 1

3rd year

Bsc2

BSC 1st year

Bsc 3rd yr

B. Sc 1st

Bsc-1

BSC second year

Bsc 3

Bsc 3 semester 6

Bsc 2

Bsc III

BSC-1 SEM-1

12

Bsc-1year

BSC 1 St year 1 sem

B.sc 1

BSC 1 Year

B.Sc1st year

B.Sc. 1st Year

BSC 1st

Bsc 1st year (Sem 1)

BSc. I Sem. I

BSC 1yr, 1sem

Bsc 1 st year

BSc 1year

BSc 1 year 1 sem

1st year

B.Sc. I

Bsc 1 Year (Sem 1)

B.Sc -I

Bsc 1st year CPS CPS m t h e s t a t CPS mth CPS D group statistic Computer Science Physics math Computer Science Physics electronics computer science math electronic

B.Sc part 1

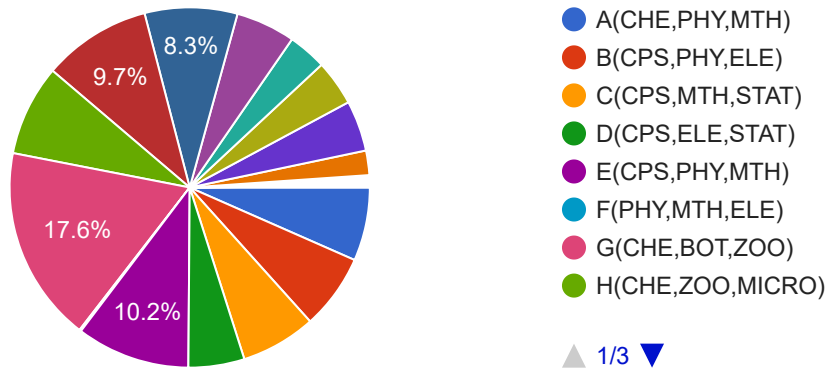
B.Sc. I (Sem. I)

371 more responses are hidden

Subject Group

 Copy

637 responses

▲ 1/3 ▼

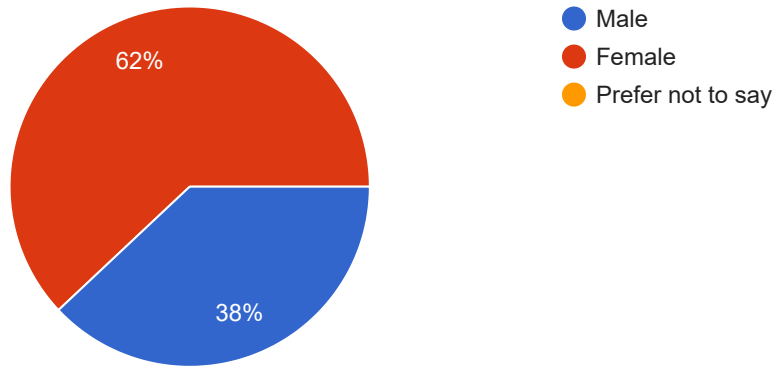
College Name

Gender

 Copy

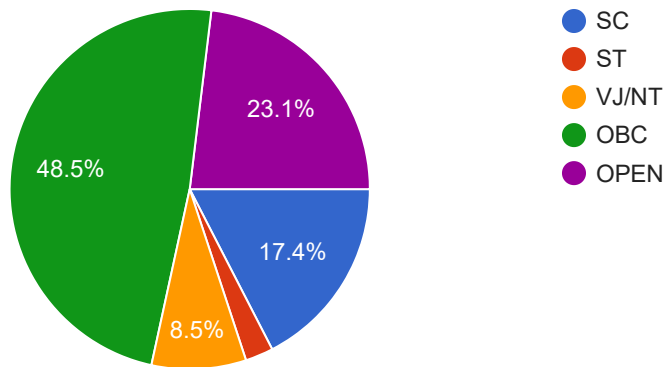
637 responses

Category

 Copy

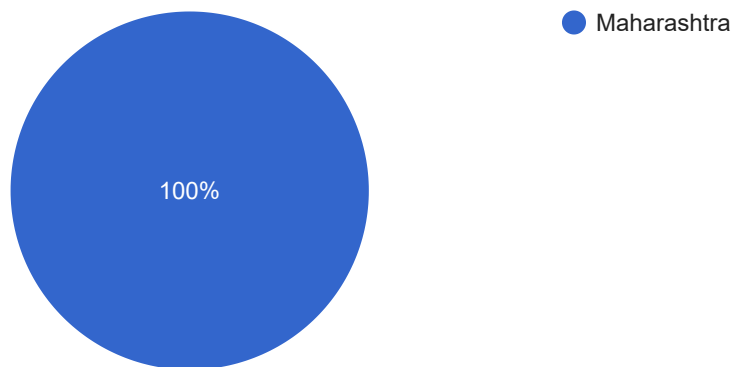
637 responses

State of Domicile

 Copy

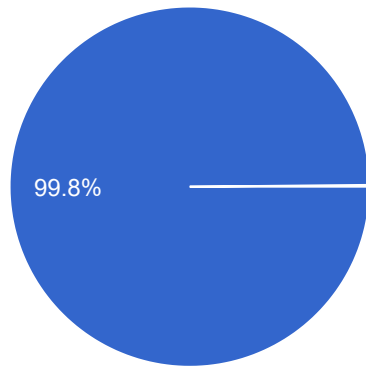
637 responses

Nationality if other than Indian

 Copy

637 responses

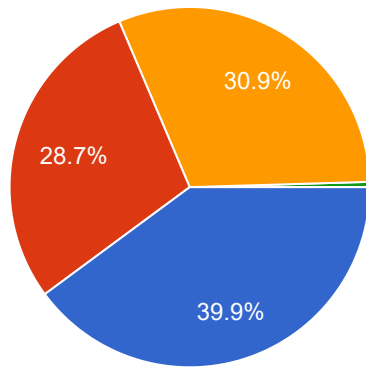

- Indian
- saimashaikh02253@gmail.com

Program name

 Copy

637 responses

- B.Sc. I
- B.Sc. II
- B.Sc. III
- B.Sc. III Pass Out (2020-21 batch)

College ID

637 responses

205

Yes

63217

57778

54477

64221

53607

62121

52971

62582

57708

61778

58733

62708

64552

62014

61936

63813

64115

2410438

64774

64024

62969

63760

62775

62703

62513

64430

61910

61896

63773

64147

62934

62116

64288

62632

62916

62718

61895

62636

63014

61772

62516

62670

64047

61790

61759

62109

63015

64290

62861

61811

62597

62808

61756

63635

62765

62133

64060

62058

62450

61859

61780

61872

62452

64753

61841

62658

62780

62555

63978

62533

21AB114228

62769

62806

62805

62846

64804

64644

64370

62071

62018

63050

61903

62003

61829

62192

61751

64044

63041

1970

62917

64322

62020

61760

61963

62825

62906

64284

62439

521 more responses are hidden

Mobile Number

637 responses

7028181407

8378041305

8080928731

9156790794

8830787489

7756096471

8010742413

7020829032

9373621562

9172656464

7666980996

7666165317

9767252611

7218367284

8237107929

9604272954

8421151374

8788493871

9307106171

9529633590

9834353371

8459278761

9359924621

08600095887

7249659301

8605897914

9673389652

9699641349

9518946333

07756811348

7420801686

9028646349

9699796057

9168934279

9850034042

7499295474

7058236291

9307409144

9657024890

62670

8830234229

9021254560

8087259982

8788563601

9764174523

9145566362

7038003576

8767966686

7887867025

9371253520

9022597059

9130427024

8830745646

9172508778

9356859677

9850386798

7420918453

7387096587

9604134770

8623091824

9371048220

9373002611

7517357768

8793544314

8483920042

8329368178

8379810696

8788407762

9763396214

9359601073

8767825011

8855038902

9579368989

9119459548

9657353880

9970734908

7058802843

8055886604

7498217617

7823813851

7498451730

9730396528

7387006175

8767003964

9657567735

9325244360

8668399851

7350168237

7218919842

7719018221

9028440038

7774042247

7499820751

8459971360

9322857425

9284834884

8767683291

8999489073

7391830170

9322724891

530 more responses are hidden

Year of joining

637 responses, 177 not shown

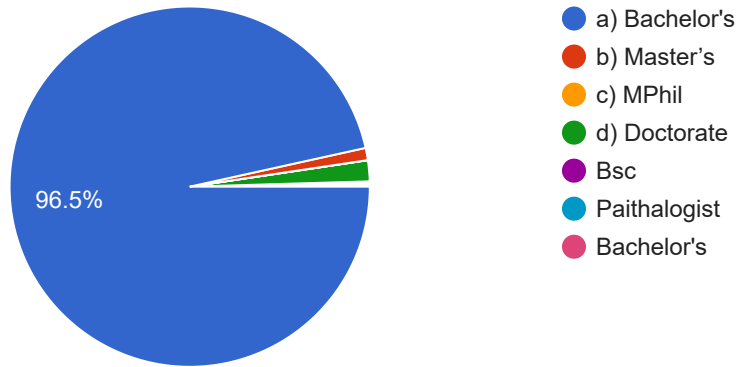
Jun 2019	1	3	15	2	17	6	20	5	21	3	22	3	24	5	25	7
	29	3														
Jul 2019	1	3	5	4	6	2	10	2	15	3	16	3	17	2	19	2
	24	2	30	2												
Aug 2019	10	3	14	2	16	2	25	5								
Jun 2020	28	2														
Aug 2020	5	2	8	2	10	2	12	3	19	3	20	4	21	3	27	4
	28	4	31	5												
Sep 2020	2	2	3	2	7	2	10	3	19	2	20	2	21	2	30	4
Oct 2020	10	2	21	2	31	5										
Dec 2020	14	2														
Jul 2021	1	3														
	11	2	14	4	15	15	16	11	17	14	18	7	20	3		
Sep 2021	22	11	23	7	24	4	25	5	27	7	28	6	29	7		
	30	5														
	1	10	4	3	5	2	8	3	9	4	12	4	13	8	14	10
Oct 2021	16	10	18	4	20	9	22	12	23	7	26	9	27	8		
	28	5	29	9	30	5										
	1	3	8	5	9	4	10	3	11	4	12	2	15	3	18	6
Nov 2021	20	2	29	2												
Dec 2021	6	15	20	2	22	3	24	5								
Jan 2022	25	6	27	8	28	5										
Feb 2022	25	3	27	3												
Jun 2022	1	5														

What degree program are you pursuing now?

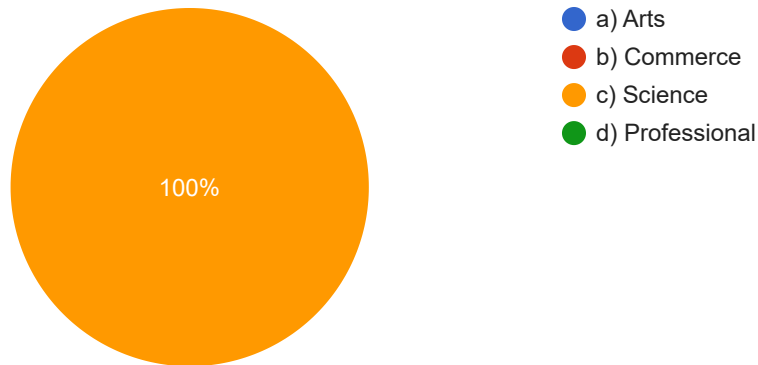
637 responses

What subject area are you currently pursuing?

637 responses

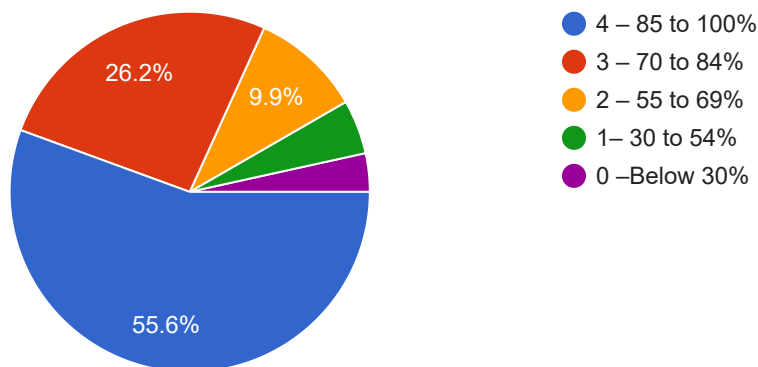
Criterion II – Teaching–Learning and Evaluation

Instructions to fill the questionnaire

How much of the syllabus was covered in the class?

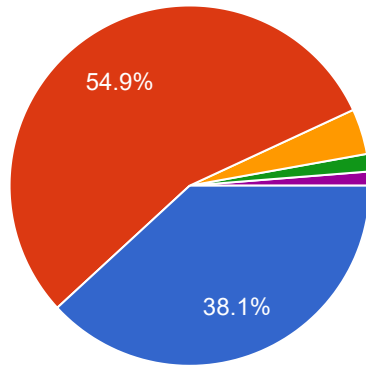
637 responses

How well did the teachers prepare for the classes?

637 responses

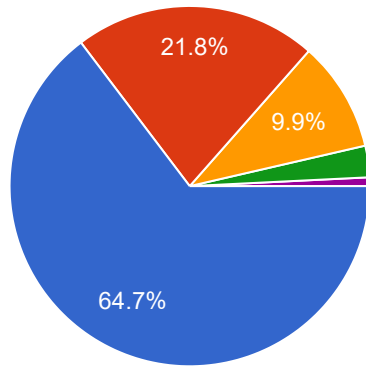

- 4 - Thoroughly
- 3 - Satisfactorily
- 2 - Poorly
- 1 - Indifferently
- 0 - Won't teach at all

How well were the teachers able to communicate?

637 responses

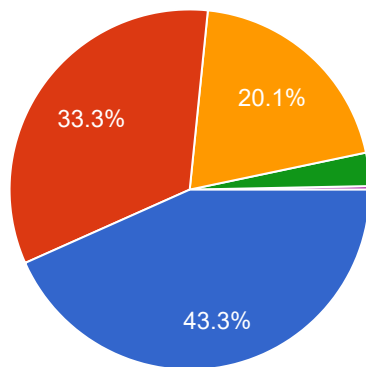

- 4 - Always effective
- 3 - Sometimes effective
- 2 - Just satisfactorily
- 1 - Generally ineffective
- 0 - Very poor communication

The teacher's approach to teaching can best be described as

637 responses

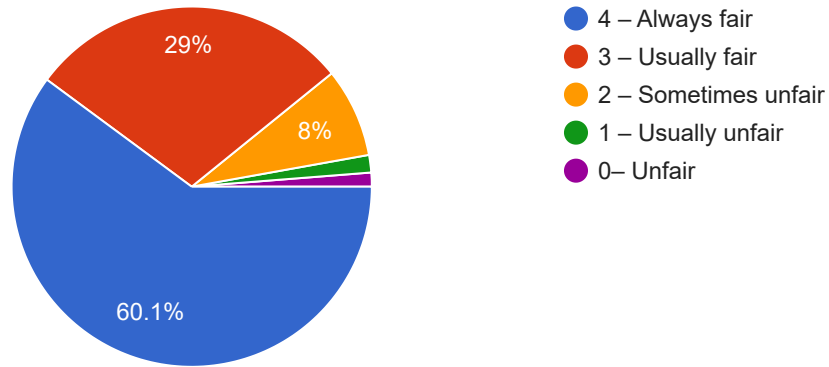
- 4 - Excellent
- 3 - Very good
- 2 - Good
- 1 - Fair
- 0 - Poor

Fairness of the internal evaluation process by the teachers.

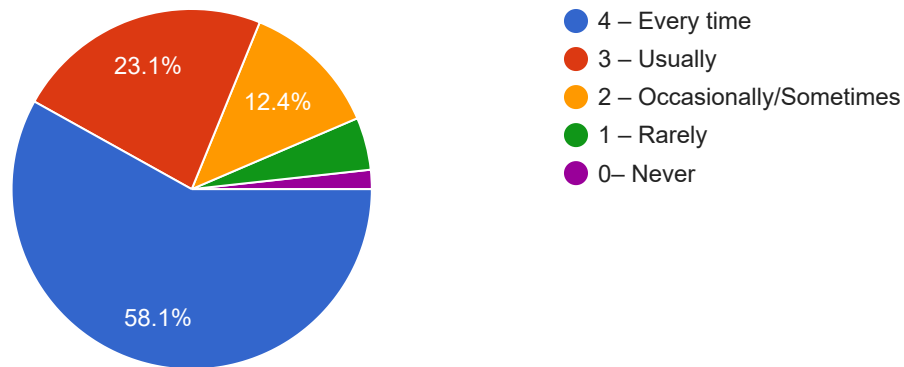
637 responses

Was your performance in assignments discussed with you?

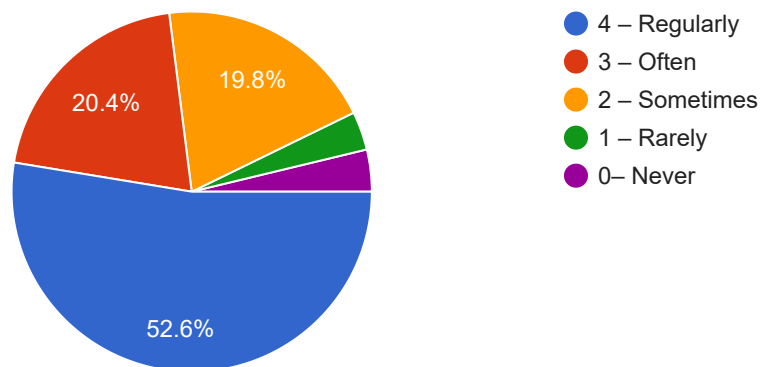
637 responses

The institute takes active interest in promoting internship, student exchange, field visit opportunities for students.

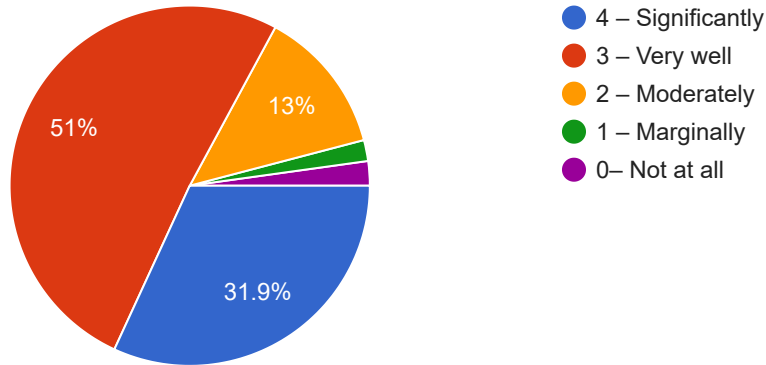
637 responses

The teaching and mentoring process in your institution facilitates you in cognitive, social and emotional growth.

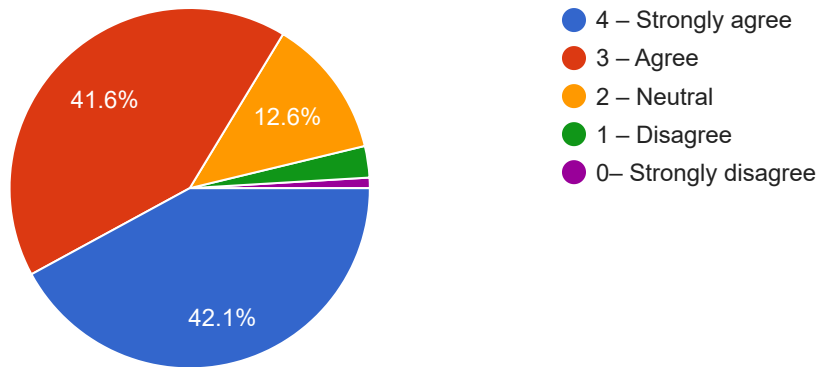
637 responses

The institution provides multiple opportunities to learn and grow.

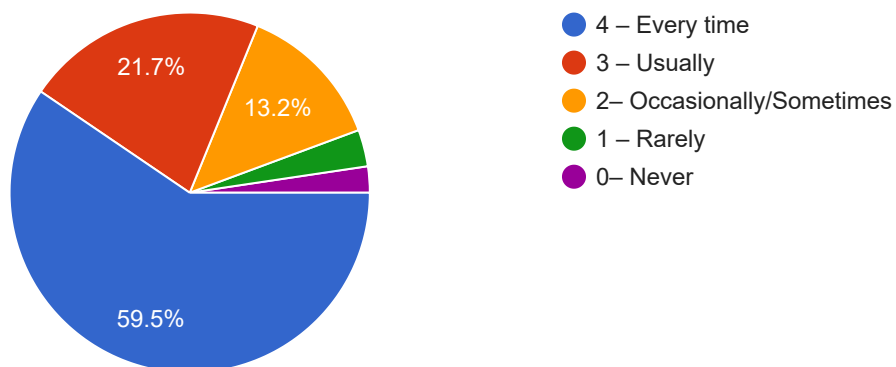
637 responses

Teachers inform you about your expected competencies, course outcomes and programme outcomes.

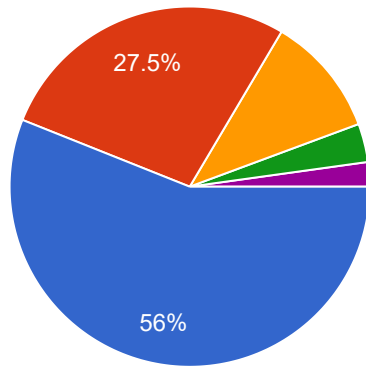
637 responses

Your mentor does a necessary follow-up with an assigned task to you.

637 responses

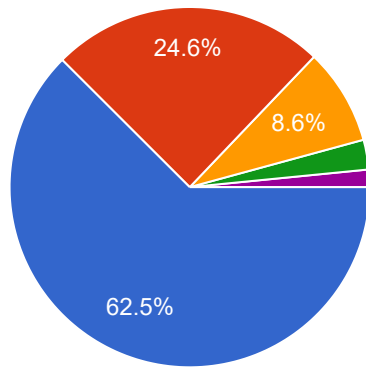

- 4 – Every time
- 3 – Usually
- 2 – Occasionally/Sometimes
- 1 – Rarely
- 0 – I don't have a mentor

The teachers illustrate the concepts through examples and applications.

637 responses

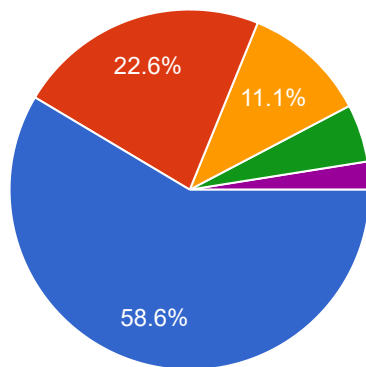

- 4 – Every time
- 3 – Usually
- 2 – Occasionally/Sometimes
- 1 – Rarely
- 0 – Never

The teachers identify your strengths and encourage you with providing right level of challenges.

637 responses

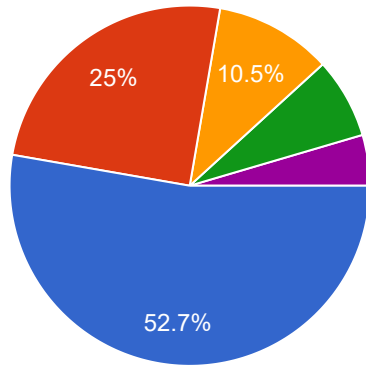
- 4 – Fully
- 3 – Reasonably
- 2 – Partially
- 1 – Slightly
- 0 – Unable to

Teachers are able to identify your weaknesses and help you to overcome them.

637 responses

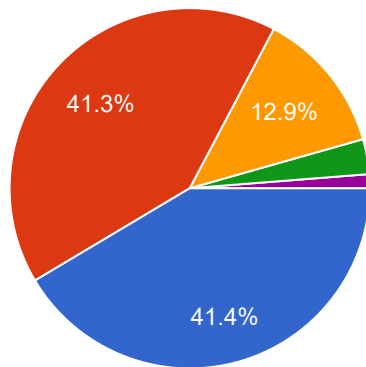

- 4 – Every time
- 3 – Usually
- 2 – Occasionally/Sometimes
- 1 – Rarely
- 0 – Never

The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.

637 responses

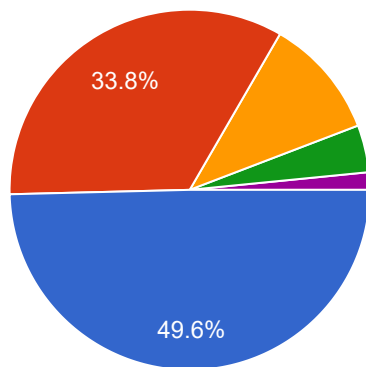

- 4 – Strongly agree
- 3 – Agree
- 2 – Neutral
- 1 – Disagree
- 0 – Strongly disagree

The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.

637 responses

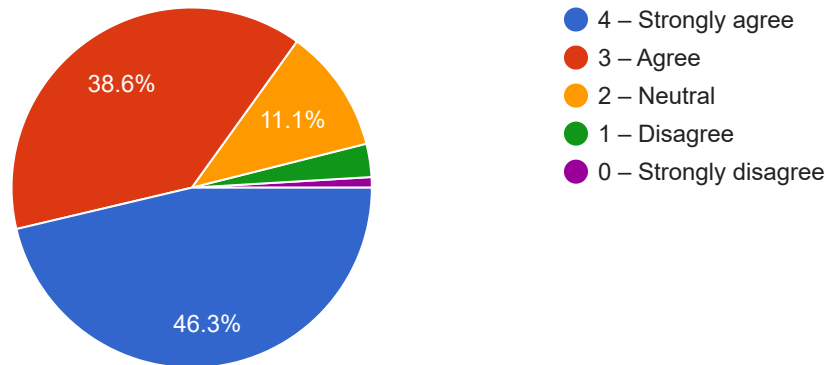
- 4 – To a great extent
- 3 – Moderate
- 2 – Somewhat
- 1 – Very little
- 0 – Not at all

Teachers encourage you to participate in extracurricular activities.

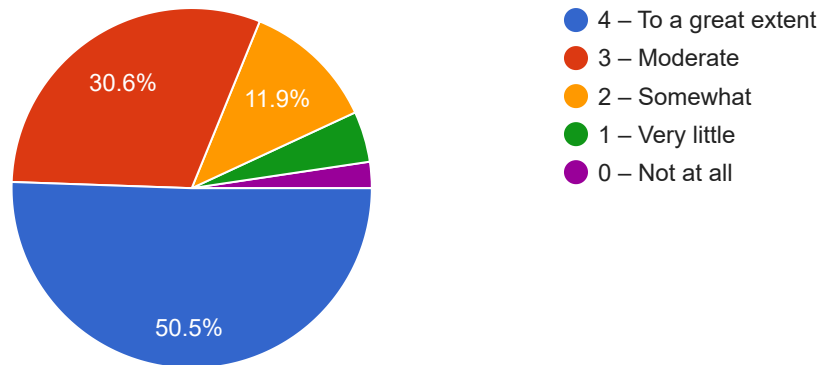
637 responses

Efforts are made by the institute/ teachers to inculcate soft skills, life skills and employability skills to make you ready for the world of work.

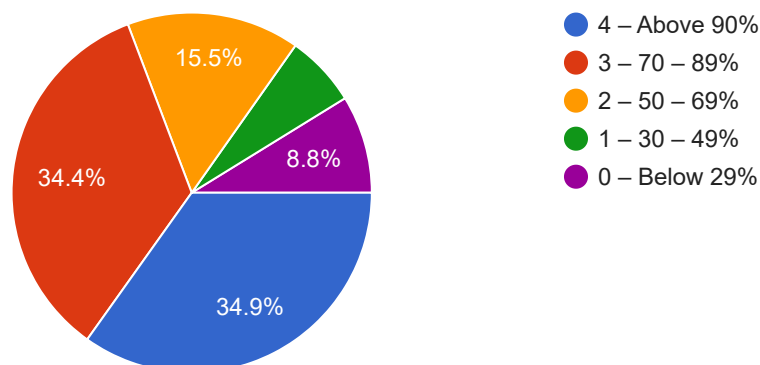
637 responses

What percentage of teachers use ICT tools such as LCD projector, Multimedia, etc. while teaching.

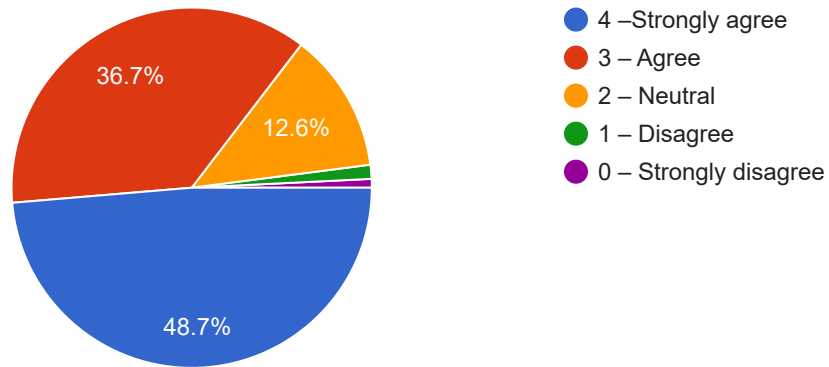
637 responses

The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

637 responses

Give three observations / suggestions to improve the overall teaching – learning experience in your institution. Mention point wise e.g. a)

b) c)

637 responses

A

No

B

Nothing

a

.

-

No suggestions

Good

Nothing

Nil

-

None

.

..

C

Very good

No

No improvement

A b c

b

.....

No suggestion

Nice

1) Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

2) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

3) Make teaching a two way interaction.

A

All good

No suggestion

All is well

b)

Nill

Neel

a) Consider new learning methods.

b) Try to reach every student and ask for their doubts.

c) Encourage them to ask questions.

1

Work hard . comunication with students frequently.

a) excellent b)very well 3)good.

A) Teaching is very good

B) All teacher are explain her subject very well and always guaide very well

C) All facility are available in college and all staff are very nice

A. Very nice

a)Try to reach every student and ask for their doubts

b)Make teaching a two way interaction

c) Encourage them to ask questions on doubt's

(a) Teachers are able to identify your weakness and help you to overcome them.

No there is no need to. Because all staff is up to the mark in teaching

- A) Everything is good and satisfied
- B) Teachers are also friendly and familiar
- C) Everybody is strict about Discipline

No! There is no need to because all the staff is up to the mark in teaching

a) Good b) carefully c) practically learning

Create some activities

- A) Nothing
- B) All Right about the institute

a)Career guidance , b)trainings ,c) internship should be provided

- a) Attention on Students on Practical Periods.
- b) Submittions of Practicals.
- c) Submittions of Assignments.

- A) The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.
- B) The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.
- C) The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

a) impuriment in girls common room

a) good b) perfect

a)Promote and nurture effective and active teacher learning communities.

I have no suggestions to give

- 1) Teaching Staff should increase in some department .
- 2) Moniters should be increase in computer department.

- a) teachers should be more interactive.
- b)More discipline should be followed .

Teaching is very good. b)They not neet to bee improvised

To make Better communication with students

No Suggestion

All are very good

Everything will Right

A) Be polite with students

a:b.....c.....

A) the teachers are good

B) keep it on

C) we like the way of teaching

A) teachers help students in their studies

B) Teachers come to class on time

C) keep up the good content

a)very good teachings b) revice every important point in class everyday

A.No!

B.There is no need to

C.because all the staff is up to the mark in theching.

A asked questions to encourage students b try to reach every student and ask for your dobuts
c mention teaching two way interaction

a)encourage the students

b)Identify the weakness of students and help them to Overcome

b)Communicate them freindly

A.No

B.there is no need to

c.becous all the staff is up to the mark in teaching

1.Use better graphics and visual media to engage students well.Better graphics and colors
arouse the interest and desire to learn among students.

2.Try to reach every student and task for their doubts.

3.Make teaching a two way interaction.

Try to reach every student and ask for their doubt.

a) more use ICT tools.

b) should cover up whole syllabus.

c) take class tests for practice.

a)Good Education

- a) If students want to change their Group then they can change it.
- b) Teacher's nature should be friendly

- a) If students want to change their GRP then they can change it.
- b) Teacher's nature should be friendly

Vvk

- a) I have great experience in this year from my teacher b) they have developed various types of skills c) every concept is taught very interestingly and properly

- a) I have great experience in this year from my teachers
- b) They communicate very rarely with students
- c) They use different types of skills to express every point of the syllabus
- d) The teachers teach very interestingly every concept
- e) I am so grateful to have these teachers as my teachers and Gardiner

- a) Ask them to take a topic for self-learning.
- b) Try to reach every student and ask for their doubts.
- c) Listening to a lecture, reading a book, or completing an assignment remain learning experiences.

- a) Ask them to take a topic for self-learning.
- b) Try to reach every student and ask for their doubts.
- c) Listening to a lecture, reading a book, or completing an assignment remain learning experiences.

- a) Extra class. b) Time management of classes. c) boys hostel

- b) try to reach every student and ask for their doubts

...

Allah ameen

Not

All the teaching is good

We should think carefully about our studies

- a. Having great notes
- b. Having understanding between
- c. Great guidance

- A) By using multimedia LCD projector
- B) extra curricular activity
- C) being friendly to all students

- A) By using multi media
Lcd projections
- B) Extra curricular activities
- C) Being friendly with all students

A) During lecture please talk in English

- a)live classes
- b)use of IT tools

a) improve communication to students as a friend.b) Teach students ready for competitive world.c)Be friendly with students so that they can easily share their doubt

very good college no complaint

Use better graphics and visual media to engage students well.

Use better graphic and visual media to engage student well

- a) use better graphics and visual media to engage students well.
- b) make teaching a two way interaction.

- A) please give a good behaviour of students
- B) encourage to students to give a extra cultural activities

- A) Take a offline education
- B) try to clear concept of each point

Teacher's teaching is very excellent

347 more responses are hidden

This content is neither created nor endorsed by Google. [Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#).

Google Forms

PG Student Satisfaction Survey Science

341 responses

[Publish analytics](#)

Name of the student

341 responses

Suvidha Purushottam Takalkar

SUHAS GHORAL

BHAGYASHRI SUNIL SOLANKE

Vaishnavi Shivdas Dhore

Shreeya Dhengre

Shivani Suresh Gawande

Shweta Dnyaneshwar Aware

Nikita sunil shegokar

Neha Manoj Ingle

Ku. Vaishnavi Ravindra Kadu.

Vaishnavi prakash ade

Sampada Anil Raut

Anjali Dharmendra Aherkar

Yogita Ramdas Tekode

Mahima Diwakar Sirsat

Shubham Premkumar Sanap

Chaitali Milind Khune

Komal Dinesh Shriwastao

Abhishek Deshmukh

NIKHIL PRAMOD MHASKE

Pranali chandrabhan bhoyar

Darshan Pravin Patel

Aishwarya Sanjay Zade

Mayur Vijay Gawande

Abdul Rashid Khan haji mehmoood khan

Tejasvi Shankar Ambuskar

Rajnandini Rajesh Tarode

Mojd Awais Faizan Mohd Haroon

Minal Narendra umale

Mangesh Ashok Jamnik

Awais Khan Rafat Ullah Khan

Mayuri Mukund Kadam

Prajakta Vijay Kankal

Kalyani Keshavrao Bihade

Syed khizer Syed Sami

Syed Faiz Syed Babu

Shaikh Zubair Shaikh Jabir

Ku. Samiksha Pralhad Hadole

Nagesh Rajesh Akhare

Vaishnavi Ramesh Dharmal

Renuka Gawande

Rushikesh Mugutrao Aherkar

Vidur Prakash Kurmi

Mubashshera Sultana

Dnyaneshwari Gajanan Nanote

Priya Dattatray Sable

Mukta Uddhaw Khandwaye

Kalyani sahadeo kolhe

Komal Shankar Bhagat

Mayuri Dhananjay Thakare

Vibha.Prakash.Kurmi

Vaishnavi Shatrughna Ahirkar

Pratibha Subhash Dongare

Chanchal Vinod Shaiwale

Mauli Sunil Tayade

Priti mahendra sharma

Sayali vinod pagrut

Kalyani M. Yadav

Ku. Vaishnavi Sanjay Pakdhane

Pratiksha subhash mohod

Himanshu kunjial sunariwal

Megha Anil Ingle

Nikita Dattatray Avhale

Rutuja Shankarrao Ambalkar

Mariya Mairaj Khursheed Rabbani Khan

Salma Kausar Ibrahim patel

Sneha Baliram Ambuskar

Kajal Dilip Bhade

Bhavana prabhakar Atkar

Izram Fatema Abdul Aziz

Ankita Raju Gajabhiye

Kajal vitthal Tarale

Shraddha Sanjay Ghatol

Prathmesh Ravindra Thakare

Keshav Madhusudan Amle

Ku. Pranjali Raju Wakte

Samiksha Suresh Dhage

Aishwarya Sanjay Uke

Sahil Nandkishor Boche

Akshay Gajanan Pophale

Samruddhi Shailesh Fokmare

Aishwarya vijay punase

Vrushali Balu Sadanshiv

prajakta bahekar

Nikita Manikrao Nikole

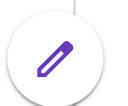
Snehal Bhagwan Bathe

Mohammad Tausif

Sakshi awandkar

Shivani Ramesh Shilwant

Prachi Dilip Tirpude

Poonam vivek guhe

Vaishnavi Bakal

Priya Rajendra Khedkar

Shital Narayan Hirodkar

Neha madhao gangane

Mohd Shoeb Abdul Hameed

Nilima ramkrushna mohite

Vaishnavi Rajendra Thorat

Mrunal Vijay Kalmegh

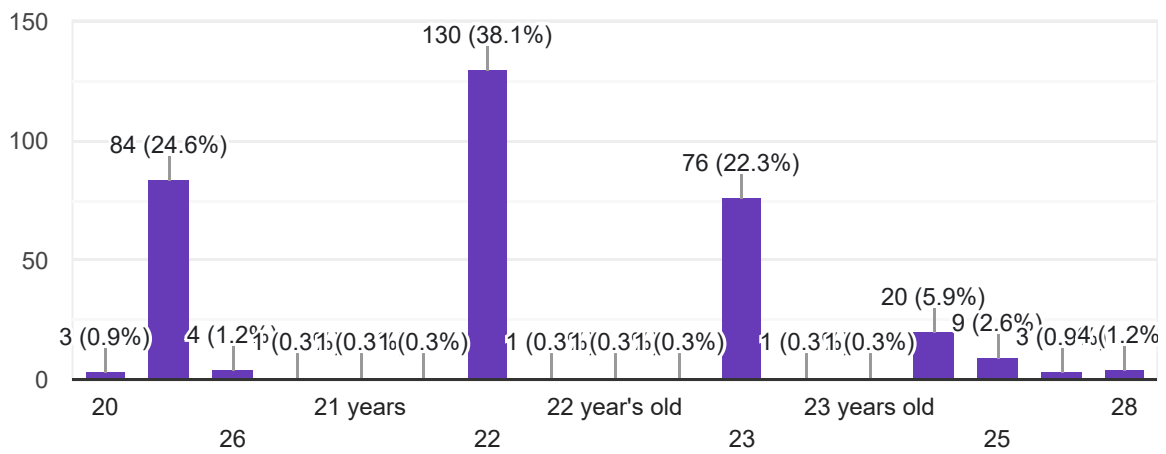
Pallavi Gajanan Datir

241 more responses are hidden

Age

341 responses

Class

341 responses

MSc 2nd year

MSc 1

Msc

Msc

Msc 1st year

Msc 1

Msc 1 year

Msc 1st

Msc II

Msc 2nd year

Msc 2nd year

M.sc II

Msc II

MSc

M.sc II

MSc 1st

Msc-I

M.sc

Msc I

MSc 1st year

M.sc 1st year

MSc II

M.Sc I Sem I

Msc 1

M.Sc I

Msc 2 yr

M.sc.II

M.Sc 2nd

M.sc 2 year

Msc 2nd year sem 3rd

msc 2nd yr

MSc 2 year

Msc 2nd

M.Sc. 2nd year

MSc 1st year

MSc 2nd year

Msc 1st year

Msc 2yr

Msc 2

MSc 1st

M.sc 1st

MSc I yr

MSc- 1

M.Sc.-1 (Sem-1)

MSC 1

MSc 1st yr Biochemistry

MSc 1st year (Sem1st)

Msc-1 St (Geo-informatics)

M. Sc 1st yr (sem 1st)

M.Sc. 1st

M.sc. 2nd sem III

M.Sc.1st

M.sc 2

M.sc 2nd sem 3rd

M.s.c.1 year

Msc II

MSc 1st year sem-1

M Sc 1st year

MSc I SEM I

M.Sc-1

Msc 1 Semester 1

Msc.2

Msc 1 mathematics

Msc1st

M.Sc_II year

M.Sc I year

M.Sc final

MSc - II sem III

M. Sc I

M.sc I st

MSc Microbiology

M.sc1

M.sc I

M.Sc 1st year

Msc II nd year

MSc I yr Mathematics

M.sc.Microbiology(sem1st)

M. Sc-I

M.Sc-I yr(mathematics)

Msc I

Msc 1st 1 sem

Msc 1 st year

Msc || nd

M. Sc

M. Sc. I year

MSC 1year

MSc 2 zoology

M.sc second year

M.Sc part 1

M.sc II (sem III)

M.Sc.II (Sem-III)

M.sc II sem III

MSc I (physics)

Msc 1st year (sem 1)

M.sc II sem III

M.sc Math

M.Sc I

Msc I

Msc-1year

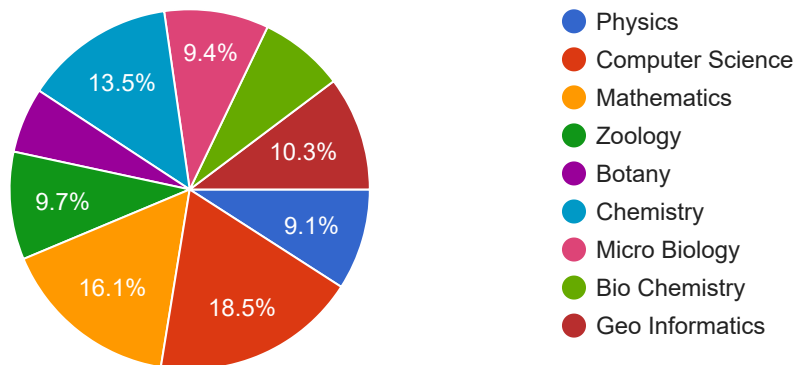
Msc sem1

173 more responses are hidden

Subject

 Copy

341 responses

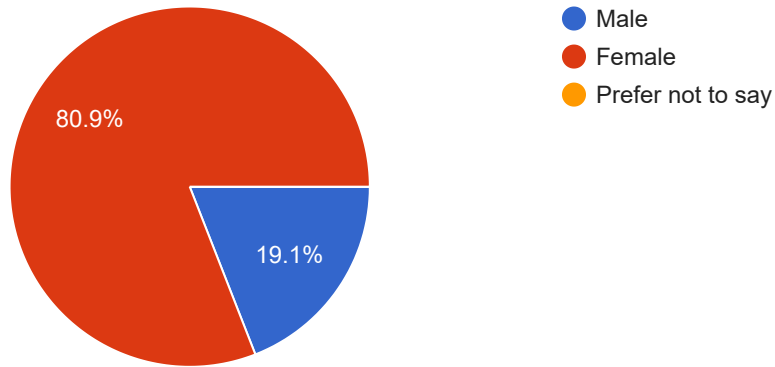
College Name

Gender

 Copy

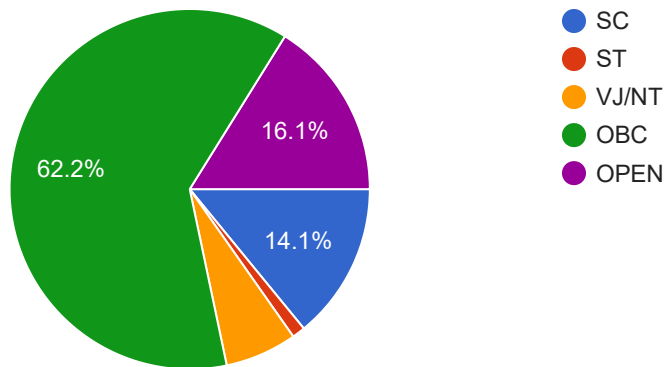
341 responses

Category

 Copy

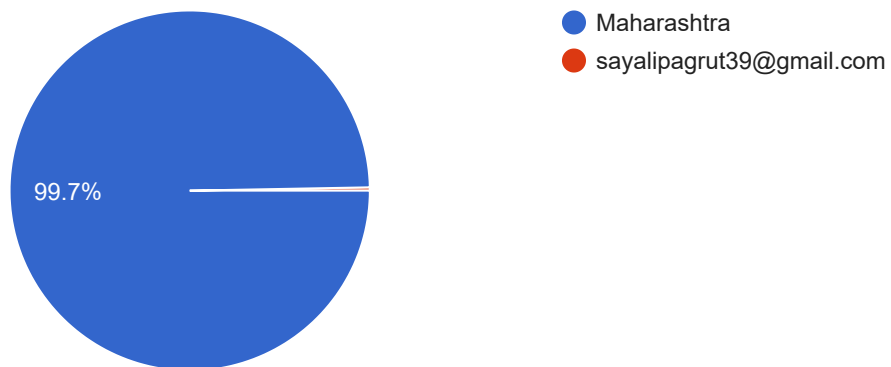
341 responses

State of Domicile

 Copy

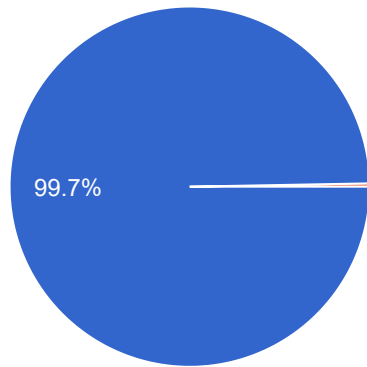
341 responses

Nationality if other than Indian

 Copy

341 responses

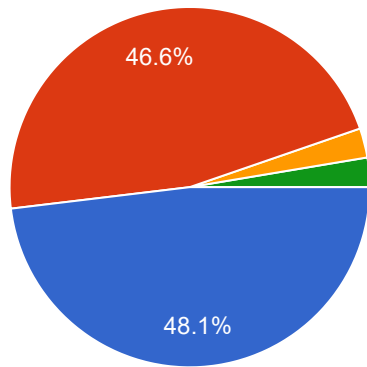

- Indian
- sayalipagrut39@gmail.com

Program name

 Copy

341 responses

- M.Sc. Part I
- M.Sc. Part II
- M.Sc. Part II Pass Out
- M.Sc. Part III

College ID

341 responses

205

60324

63345

63675

64354

70123

63623

63378

63630

63398

63609

63433

63349

64298

64543

63393

63342

60245

63427

63503

60171

60174

60606

60633

63507

60170

64462

63411

63627

63606

49912

60151

64146

63580

60641

64231

60185

60607

60081

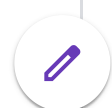
63429

59994

64097

63575

63456

64185
63370
60208
63466
60270
64292
63521
63629
63525
63523
63620
60667
60164
63696
63472
60136
60178
60655
63527
63475
63469
60219
60054

60840

63533

60169

63468

63467

64183

63464

63565

60107

63338

64216

63571

63552

64829

60005

60206

63878

63415

63444

60057

60302

60182

College I'd no: 60213

60467

55571

60119

60229

60187

60232

60001

64070

64077

63632

224 more responses are hidden

Mobile Number

341 responses

7057638011

9960554951

9075594942

9764716725

7249463348

7720926766

7972165855

9359147991

8080688705

9881364857

7058939202

8669452805

9370117931

8010247409

9322894002

7498482771

8379002915

9511726837

8308061122

9373132378

8805717104

7768981087

7770075352

7720860456

9172949296

7378643741

9307517805

8856057711

9765498542

8669231741

8999100646

9309951900

+918830710755

9922478046

7769926889

09158460246

7378644200

9657409940

7387566751

,9511943382

9604820177

8459646187

7820851810

9146518179

8261840485

7057742259

9623967151

8007647901

9130642362

9970527149

9960186384

9130792538

7498578508

7498500308

7666818535

7218499290

7447548653

8010152307

9673964707

9175097069

9325823652

9588457820

9552467175

7447898177

8767560496

8390201412

9767288516

8180901211

7066772629

8329873910

7387761474

9373488348

7875394165

9022779501

8329309922

7972641483

9518337686

8378064145

9309578663

7972419443

9921402104

8262906990

8698889955

7020581660

9503941116

7350454562

7821890854

8237506260

09823135001

07588222117

9022063364

7385016802

+18412963658

9021459745

9561540674

9172949261

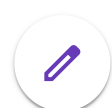
9921997061

9322474182

7620158667

9130812795

240 more responses are hidden

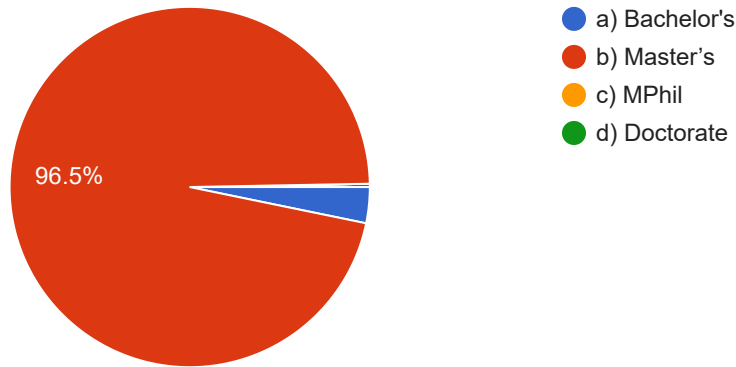

Nov 2021	1	3	6	2	8	3	9	4	10	5	11	6	12	4	15	3
	16	18	20	21	3	22	5	23	2	25	3	26	27			
Dec 2021	1	6	2	7	10	2	15	2	22	23	24	2	25	2		
Feb 2022	12	16	22	5	27	2										
Mar 2022	1															
Oct 2022	20	21	29													

What degree program are you pursuing now?

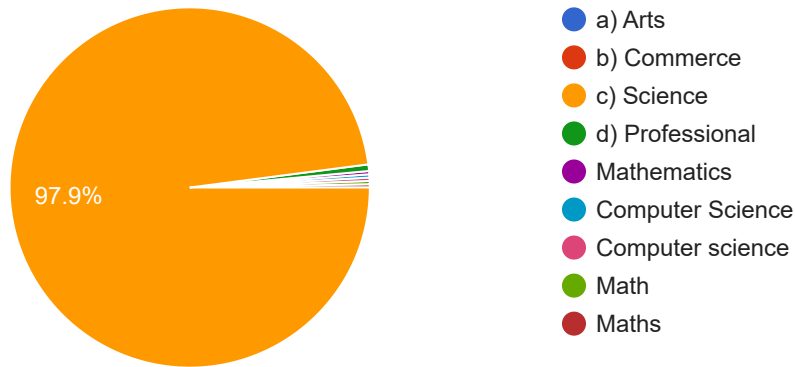
341 responses

What subject area are you currently pursuing?

341 responses

Criterion II – Teaching–Learning and Evaluation

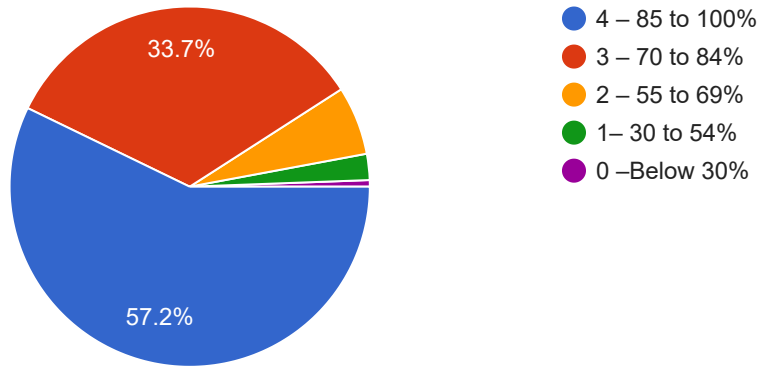
Instructions to fill the questionnaire

How much of the syllabus was covered in the class?

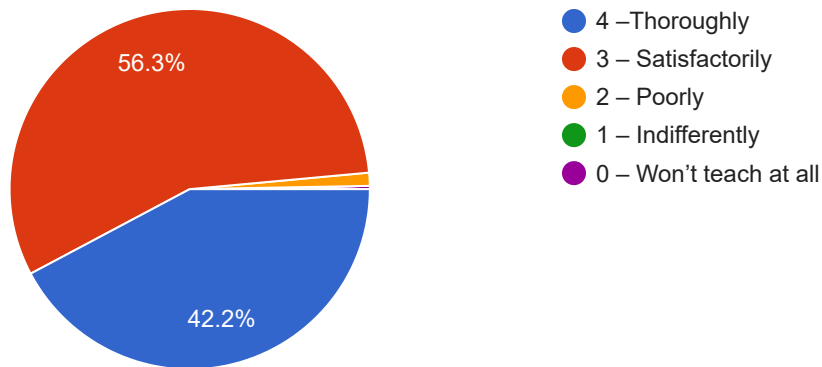
341 responses

How well did the teachers prepare for the classes?

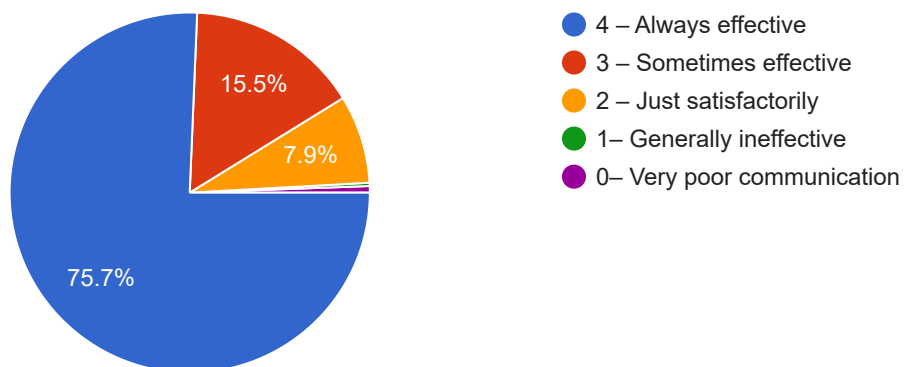
341 responses

How well were the teachers able to communicate?

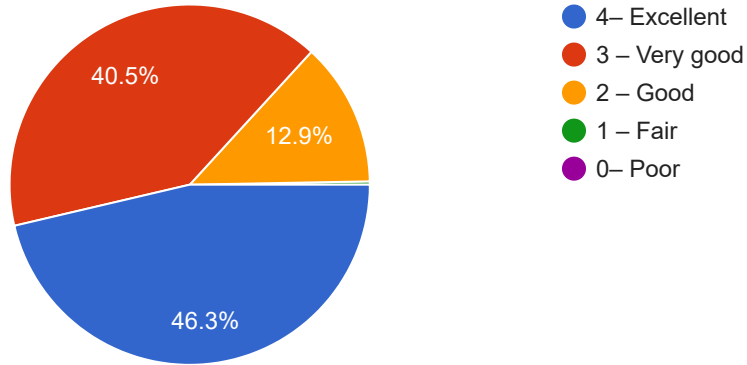
341 responses

The teacher's approach to teaching can best be described as

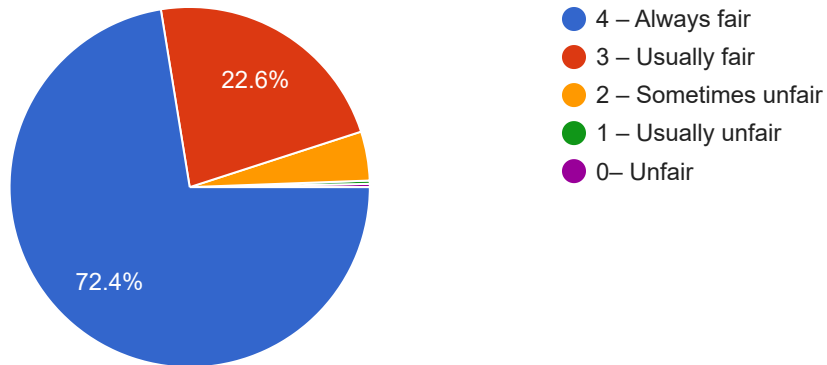
341 responses

Fairness of the internal evaluation process by the teachers.

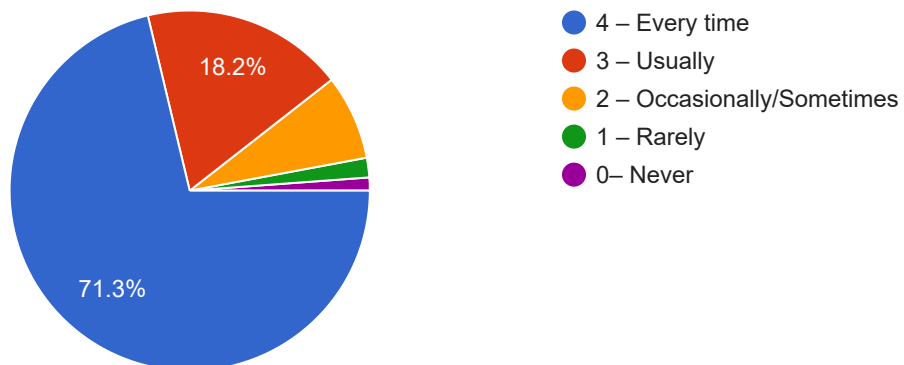
341 responses

Was your performance in assignments discussed with you?

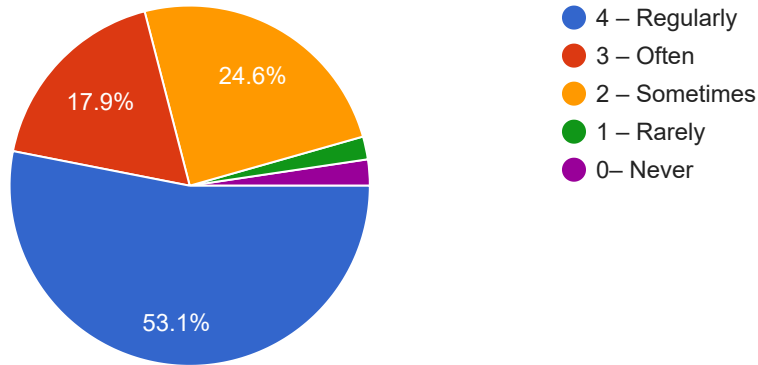
341 responses

The institute takes active interest in promoting internship, student exchange, field visit opportunities for students.

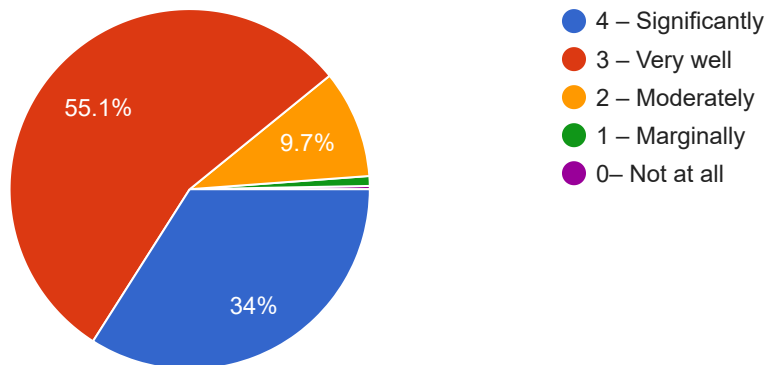
341 responses

The teaching and mentoring process in your institution facilitates you in cognitive, social and emotional growth.

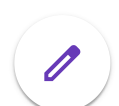
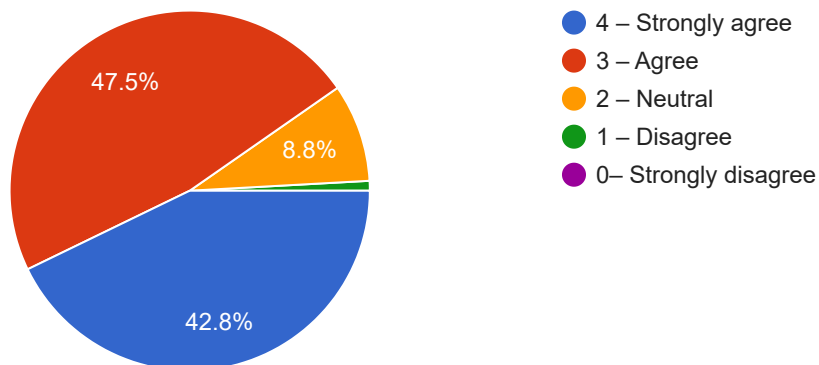
341 responses

The institution provides multiple opportunities to learn and grow.

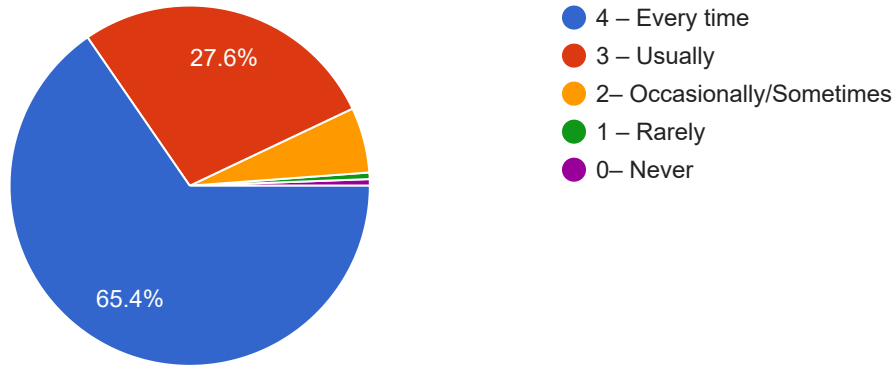
341 responses

Teachers inform you about your expected competencies, course outcomes and programme outcomes.

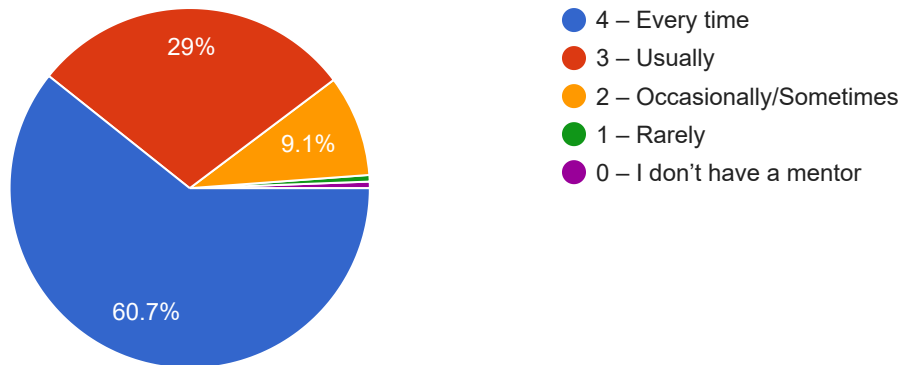
341 responses

Your mentor does a necessary follow-up with an assigned task to you.

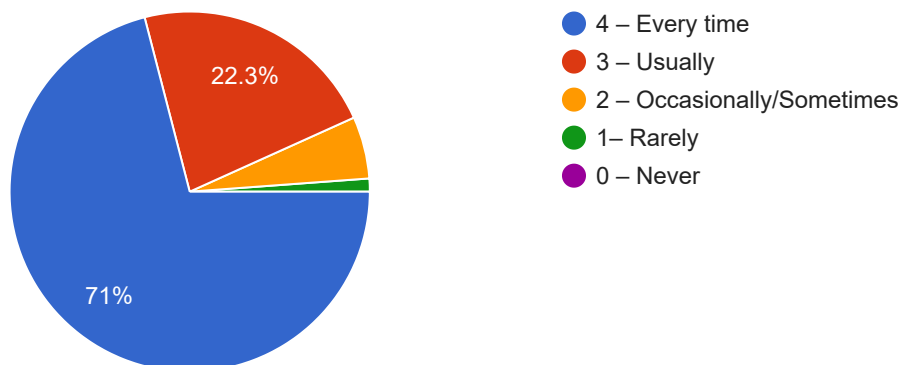
341 responses

The teachers illustrate the concepts through examples and applications.

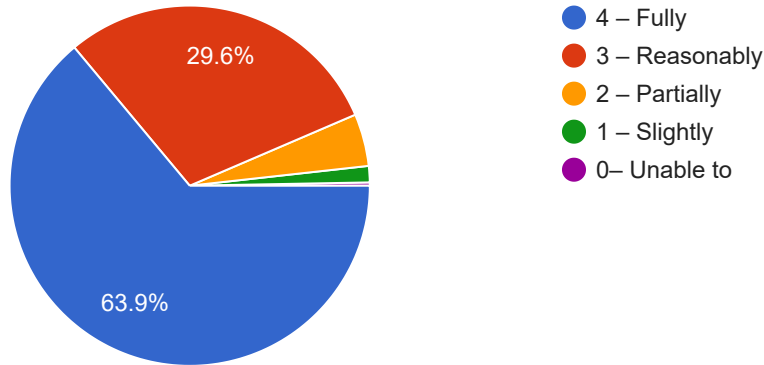
341 responses

The teachers identify your strengths and encourage you with providing right level of challenges.

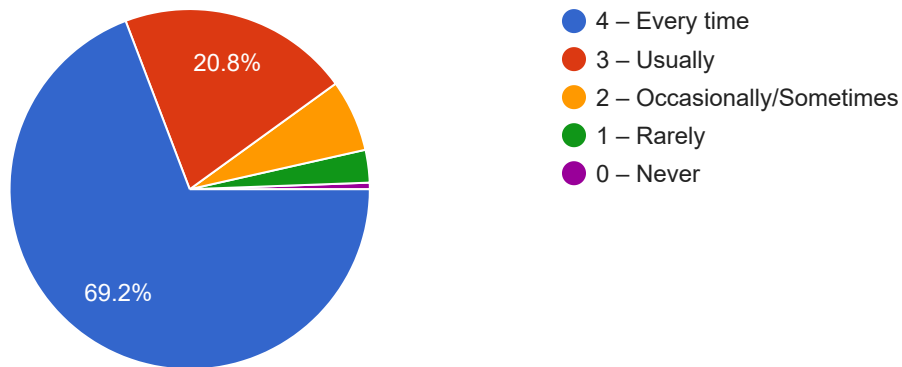
341 responses

Teachers are able to identify your weaknesses and help you to overcome them.

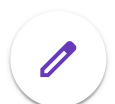
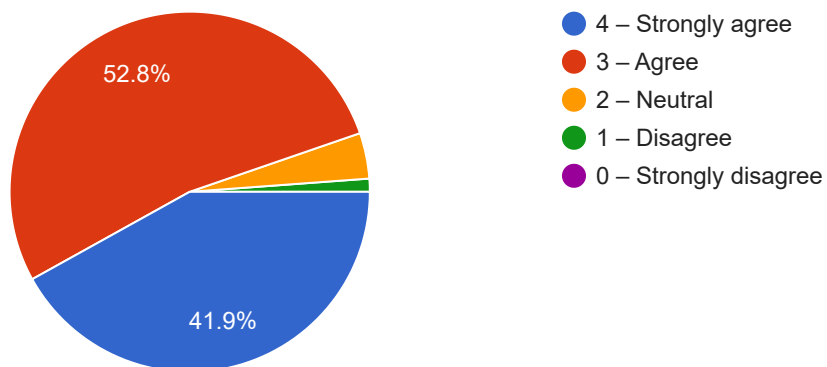
341 responses

The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.

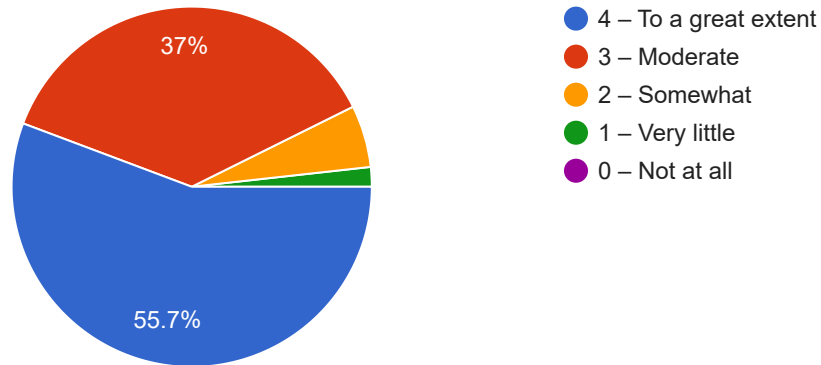
341 responses

The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.

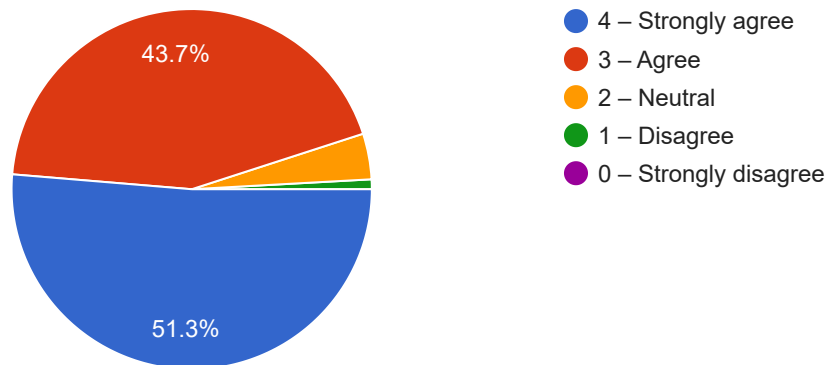
341 responses

Teachers encourage you to participate in extracurricular activities.

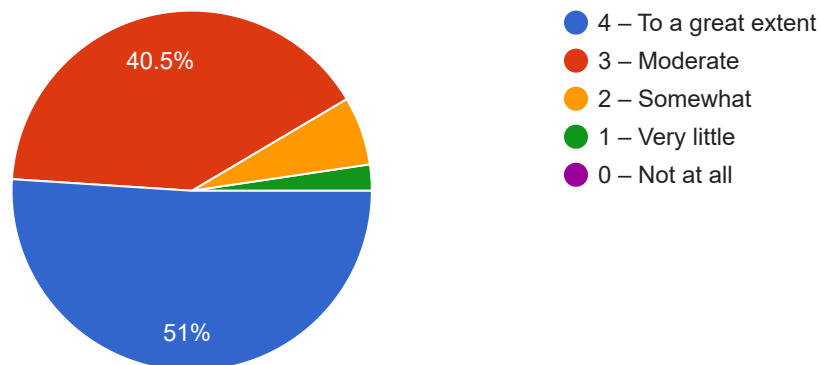
341 responses

Efforts are made by the institute/ teachers to inculcate soft skills, life skills and employability skills to make you ready for the world of work.

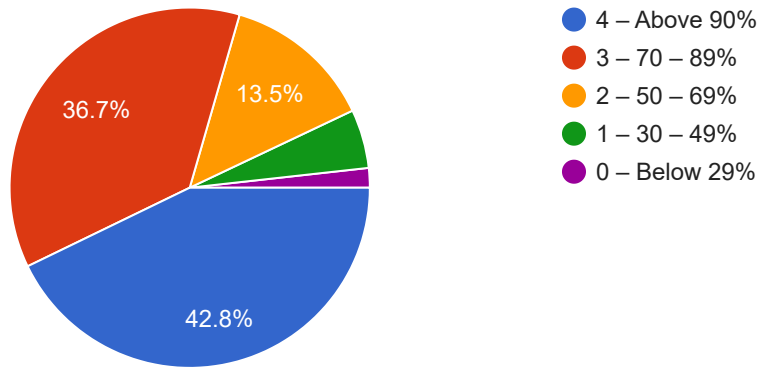
341 responses

What percentage of teachers use ICT tools such as LCD projector, Multimedia, etc. while teaching.

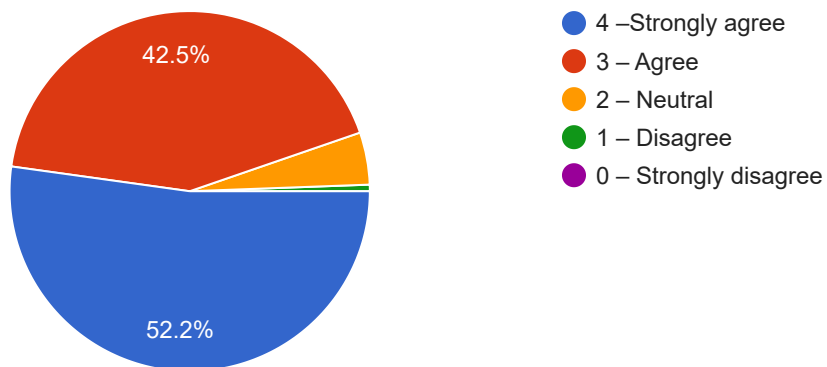
341 responses

The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

341 responses

Give three observations / suggestions to improve the overall teaching – learning experience in your institution. Mention point wise e.g. a)

b) c)

341 responses

A

Nothing

No suggestions

No

-

a

Nothing

.

B

No any suggestions

b

No suggestion

None

Everything is fine

Very nice

1) Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

2) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

3) Make teaching a two way interaction.

a) Built in daily practice

b) Encourage social learning

c)try to reach every student and ask for their doubts

Good

a)

b)

..

C

Very good

Wonderful teaching

A.b.c

Overall good procedur ni change.

No suggestions

Because our chemistry department
Is very excellent..

a) Increases the ICT lectures.

b)Take chapter wise class test.

c) Arrange the different competition related to study, sports ,etc

No suggestions because our chemistry Department is excellent for teaching.

...

a) Teach lesson deeply.

b) Arrange the class conversation, quizzes,etc

c) Increase the number of ICT lecture

A) teaching methods is very best and understanding language for student.

B) when teachers complete their class that time I will exited for learning next chpter.

C) about exam: our online exam taking time to time and strictly, so thank you..

The all teaching staff of our department teaching very very good so nothing like to change or any type of improvement in their.

No suggestions.

a) Practical knowledge is very well teached.

b) All syllabus is taught well.

c) Use of electronic media is promoted

a) The institution makes an effort to engage students in the monitoring.

b) The institution provides multiple opportunities to learn and grow

c) The environment for education is nice

Improvement is must for online education

Two way interaction , Upgrading skills , practical learning

Give them assignment that need a lot of research.

According to me there should not be any changes or improvements

Give them assignments that need a lot of research, reading and analytical skills.

My teacher is very good at teaching they should not be any changes.

Thank you....

There should not be any changes or improvements teaching learning experience

1.some topic of syllabus need visual learning process so they should be tech us with help of LCD projector

2.

Do not write first teaching first b) then not speedly cover syllabus c) all syllabus completely

a) Teching is very best in our college.

Everything is perfect.....

A)

B)

C)

Thank you ❤️🙏

Everything is perfect.

A)

B)

C)

Thanks

Focus on teaching

1. Teaching are very well. 2 teacher are teaching topic wise understanding everyone ..3. Good

A) advance lab

B) placements of the student

C) assistant staff

Motivate students for extra curricular activities and helping in all entrance exams and guide.

A) everything are so good as teaching-learning ..

- a) Try to reach every student & ask for their doubts.
- b) Encourage active learning
- c) Emphasis on skill based learning .

a) keep face to face conversation b) build in confidence c) Give example

- a) aware student about career opportunities through the teaching.
- b) stay familiar with students.
- c) use real life examples to explain very well.

- a) use the ict tools
- b) take field visit opportunities

- a) All staff are very good.
- b) Teaching is incredible.
- c) Try to reach every student and ask for their doubts.

- A) try to reach every student and ask for their doubts
- B) use better graphics and visual media to engage students well
- C) make teaching a two way interaction

- a) good teaching quality.
- b) motivate students properly.
- c) good communication skills with students .

Good teaching quality.
Good communication skill with students.
Motived students properly .

- A) all staff very good
- B) teaching is incredible

Great teaching and research oriented atmosphere is being provided by institute

a) Overall teaching experience is good teachers Conduct program, seminars and webinar for the students.

Learning is to good and continue more effective

- a) kindly give more projects and real time problem to solve
- 2) Cources can be more reached oriented..
- 3) New technology monthly updates can you be given

a) teachers should be more communicat to the students.

b) Teachers should create more friendly environment during teaching.

C) Teachers should give more knowledge to other exam.

We want many number of teachers in our institute for teaching.

a) we want many no. of teacher's available in institute in teaching.

A b

There is no suggestions. Because already clg gives us all facilities and help to complete our degree.

a. Good Teaching

Very good

1 you can teach concept based teacher I mean proper guidance teacher

Drinking water

a) Take offline whenever possible

b) Provide apparatus to all students so that everyone can perform practical

a) take offline classes whenever there is a possibility.

b) provide apparatus to all students in every practical, so that every student may perform.

a) Try to reach every student and ask for their doubts.

b) Teaching is incredible.

c) All staff are very excellent in teaching

a. Confidence

Nope

Practical should be performed properly.

because of covid there is online study, in online lecture not very effective like offline lectures. I want offline study and also offline exam

1) Take daily lectures

Please continue regular classes, Thank you

A) Each topic explain in detail b) take practicals slowly with limited time period.

More guidance about webinar

-

-

No Any Suggestion

A) nothing to improve

Overall Good

a)Interactive learning

b) Regular feedback

a)The concepts should be explained practically or by application more than thoroughly.

b)Promote more internships,student exchange and field visits

Best institute

Good

a) ask them to take a topic for self learning

b) ask them to create a quationnaire from their syllabus

c) encourage them to ask questions

Department of physics need some more practical appratus like EMR spectroscopy Dielectric Nano Etc..

No suggetions

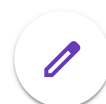
No Suggestion

a) time management. B) individually focus on students

149 more responses are hidden

This content is neither created nor endorsed by Google. [Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#)

Google Forms

UG Humanities Student Satisfaction Survey for Information Collection

869 responses

[Publish analytics](#)

Name of the student

869 responses

Rupali Narayan Badhe

Rohit Babulal Wankhade

Ratan kailas gawai

Gauri Santosh Bhakare

Rohit sunil sirsat

Nikita gajanan more

Sajwal Gautam ingale

Devashish Milind Gotarkar

Rushikesh Dnyaneshwar Khune

Dhananjay Jivan Pande

Vaishnavi Amarsing Daberao

Aditya Rajesh Nimbarkar

Rushikesh Rajesh Gayakwad

Ankita tejrao shirsat

Vishal kashinath Tarale

Gayatri Niwrutti Jambhe

Ankush suresh gurchal

Nikita Jagdish Tathod

Dipali Babulal Chakranarayan

UMESH KAILAS BHANDE

Rutvik kailas Makode

Harshada pandurang gopnarayan

Kajal Dwarkaparsad Dubey

Aditi Suresh Gawande

Vaishnavi Ramdas Jadhav

Harsha Narendra Khadse

Aniket Narayan pipare

Charu Raju Apotikar

Tejas sanjay more

Bhushan Bhaskar Bhodane

Darshana siddharth dongare

Tejas mahadeo khedkar

Shrikrushna devidas taulkar

Dnyaneshwar Gopal Masne

Tushar Sunil Surwade

Harish Ravindra Thokal

Sachin Gajanan Jawale

Vitthal Gulab Kolhe

Pallavi Vitthal adhau

Neha Dadarao Wakode

AKSHAY ANIL RANDHIR

Dhanshri Ravindra Dongre

Sanjyoti Gajanan Kulkarni

Akhilesh kishor Anasane

Vaibhav Raghunath Kathole

Hruchika Vijay sardar

Ajay ramdas Wankhade

Dinesh Bhaurao Khandare

Rutik Dadarao khanderao

Divya Balkrushna Mehenge

Mahadev kailas Metange

Pallavi milind ingle

Pradnya jagjivan damodar

Sanket sanjay makode

Sahil Rashid Regiwale

Nikita Rajesh Shendre

Pradnya pramod ingle

Aachal Arun Wasnik

Komal Bandu Darole

Akash Gajanan Daberao

Megha Pradip Khule

Megha Panjabrao Athawale

Dhanashri tulshidas dhage

Pranit mangal durge

Vinay Ravindra telgote

Monika mukinda khandare

SUJAY MAHESHRAO NICHAL

Ku varsha Pandit Talikute

AKASH VISHNU WARKE

Zeeshan ibrahim khajawale

Pratiksha raju shirsat

Kishor Shegaonkar

Renuka santosh kale

Divya Gajanan lipte

Harshal Nandkishor Shelkar

Priyanka Ramdas Dabhade

Asmita Siddharth kamble

Kiran Govindrao mahisane

Soham Pande

Neha Dashrath Dhokne

Vaishnavi Sudhakar Dobale

Vaishnavi Ramesh khodke

Swapnil Shrikrishna Aghadate

Vrushali sanjay suratne

YODHA ANANTA BUDHEKAR

Ajay Balkrushna Sultane

Aniket Sanjay charate

Aman Ravindra Dhawale

Shahbaz Khan Ismail khan

Roshan pramod kogade

Vaishnavi Gajanan Sawake

Ankit shuddhodhan mohod

Samyek Dipak Wankhade

Bharti Dinesh shirsat

Komal Rahul Shirsat

Ram Raju Navle

Pallavi shrikrushna dandge

Seema ambadasji raut

Akash Sharavn Kale

Anjali Najukrao ingle

762 more responses are hidden

Age

869 responses

19

20

21

18

22

23

24

17

25

27

26

28

19

21year

20 year

33

20year

18

29

22 Yrs

Makode

19year

20

Aniket Sanjay charate

20yers

19yr

200

23 10 2003

19 Year

18 year

21 A 119563

<https://forms.gle/g7Yu7gN1jLMvKyzf6>

१९

23

19 yer

9/9/2003

22 year old

२१

Ankit

19 years

16 years

Ok

07072002

Shri Shivaji College of Arts, Commerce and Science, Akola

Indian Army

19 runing

19 Years

22 year

Neha Bandu Suroshe

21 yr

Sagar

22age

19th year

kabade

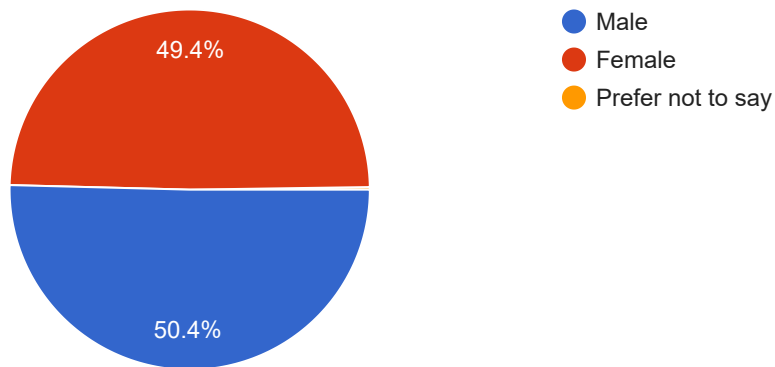
Rushikesh Santosh Lokhande

College Name

Gender

 Copy

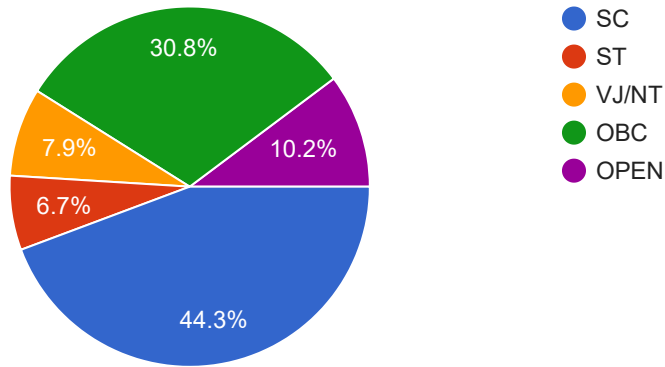
869 responses

Category

 Copy

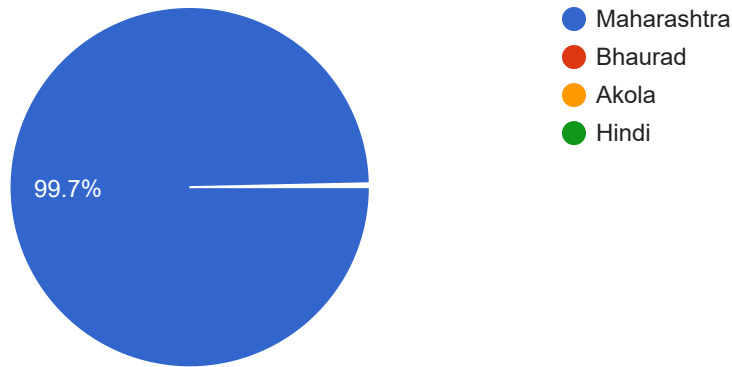
869 responses

State of Domicile

 Copy

869 responses

Nationality if other than Indian

 Copy

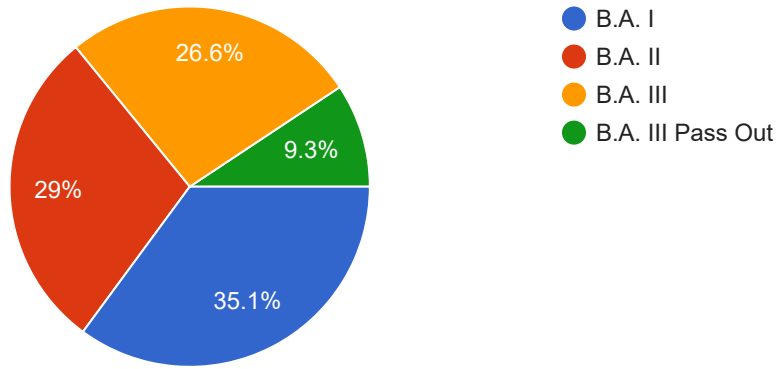
869 responses

Program name

 Copy

869 responses

Subject

869 responses

Music

Marathi

English

Geography

Arts

Marathi

English

History

Music

Hindi

Political science

Sociology

Psychology

Philosophy

Art

History

Humanities

Art's

Economic

Psychology

music

Yogashastra

Political science

Philosophy

UG Humanities

Yoga

Humanity

B.A

Satisfaction survey

BA

Yogshatr

Fundamental of psychology

Geography

Yogashastra

Economics

English, Marathi, Sociology, Political science, History

Hindi

Marathi literature

Yogshastra

Marathi, English, political science, history, sociology

MUSIC

English, Marathi, History, Political science, Sociology

English, Marathi, Political Science, Sociology, History

History, political science, English literature, marathi, English

Marathi English political- science economics sociology

English,Marathi,History,Geography,MLT

English Marathi Economic Sociology Yogashastra

English marathi history political science sociology

Marathi, ing, history, political, sociology

Engilsh Marathi Geography philosophy Marathi literature

Marathi ,english ,history,political sic,geography

English Marathi sociology history home economics

English, Marathi, History, Pol-Sci, Sociology

English Marathi Geography Sociology Economic

English. Marathi. English literature. Home Eco. Sociology

English, marathi, history, political science, sociology

MA

Marathi .history . political.english.music

History, Political science, Sociology.

Political sociology history marathi engalish

History, sociology, political science, Marathi, English

English, Marathi, Geography, History, Yogashatra

Engliesh ,Marathi, Economic,music,ELT.

English , hindi, hindi letrechar, music, phycology

Marathi,English, History, political science, sociology

Marathi , English , Economic , political science , Music

Marathi English History political science geography

Mar,eng,his,Poli,geo

Historiy

Sociology, political scince, music, english, marathi

English , marathi , history , pol sci , sociology

1.Marathi. 2.English. 3.Music. 4.Yogashastra. 5.Marathi Literator.(MLT)

English, Marathi, History, Sociology, Political Science

1)political 2) geography 3) history 4)english5)marathi

Marathi English. economics hom.economics music.

MARATHI

MAR GB, ENG, SOC, HIS, POL

Marathi,English,Music,Yogshastra,MLT

Marathi, English, History, Plotical Science, Economics.

MA 1St Year

Marathi ,English ,history ,political science, geography

Marathi, English, Eco, poll sci, Music

English, Marathi, history, MLT, music

Marathi,english,Eco,MLT,Music

Eco. Soc. Eng. pol. Mar.

Marathi, Hindi, English, history, music.

Political, English, marathi, sociology, history

MLT geography history

B.A 1. Arts

English , marathi, history, sociology, home eco.

Aarts

English ,Hindi ,H.L.T. ,Music, Economic

Eng. Mar .His .Poli.Home.Eco

ENG, HIS, MAR, POL. ECO

English Marathi history politics science geography

MLT, HISTORY, GEOGRAPHY

English , Marathi , History , Geography , sociology

English, Marathi, Economic, Sociology, Political science.

English, marathi, history, english literature, political science

English , Marathi , History , Geography , Political Science .

450 more responses are hidden

College ID

869 responses

205

Yes

akolashrshivajicollege@gmail.com

53334

57103

58783

Note

57421

5468

61616

61170

61738

59352

61339

57249

57470

54076

57089

59341

53071

49619

59759
53836
55716
53227
58944
57402
53746
54488
50398
52999
No
52926
611223
53251
57179
61101
54092
57786
64219
53114
48828
56345
53300

53460

52918

64002

55329

55363

64329

57023

58484

58329

57695

57107

59291

53278

48780

52997

53145

61133

64375

B. A final 48791

63996

57180

58798

57859

52896

52964

61095

58753

59574

Fees receipt

6785

57926

61115

57920

59442

57910

58135

58194

57918

52993

64064

57416

52933

4897

48569

58016

61185

49480
61149
61100
61099
21AA119408
48563
61132
61394
61200
57909

730 more responses are hidden

Mobile Number

869 responses

9322467832

8766852480

8668930348

8767429278

7498169481

9529915892

8788802479

8623029104

9325827348

9604068535

9021486537

8149966167

8010027863

8625000228

8390139345

7517571157

8830974940

9356585860

7038500458

7448271789/8999550622

8669380875

9284572420

9767994527

8459970500

8830530743

8847757448

9834769740

8698512444

7888139261

9356235205

7666747448

8485850628

9322770489

9767406483

8421600469

9158581075

9021114990

8080349001

9023646552

7385148890

7499651739

9370778315

7822017146

9579887542

7620043518

7888274924

8888667309

9730654279

9623789093

9067352619

8805472581

+919075157164

8010044766

9373843162

7020715451

8669897249

8530048068

7666589942

9130330732

9307526264

9322795107

7218116530

9373421642

8459717016

8766424233

8530746434

8605140593

8805341761

9763047828

7744953990

9881697345

95271 55940

9130649710

8830477458

9834338436

7498044498

7219386204

9011645466

8379045228

7263834501

08378932251

9322892818

9373448332

8830998024

8530323766

9022207740

7058965478

9322390674

9022446345

7498704673

8308357667

8767143781

7757816524

7066557147

9370904319

8669223370

9579943190

9022761627

8180863243

7620482422

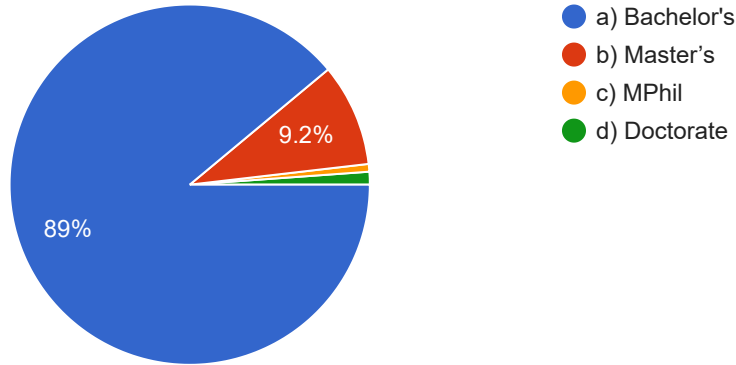
754 more responses are hidden

What degree program are you pursuing now?

 Copy

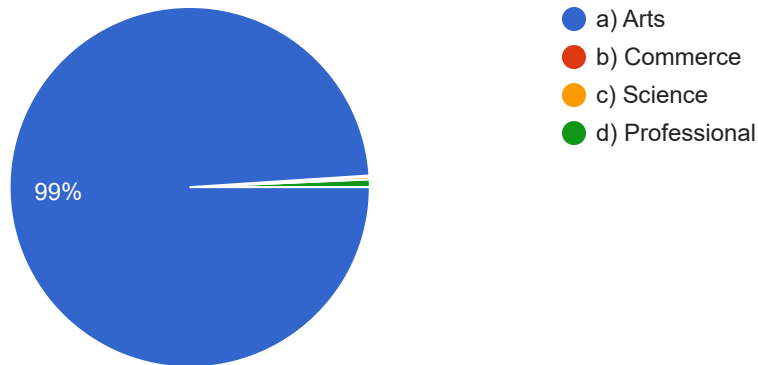
869 responses

What subject area are you currently pursuing?

 Copy

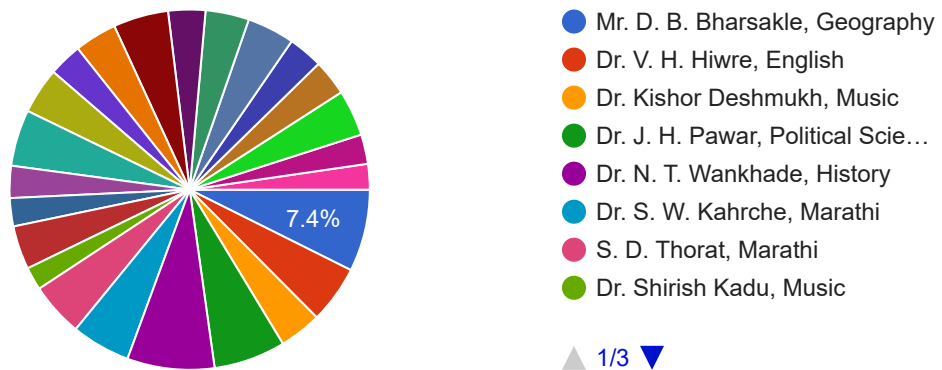
869 responses

Name of Teacher who Contacted You? / Who sent you this google form link

 Copy

869 responses

▲ 1/3 ▼

Criterion II – Teaching–Learning and Evaluation

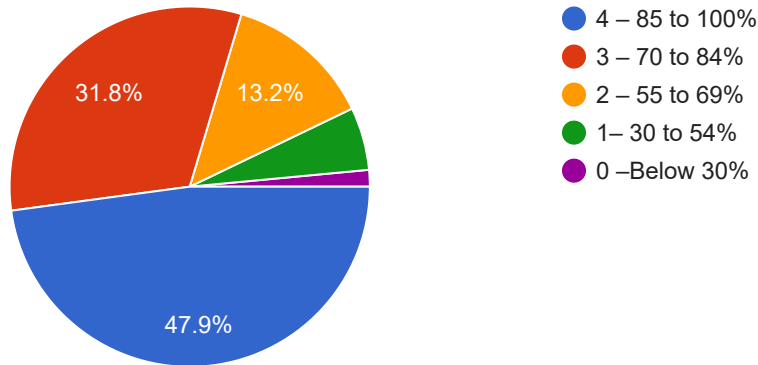
Instructions to fill the questionnaire

How much of the syllabus was covered in the class?

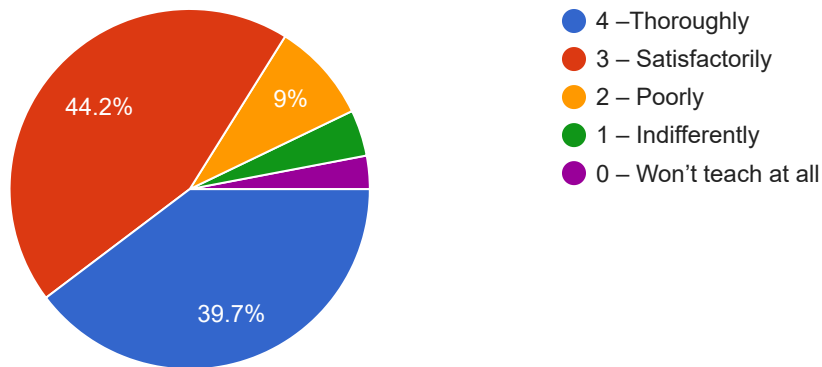
869 responses

How well did the teachers prepare for the classes?

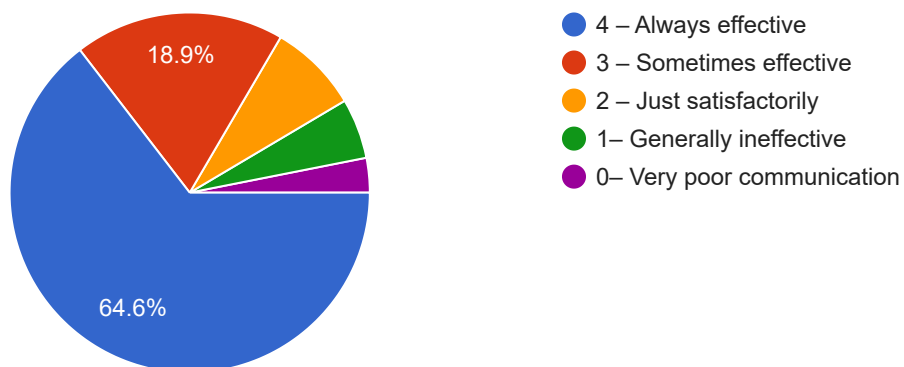
869 responses

How well were the teachers able to communicate?

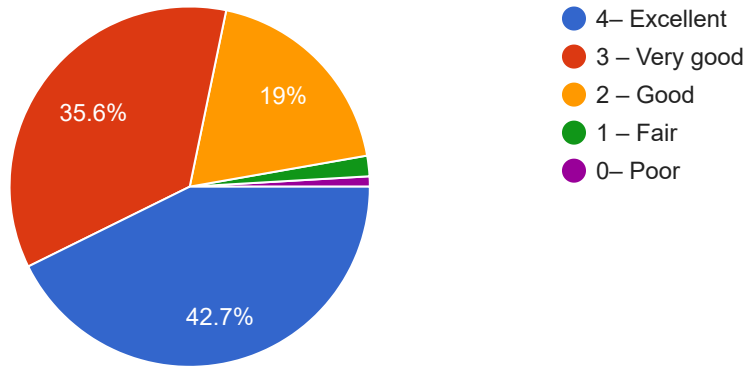
869 responses

The teacher's approach to teaching can best be described as

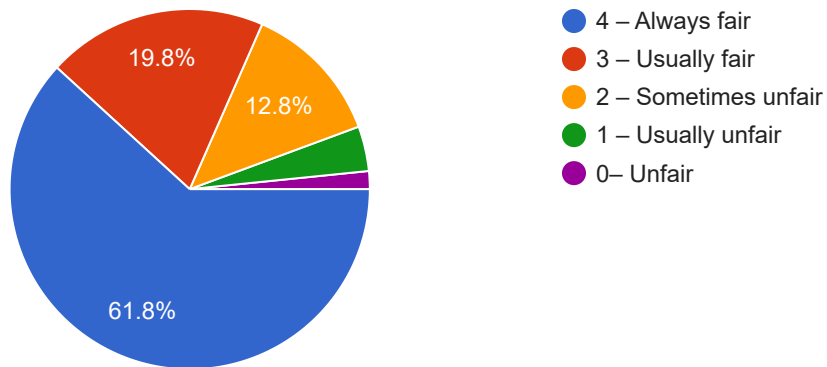
869 responses

Fairness of the internal evaluation process by the teachers.

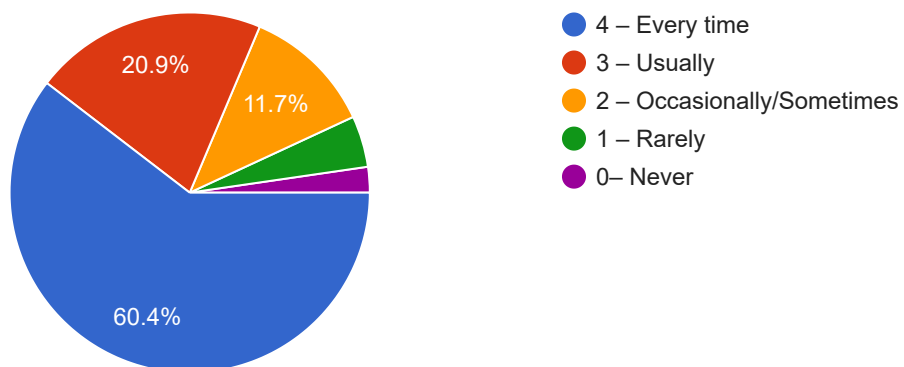
869 responses

Was your performance in assignments discussed with you?

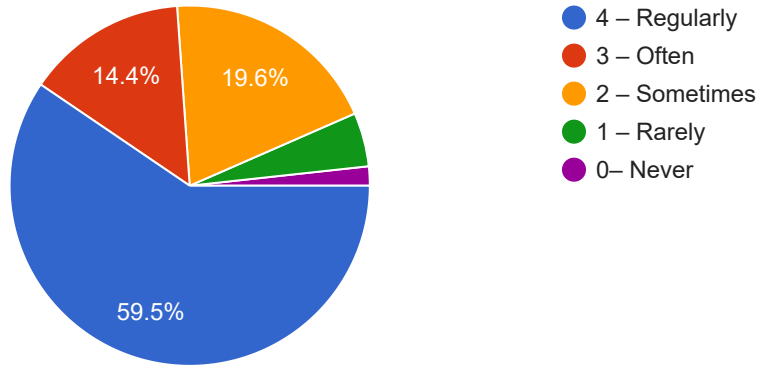
869 responses

The institute takes active interest in promoting internship, student exchange, field visit opportunities for students.

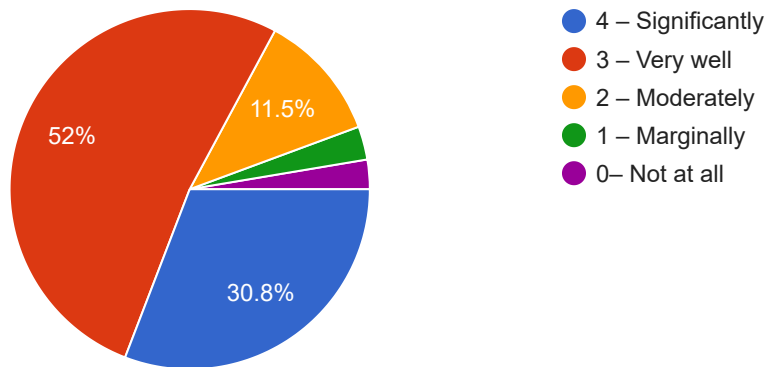
869 responses

The teaching and mentoring process in your institution facilitates you in cognitive, social and emotional growth.

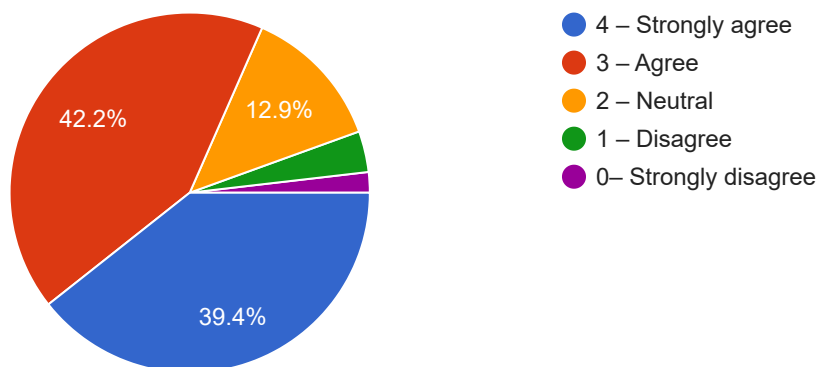
869 responses

The institution provides multiple opportunities to learn and grow.

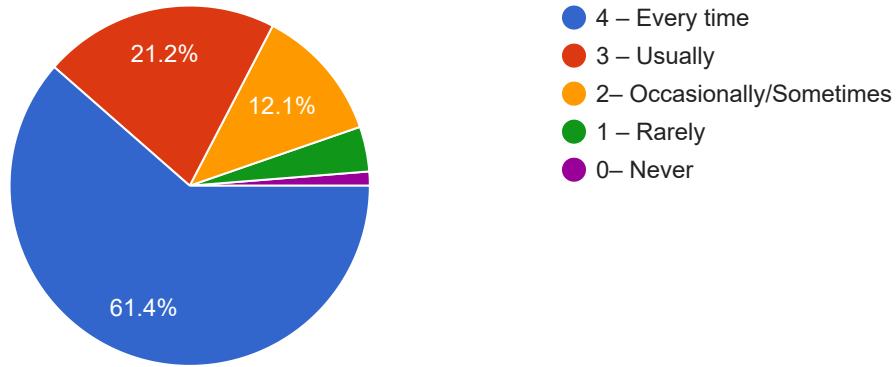
869 responses

Teachers inform you about your expected competencies, course outcomes and programme outcomes.

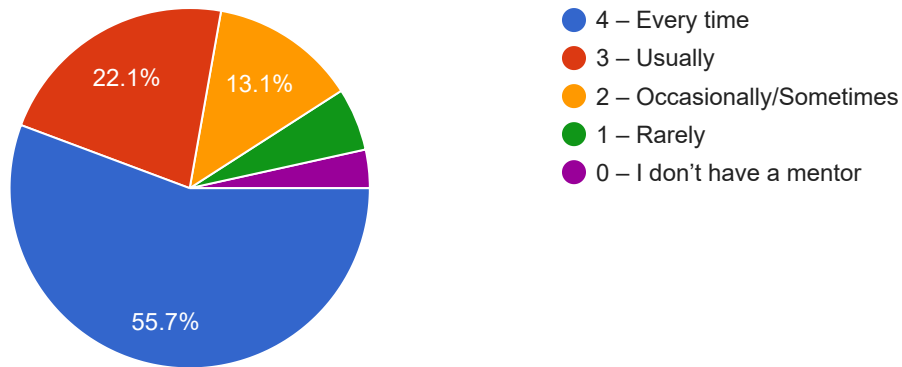
869 responses

Your mentor does a necessary follow-up with an assigned task to you.

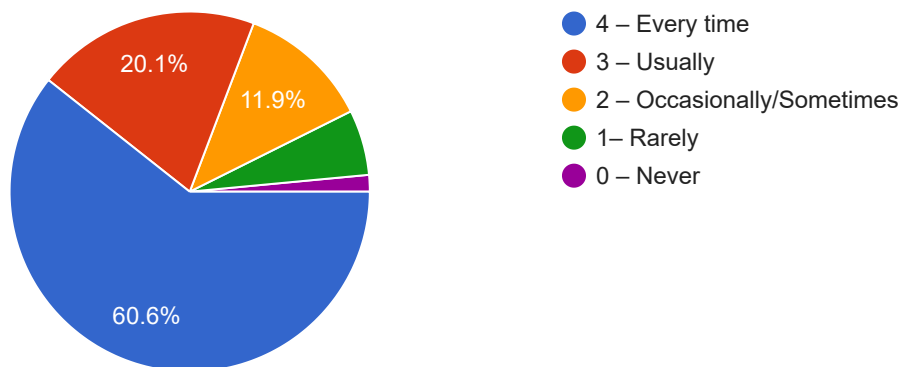
869 responses

The teachers illustrate the concepts through examples and applications.

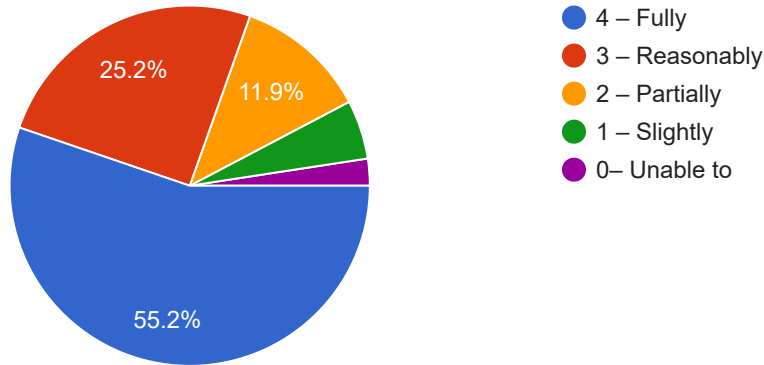
869 responses

The teachers identify your strengths and encourage you with providing right level of challenges.

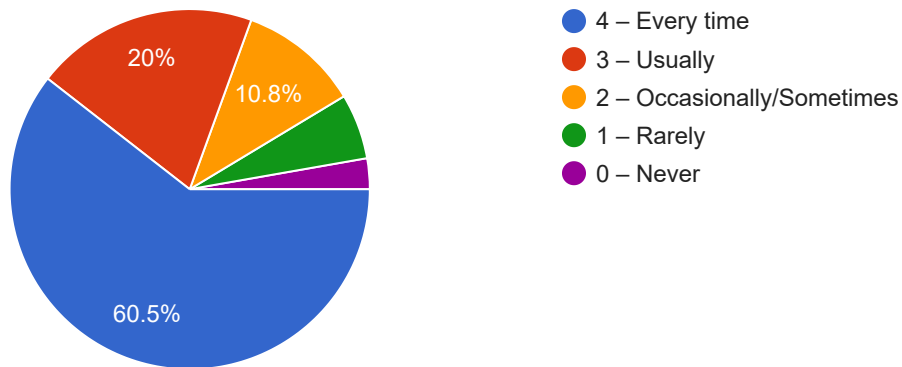
869 responses

Teachers are able to identify your weaknesses and help you to overcome them.

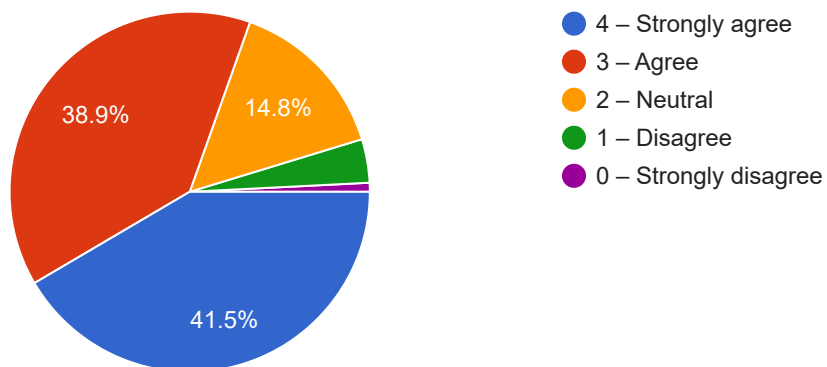
869 responses

The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.

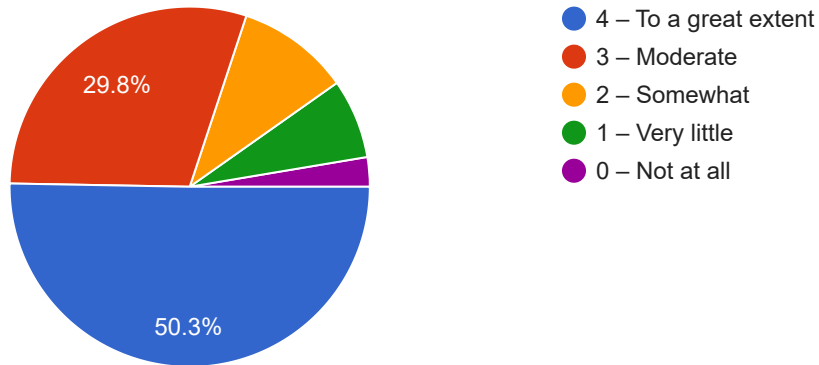
869 responses

The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.

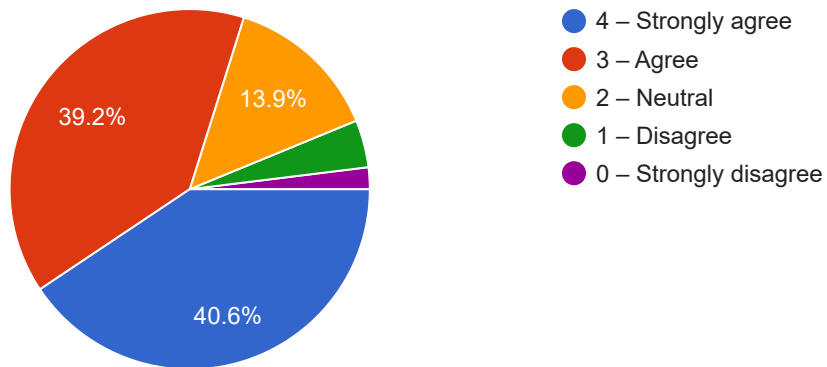
869 responses

Teachers encourage you to participate in extracurricular activities.

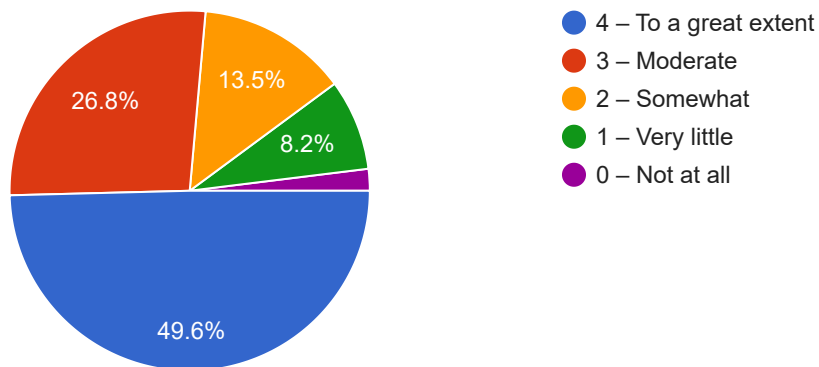
869 responses

Efforts are made by the institute/ teachers to inculcate soft skills, life skills and employability skills to make you ready for the world of work.

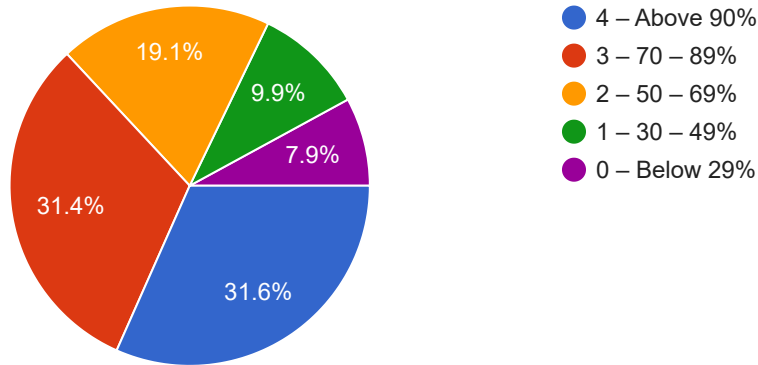
869 responses

What percentage of teachers use ICT tools such as LCD projector, Multimedia, etc. while teaching.

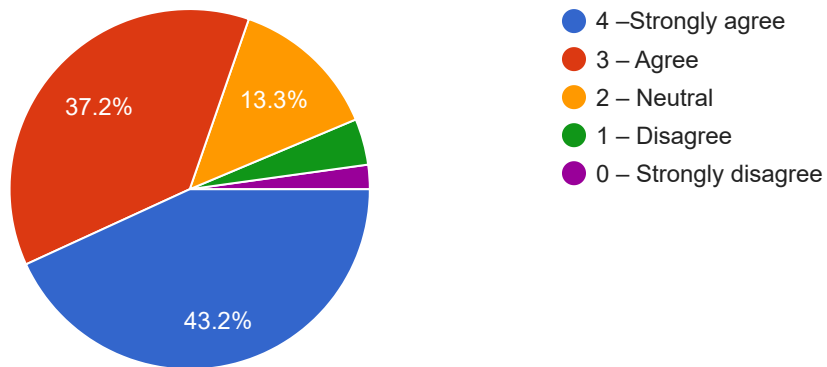
869 responses

The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

869 responses

Give three observations / suggestions to improve the overall teaching – learning experience in your institution. Mention point wise e.g. a)

b) c)

869 responses

A

B

a

Good

b

No

Very good

C

Nothing

.

a)

Nothing

No suggestions

Good

E

Yes

Very good

Y

1

अ

All is good

Ok

College bus

Nothing to say

Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

2) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

3) Make teaching a two way interaction.

Very nice

A)B)C)

a)Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

b) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

c) Make teaching a two way interaction.

College bus for transportation

Excellent

D

Institute is very good

(b)

No suggestions

Abc

All good

A b c

English

Mankar sir

A

A

a) More wash room facilities for female students should be installed.

No suggestions... Everything is fine

Very Poor Communication Students

My teacher is very Co Operative and very good teacher

a) Use better graphics and visual media to engage students well

b) Try to reach every student and ask for their doubts

c) Make teaching a two way interaction

A D G

Very Good

Students do not get marksheets and marks even after giving exams and even though it is the fault of the teachers, they tell the students that it is their fault and they do not treat the students politely.

a) excellent

b) very good

c) good

1. Teachers covered their syllabus in the class 2. Teacher inform us about our expected competencies course outcomes and program outcomes 3. The overall quality of the teaching and learning process in our institute is very good.

Shri shivaji college is the perfect learning institute

School bus, girls hostel

Asking students to keep calm while the class is on

A) there should be students involved in social activities, B) should be improved technological based learning,

All teachers help and support to students for any problems.

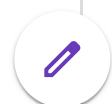
1. College bus 2. girls hotel

Try to reach every student and ask for their doubts.

a) Improve teaching skill

b) understanding to students and their problems

c) taking seriously to the students

- A) Build in daily practice
- B) connect to student individually
- C) access student learning

Student take hard work every time and respect all teachers

- A) College bus
- B) boys hostel
- C) sports

a) Please teach simply b) Give some examples in teaching a lesson c) after teach a lesson give some question to solve student

Teaching extent, teacher encourage my extra carryover program

Dr .N.t.wankhade

1. Conduct classes outside the classroom in the lawn, garden or any place in the school premises
2. Take students for field trips for different places depending on the topics you are teaching.

ॐ

Dr, N T Wankhade

- a) college bus for transportation
- b) big boys hostel needed
- c) huge playground needed

- a) connect with students
- B) spoke well with students
- C) come to classes every day

- A) your college most needs a big boys' hostel.
- B) college bus for transportation.
- C) huge playground needed.

3)8)10)

S

- A) play ground needed
- B) big girls hostel needed
- C) big basketball ground needed

All Teachers are teaching very well, sometimes network problem but it's ok.

My syllabus is incomplete

College bus for transportation

Very well

Teaching experience satisfactory

A) Use better graphics and visual media to engage students well.

B) Try to reach every student and ask for their doubts.

C) Make teaching a two way interaction.

Try to communicate with students betterly

All is very good.

a . College bus for transportation

Dr. N. T Wankhade

c - Help to student in teaching and learning

Dr. Jivan pawar sir

a. College bus for transportation

a.college bus for transportation

a) All teachers Improve there old Teaching Method.

b) Overall Teaching experience is excellent.

c) Institute Develop Games Area .

Non

Teachers teaching is very understanding, I understand the full syllabus

A) The teachers teach very well

be Happy

A) tribal students need a hostel by institute

B) sports facilities

C) need best teachers

Take a revision Test on lesson...

A my clg is nice.

In this collage all facilities are very good. Here all teachers teach very well .they are always give student a great ideas and good hope.

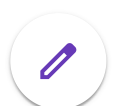
- a) Regular homework be given to students.
- b) More use of Digital sources of Education.
- c) Question-Answer session must be conducted after every lecture.

College teachers should pay special attention to students in rural areas.

363 more responses are hidden

This content is neither created nor endorsed by Google. [Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#).

Google Forms

PG Humanities Student Satisfaction Survey

13 responses

[Publish analytics](#)

Name of the student

13 responses

Sudarshan gopikrushna yenkar

Kanchan Dipak Gaikwad

Puja Ravindra Damodar

Umesh Ramesh Nichal

Bhushan Gajanan Kalmegh

Bhagyashri Santosh Pandav

Mayur Macchindra Khandekar

Shital Rajendra Panpaliya

उल्हास बाबुराव गोदमले

Ku shrutika vikasrao kambe

Vaishali Ashok Nandane

Swati Digambar Janjal

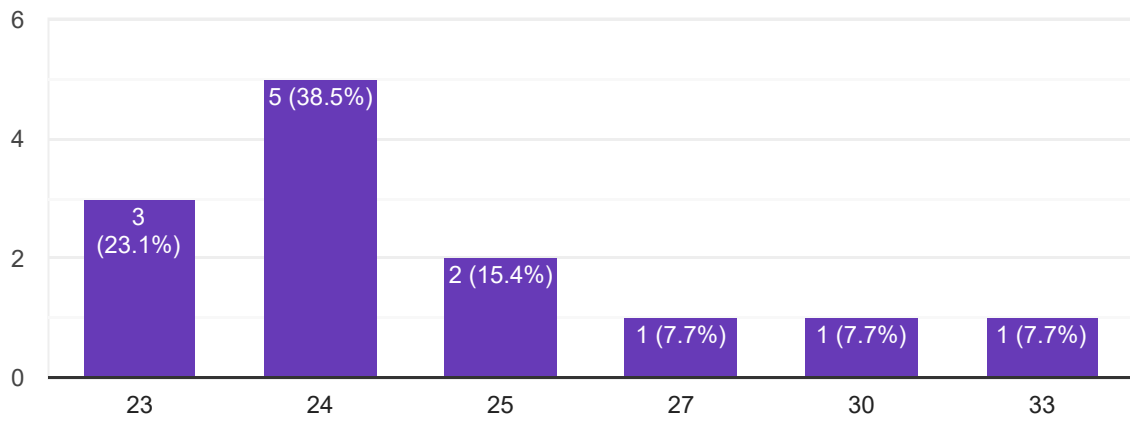
Vaishali Ashok Nandane

Age

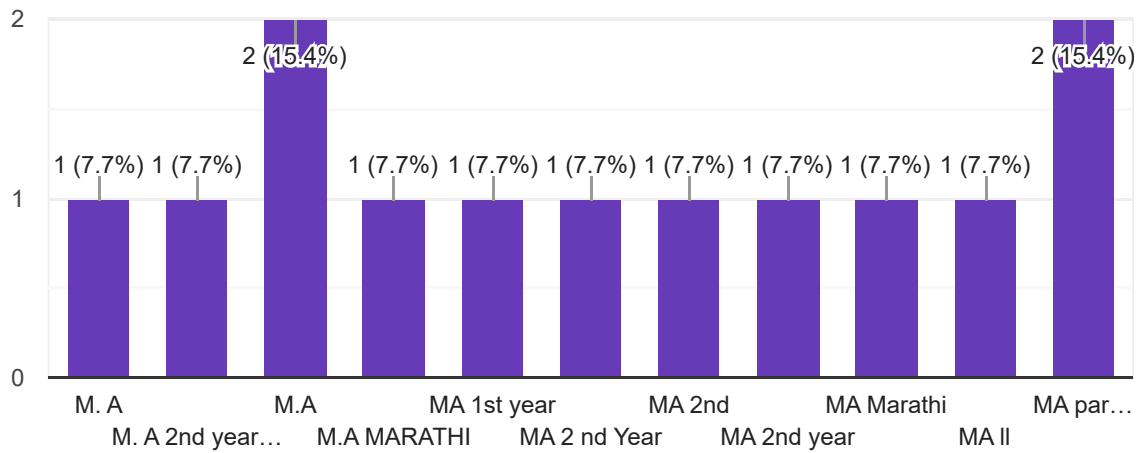
13 responses

Class

13 responses

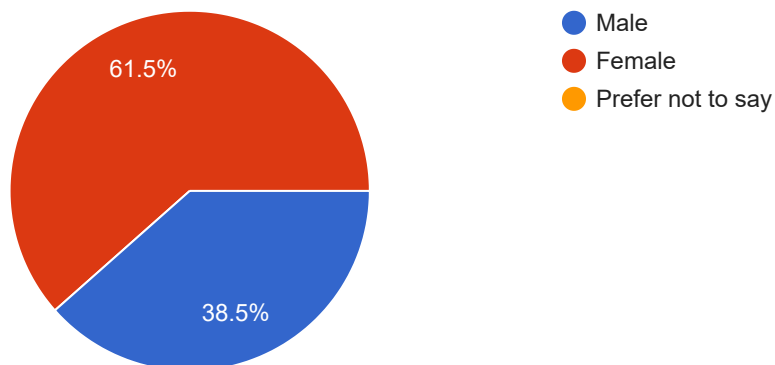

College Name

Gender

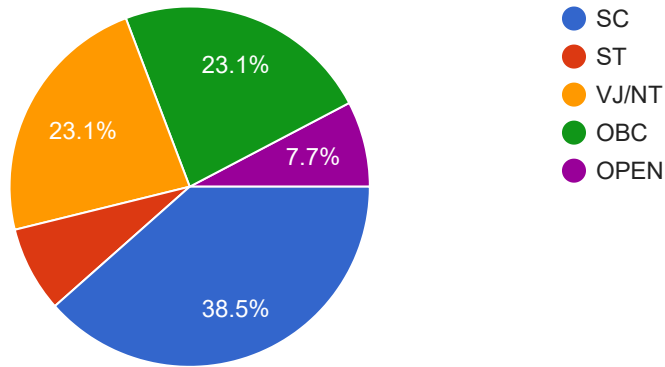
13 responses

Category

 Copy

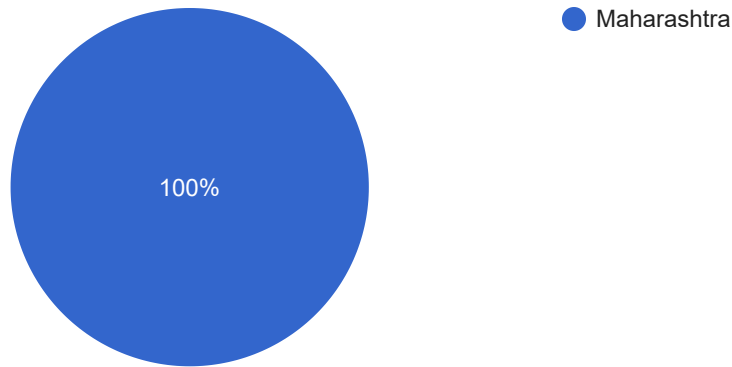
13 responses

State of Domicile

 Copy

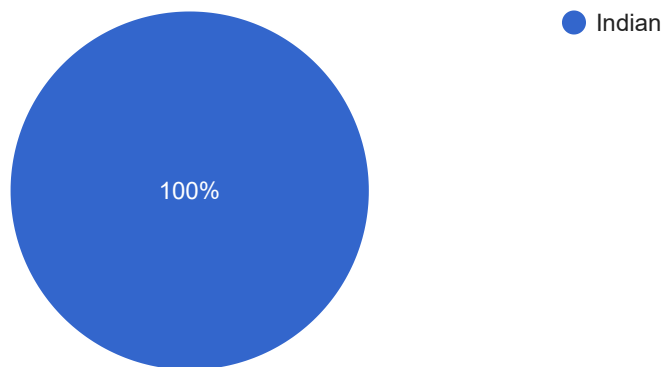
13 responses

Nationality if other than Indian

 Copy

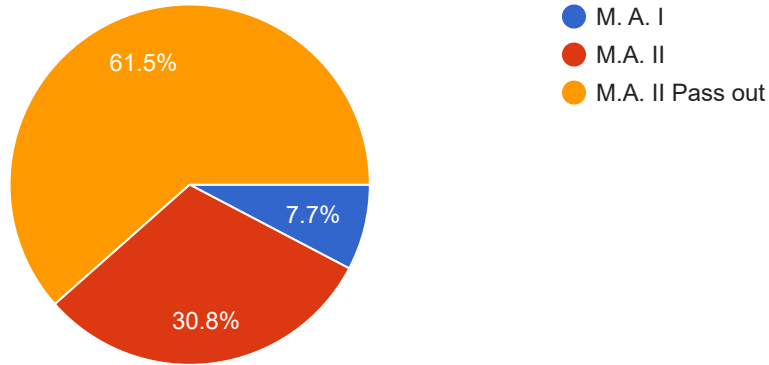
13 responses

Program name

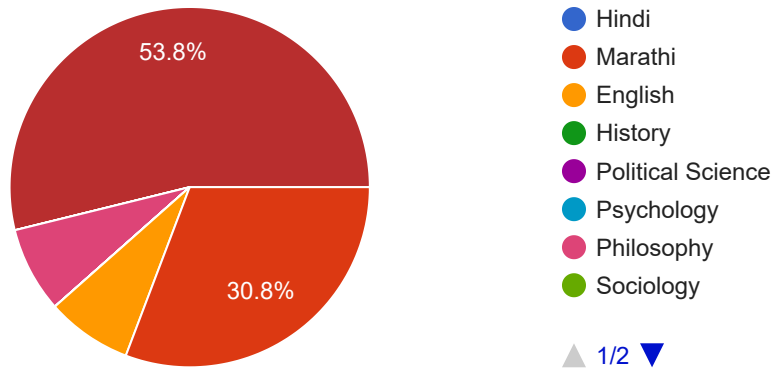
13 responses

Subject

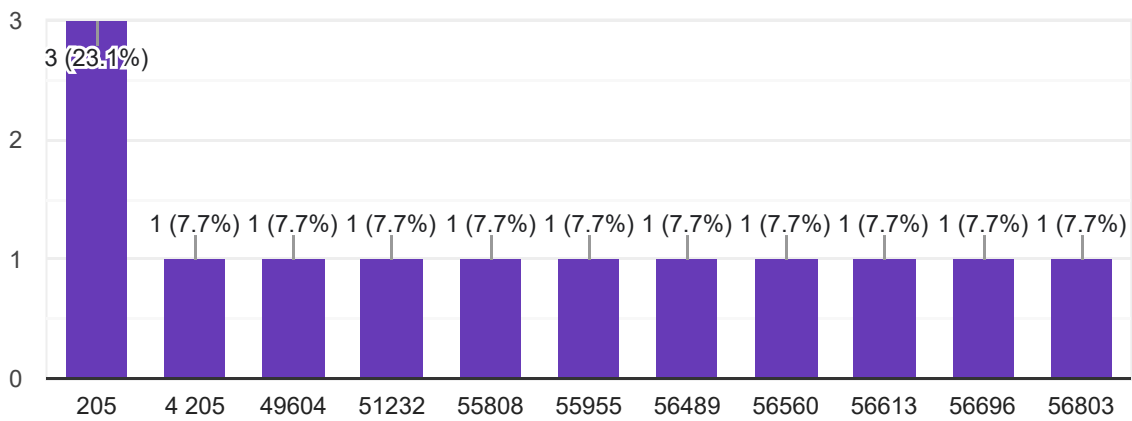
13 responses

College ID

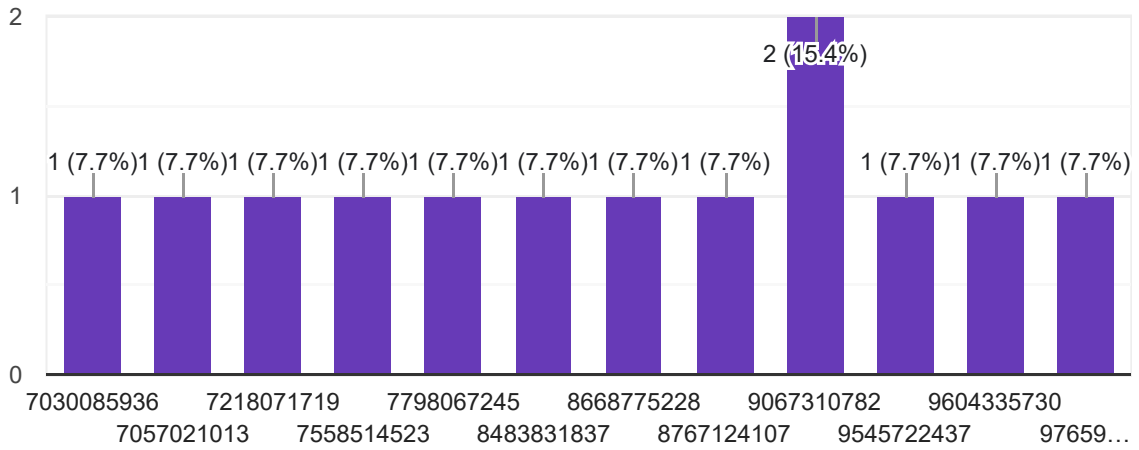
13 responses

Mobile Number

13 responses

Year of joining

13 responses

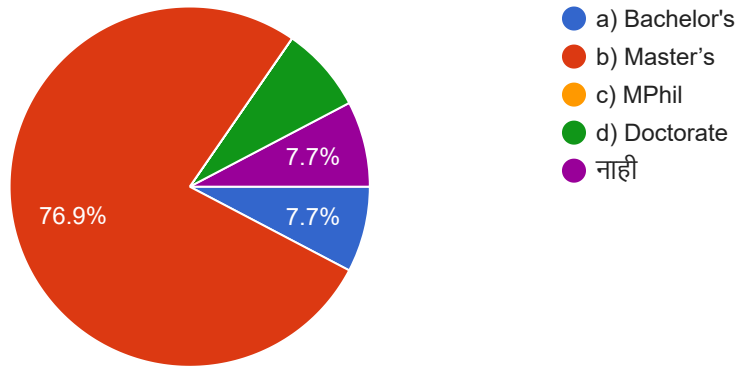
Jun 2014	24
Jun 2018	25
Jul 2019	27
Aug 2019	8 10 19
Sep 2019	4 18
Jun 2020	20
Mar 2021	15
Nov 2021	27
Feb 2022	19
Jul 2022	5

What degree program are you pursuing now?

 Copy

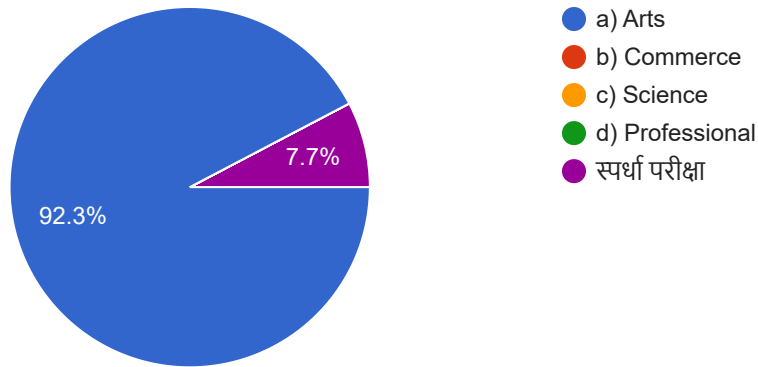
13 responses

What subject area are you currently pursuing?

 Copy

13 responses

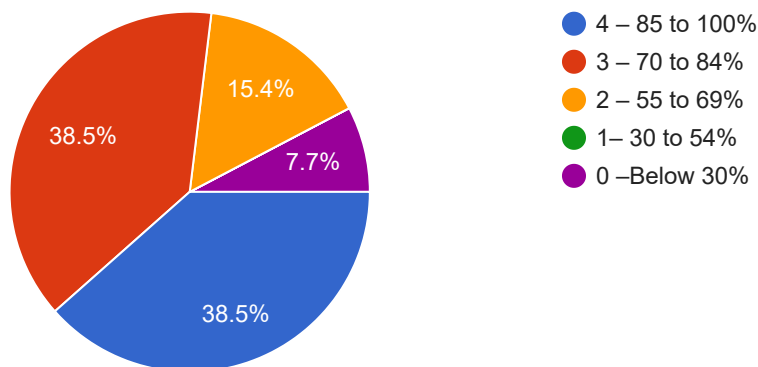
Criterion II – Teaching–Learning and Evaluation

Instructions to fill the questionnaire

How much of the syllabus was covered in the class?

 Copy

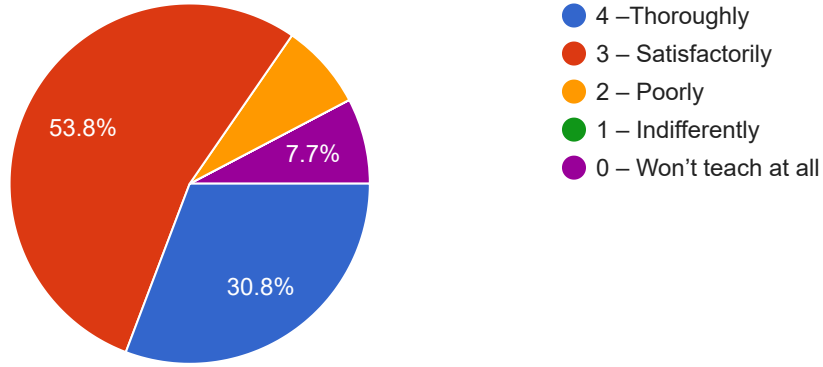
13 responses

How well did the teachers prepare for the classes?

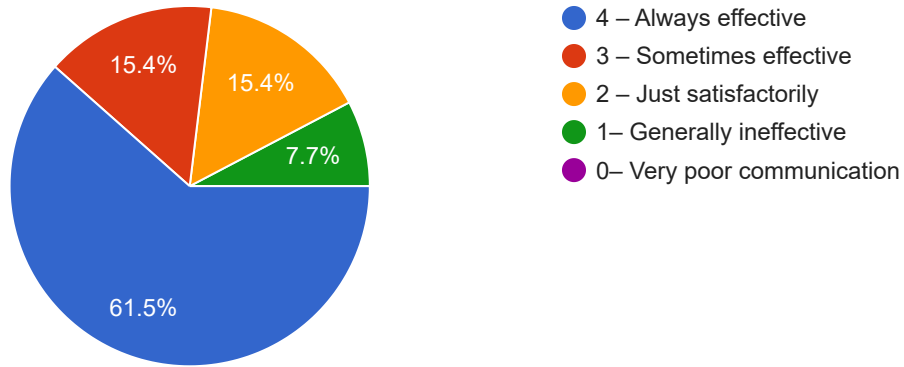
13 responses

How well were the teachers able to communicate?

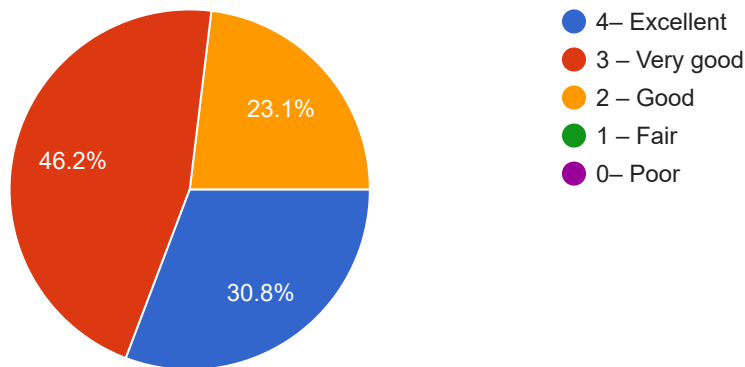
13 responses

The teacher's approach to teaching can best be described as

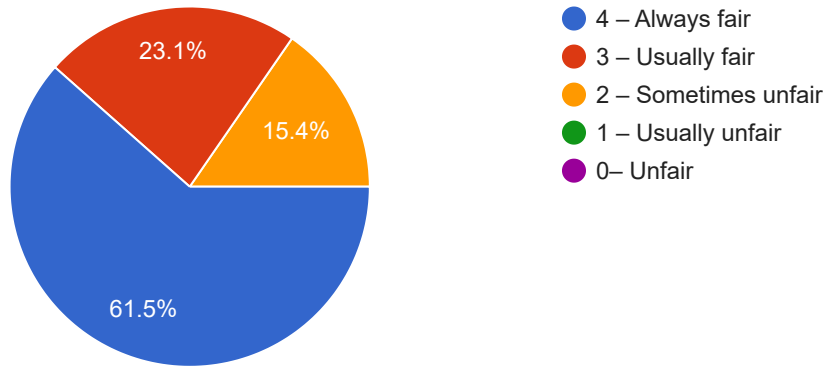
13 responses

Fairness of the internal evaluation process by the teachers.

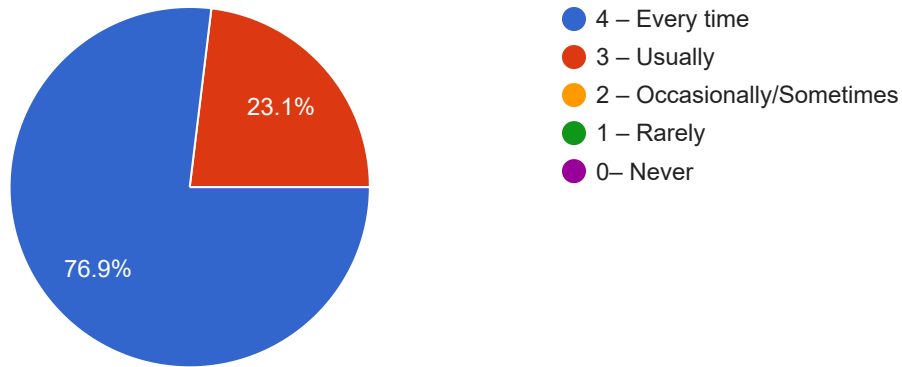
13 responses

Was your performance in assignments discussed with you?

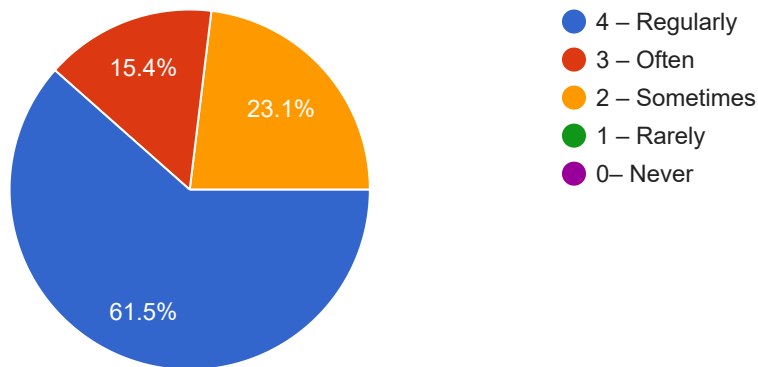
13 responses

The institute takes active interest in promoting internship, student exchange, field visit opportunities for students.

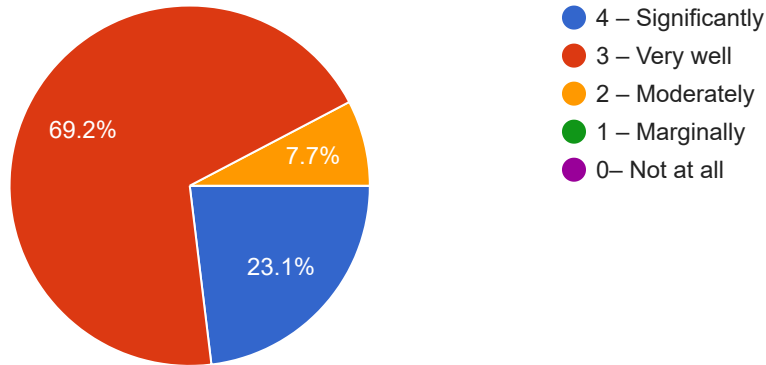
13 responses

The teaching and mentoring process in your institution facilitates you in cognitive, social and emotional growth.

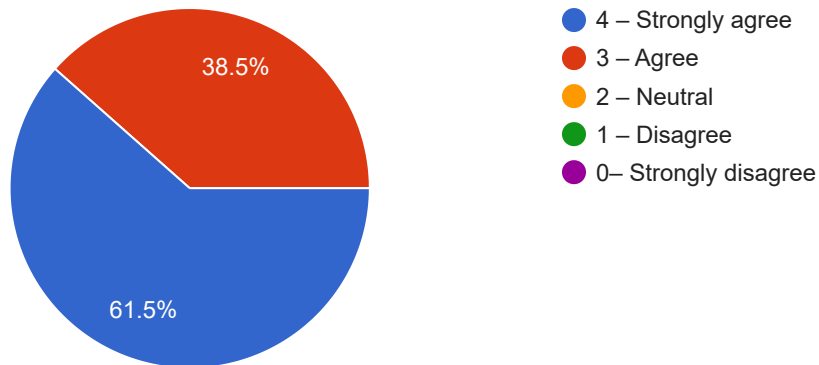
13 responses

The institution provides multiple opportunities to learn and grow.

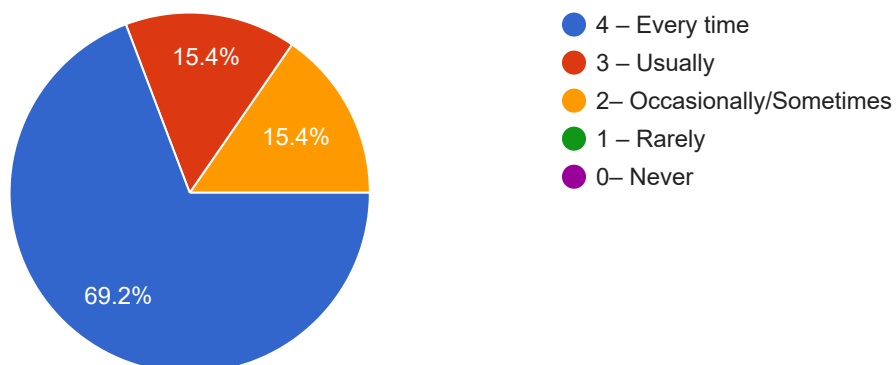
13 responses

Teachers inform you about your expected competencies, course outcomes and programme outcomes.

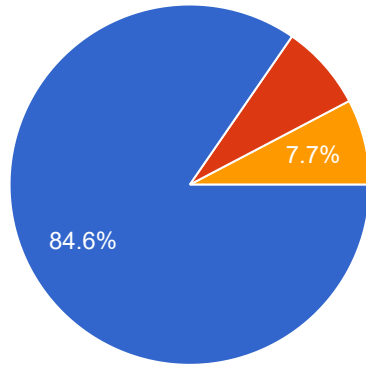
13 responses

Your mentor does a necessary follow-up with an assigned task to you.

13 responses

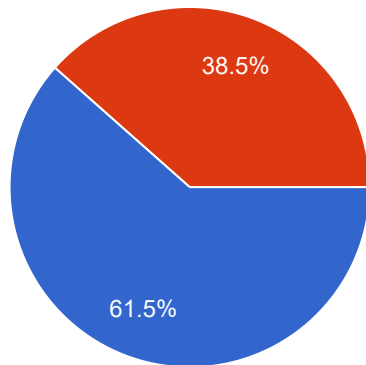

- 4 - Every time
- 3 - Usually
- 2 - Occasionally/Sometimes
- 1 - Rarely
- 0 - I don't have a mentor

The teachers illustrate the concepts through examples and applications.

13 responses

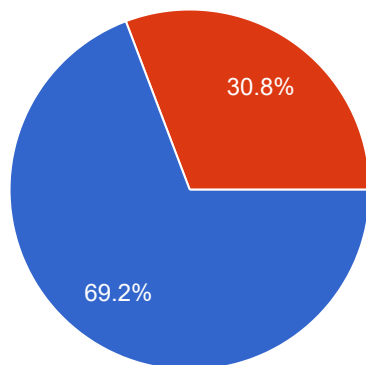

- 4 - Every time
- 3 - Usually
- 2 - Occasionally/Sometimes
- 1 - Rarely
- 0 - Never

The teachers identify your strengths and encourage you with providing right level of challenges.

13 responses

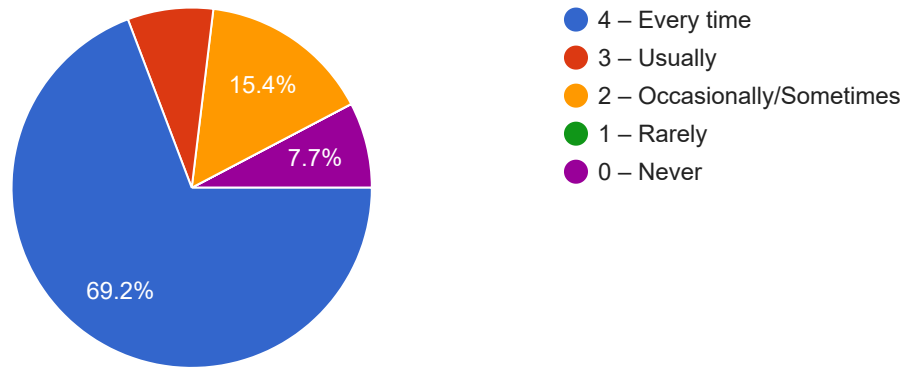
- 4 - Fully
- 3 - Reasonably
- 2 - Partially
- 1 - Slightly
- 0 - Unable to

Teachers are able to identify your weaknesses and help you to overcome them.

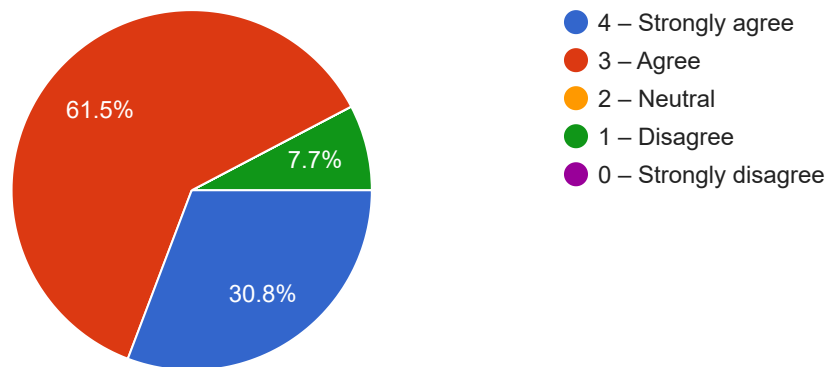
13 responses

The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.

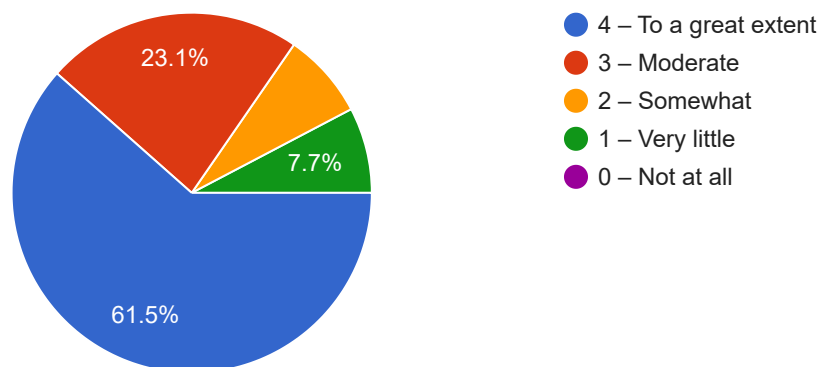
13 responses

The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.

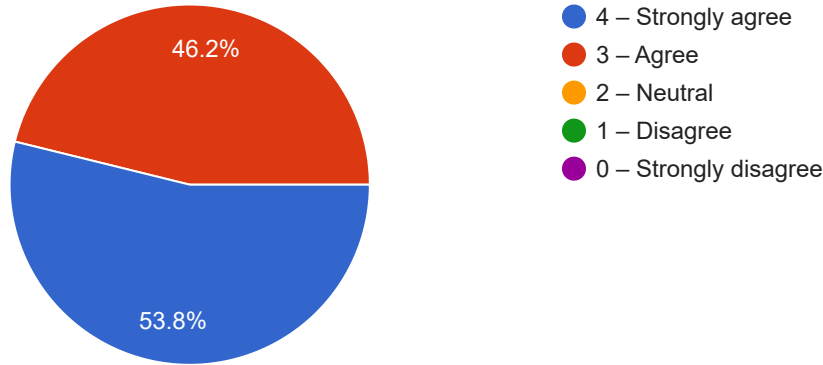
13 responses

Teachers encourage you to participate in extracurricular activities.

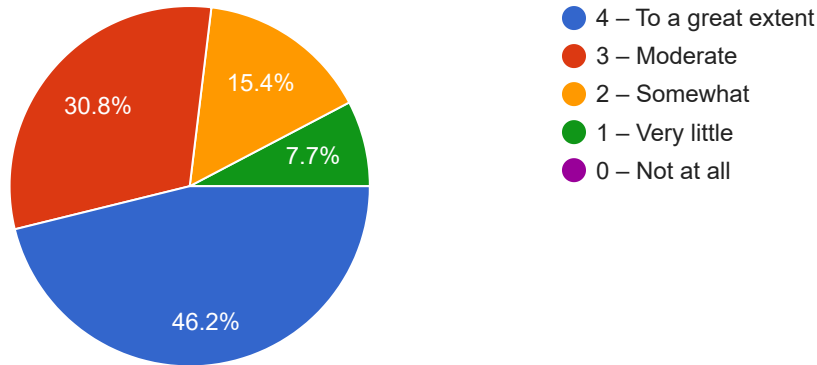
13 responses

Efforts are made by the institute/ teachers to inculcate soft skills, life skills and employability skills to make you ready for the world of work.

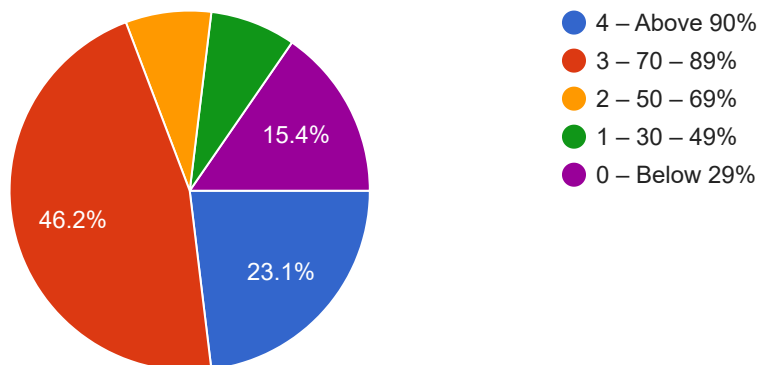
13 responses

What percentage of teachers use ICT tools such as LCD projector, Multimedia, etc. while teaching.

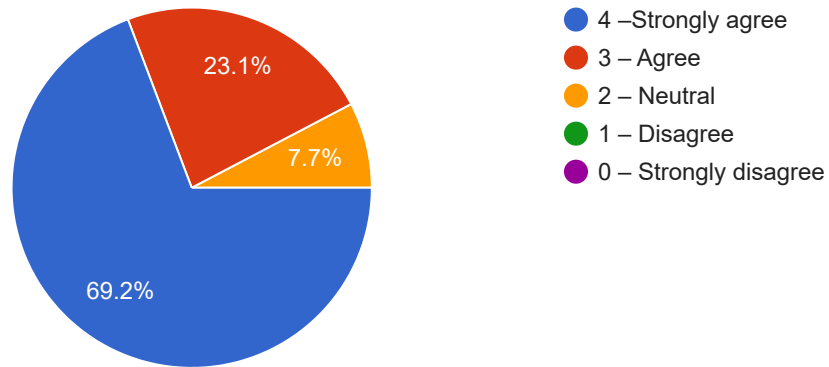
13 responses

The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

13 responses

Give three observations / suggestions to improve the overall teaching – learning experience in your institution. Mention point wise e.g. a)

b) c)

13 responses

A

All good

a teaching conteously b understanding of students situation c allow student about college facility

Good

A teaching staff good but class room availability poor

No everything is good

Very Nice Teaching

A . Over All Good Teaching & Learning

,.....अ.....

नियमित व्याख्यान,

Very good

Nil

a

This content is neither created nor endorsed by Google. [Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#).

Google Forms

Commerce Student Satisfaction Survey

155 responses

[Publish analytics](#)

Name of the student

155 responses

Sanika Nichal

Pooja sadanand landge

Vaishnavi

Mo. Avesh Iqbal Akbani

ABHIJEET JITENDRA KHANDARE

Aniket Rameshwar Dhakare

Saurabh Vitthal kharode

Yogesh shrikrushna jane

Sumedh Dharmapal Bhatkar

Hariom Mohan Fulari

Adesh vijay thane

Atul Sopan Pattebahadur

Roshani Dipak Mohod

Pooja Ashok Bhagat

Ganesh Shrikrushna telgote

Pooja Pravin Wanjari

NITIN SANTOSH WANARE

Atul Mahadev Adhau

Kamini Lalit garware

Sayali Raju vidhate

Vaishnavi Subhash Bunde

Priyanka santosh Khanande

Nikita Sanjay Tayde

Vijya VitthalChandurkar

Nikita Gajanan wankhade

Achal Bhanudas Wankhade

Nikita

Vijayshree Dnyaneshwar More

Sameena Parveen Yusuf khan

Jyoti Bhaurao Telgote

Sakshi Ravindra Damdar

Mukta Ganeshrao Badhe

Rahul Vinod Nitone

Anurag Dabhne

ATIK PIRU LANGE

Shaileja

Shraddha Anil Bangale.

Prathmesh Ganesh Thote

TEJAS BHANUDAS PUSANDE

Shraddha Rmkrushna Ramchaware

Priya Ravindra Hanvate

Rajratna jitendra Paikrao

Abhishek Vinodrao Deshmukh

Aditya Gajanan Raut

Shrikant morkhade

Pranil Nagorao Raut

Kaustubh Ramdas Mhasal

Mohini brajesh mathariya

Harshada Eknath More

Vaishnavi Rajesh Nerkar

Vaishnavi prakash ingle

Nainika Santosh Damdar

Samarth Prakash Majare

CHANCHAL DINKAR TAYADE

Vaibhavi Suresh Bhande

Ashwini mahendra ingle

Asmita Arun Wasnik

Sabiha Naaz Shahid Qamar

Om Nandkishor Jayle

Sumit rajesh chopade

Yash Vinod Deshmukh

Aditya Dilip Wankhade

Sanket Anandrao Bakal

Dnyaneshvari Dipak vairale

Minal Sadanand Bhatkule

Dnyaneshwari gopal ingle

Janhavi Sunil deshmukh

Anjali Arun Bhimkar

Pranjali Santosh Ghate

Gayatri Prabhudas Shengokar

Neha Rajesh Kharode

Rushabh Mahendralal Jain

Tejas Santosh Solanke

Mangesh Gajanan Khedkar

Radhika Bhaskar Pinjarkar

Vaishnavi Sitaram Randale

Ashwini Tejrao Nikhade

BABALU VINOD WAGHAMODE

Gaurav Chandradas Damre

Komal Haridas Bhatkulkar

Uday Ashok Pote

Nayan pramod kamble

Pavan babuji pawar

Rushali ganesh thorat

Vaishnavi Arvind Fatkar

Sunil Ganesh More

SHAM NARENDRA GHOGARE

Abhishek Santosh Bhusari

Roshan Gajanan Karale

Sejal Ghanshyam sharma

Satish vitthal aswar

Shubham Ganesh Suryavanshi

Komal Sanjay Telgote

Nishant Diwakar taulkar

Monika Niwas Adhe

BHAVIK JAYANT KHANDALKAR

Prajwal Devendra Nikhade

Devendra Deshmukh

Nikita Bhimrao Thorat

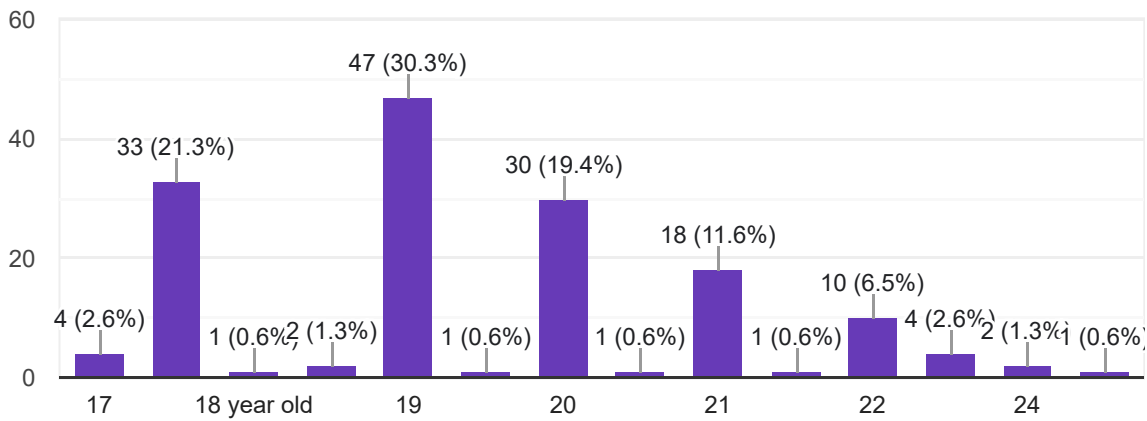
ATIK SHAHA RAFIK SHAHA

55 more responses are hidden

Age

155 responses

Class

155 responses

B.com 2year

B.com1

B.com 1st

B.com III

B.com 1 year

B.com 2 year

B Com 1

Bcom 2nd year

B.com 2 year sem 3

B.com 3

B.com 1st year

B.com II

B.com 3rd year

B.com 2nd year

B.com II year 3rd sem

Bcom2nd

B.com 2 Sem 3

B.com III sem v

B-com II sem III

B.com 2nd

B.com 2st

B com sem v

B. Com II

B.Com II year

B. Com 3rd year Sem 5th

B.com 3

B. Com 3

Bcom 1 (Eng)

2nd year sem 3rd

B.com1year

B.COM 1st year

B.com (part-1) (sem-1)

B. Com -1

B com 1st

B. Com-1st year

B .com1st

B. Com 1 year

Bcom2 (sem3)

Bcom 1st year

B com I (marathi)

B.com

Bcom 2nd year 3 sem Marathi medium

Bcom 2 year 3 sem

B com 2nd year

B. COM 3rd year

B.com II year semIII

Bcom ,1 st year, eng commerce. Eng medium

B Com I

B com -2

B com I

B. com-I

Bcom II sem 3rd

B-com II year 3rd sem

B. Com

B.com.II

B.com 2 year 3 sem

B com 2 year

B. Com 2year

Bcom I

B.com 1 sem 1

Bcom || sem |||

B.com part II sem III

Bcom2 sem 3

B. Com part 1. English medium

Bcom II yr

B.com I

B.com 1 st year

B.COM 1st year First semester English

B.com 1(english)

B.com 1 Sem 1

B.com Sem 1 st (Eng)

B.COM 1ST

B.Com1

B.com 3rd year 5th sem

BCom 1st year English medium

B.comII

B.com 1

B.com 2nd year (3rd sem)

B.com III sem v

B.com II year

B com 2yr semester 3

B. com 1

B.com III

1st year b.com (English medium) 1st semester

B. Com III sem V

B.Com 3 seem 5

B.com.II.

B.com 2year sem III

B.com || year

B.com Final year sem 5

B.Com 1 year

B. Com sem 2

B.com 2

B. Com III year sem v

B.com 2nd year

B.COM 3RD YEAR 5TH SEMESTER

B.com III, Sem-V, Mediu- English

B.Com III SemV

B.com 3rd year sem v

B.com 1year

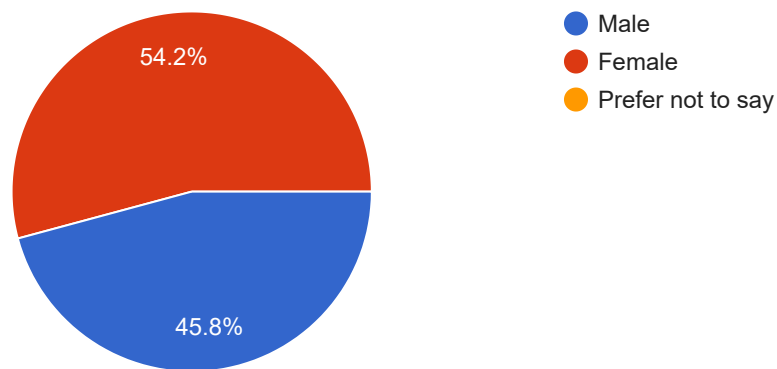
36 more responses are hidden

College Name

Gender

 Copy

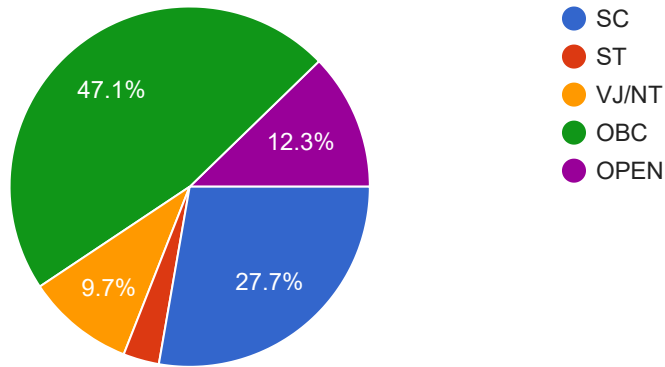
155 responses

Category

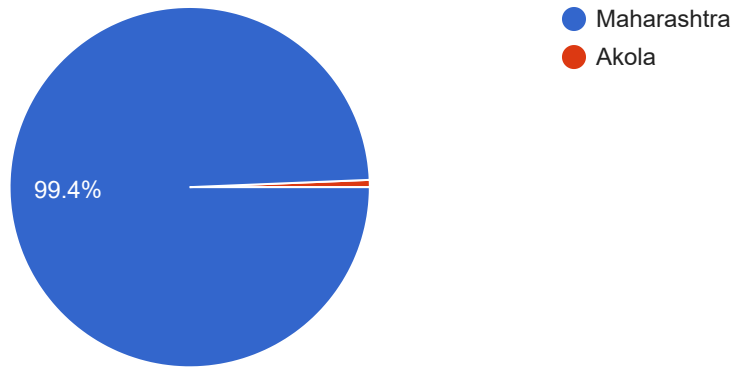
155 responses

State of Domicile

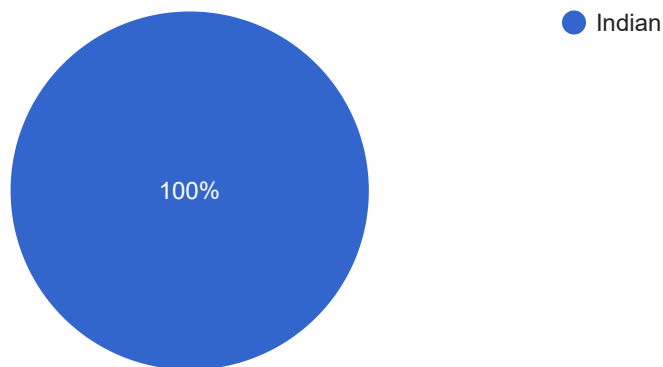
155 responses

Nationality if other than Indian

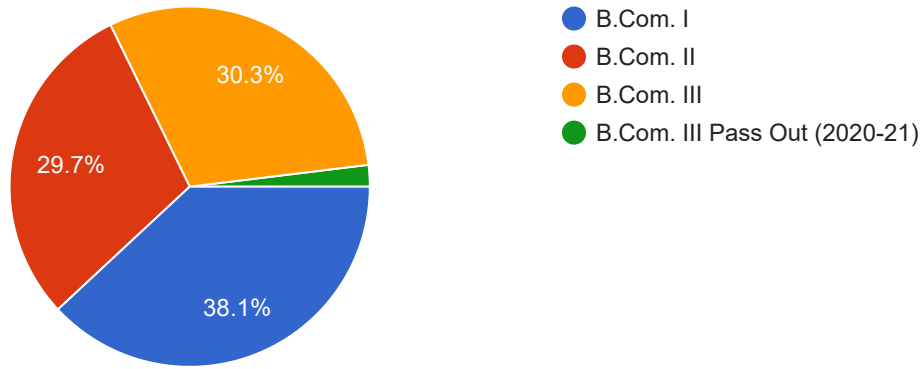
155 responses

Program name

155 responses

College ID

155 responses

63033

57153

57098

58238

53038

57424

58394

59156

63399

53307

57637

58957

53579

57151

53793

53546

62447

57190

61820

61303

61273

61073

61221

61070

61062

61071

61064

57117

61740

61157

61154

57491

57803

57445

53000

57074 I'd number

61528

62768

57488

61590

61591

61732

57194

57231

61702

58847

60379

63695

53061

57015

57170

61313

61530

57010

57255

57254

59726

58257

62234

61423

61980

57849

61141

62085

61771

62575

61298

61300

61046

61045

61044

45620

61569

57784

61056

57527

53142

59775

57843

61967

52882

61978

62026

46104

61331

55446

61166

54861

57473

57276

57060

53423

61292

57531

61278

58378

50928

57004

57620

55159

55 more responses are hidden

Mobile Number

155 responses

7020300540

7219842236

9822733346

7888102712

8767885313

9673686726

9325112758

7498217823

9527244278

9307846104

7218975027

7498703952

8080169894

9890856420

7972775680

8482952295

9322414908

7499156240

9561689871

9096115611

7840905414

8010374185

9604291016

8767624261

8999532871

9921751200

9021803089

7028407590

7038986150

8767661805

8010837877

8767740427

9503321127

7875451161

8080878533

9673155740

9373093699

8308583505

7057278118

7249157347

9322459370

9322199785

8407954528

9370045335

09011128558

9322839566

9922702583

80805 37921

9309150260

8380830718

9307230612

9284756537

7499208959

8080577161

8830833618

9370550247

7666926596

9373808404

9307772375

7888180518

9529924437

+917263071366

9356210120

9356429925

9604319046

8080097676

9373615859

9373629026

8805297371

8830917199

9322298078

9028232570

9325682224

9119415054

8830625760

7385962679

8668516943

9860691899

9689934763

9607206490

7218066800

8261956328

9119561256

8975677924

8468964970

9604262964

9518534349

8605060573

7666528303

7588964392

07499042732

7083279267

9657352292

9689385334

8830915874

08208490705

9307091368

07498537422

7378553037

9689286044

55 more responses are hidden

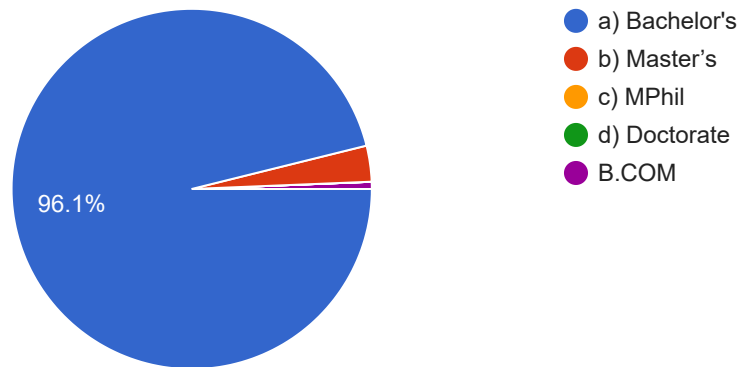

Nov 2021	11	2	16	27
Jan 2022	16	29	9	
Feb 2022	1	9		
Jul 2022	1	22		
Dec 2022	28			

What degree program are you pursuing now?

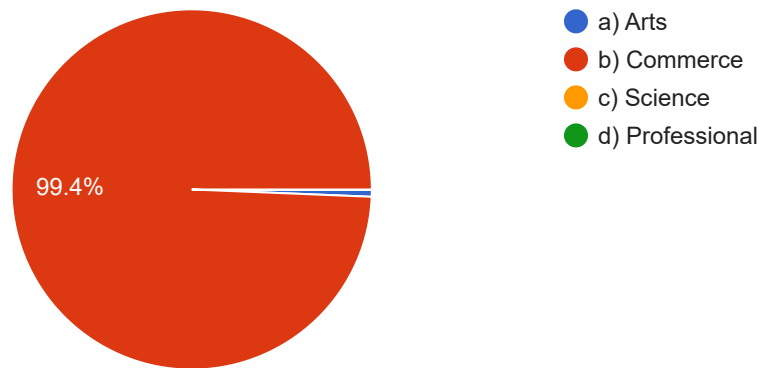
155 responses

What subject area are you currently pursuing?

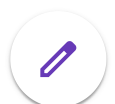

155 responses

Criterion II – Teaching–Learning and Evaluation

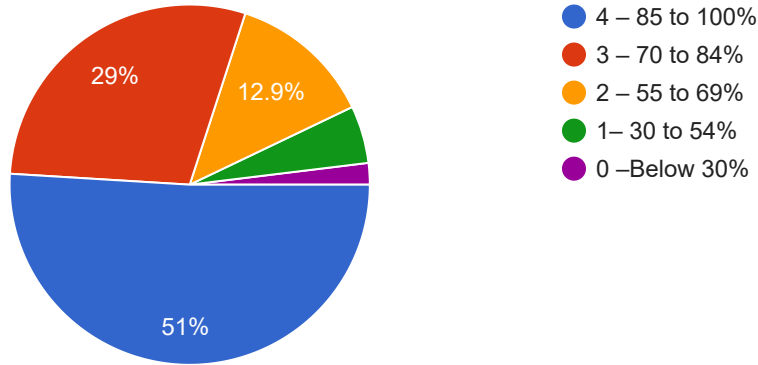
Instructions to fill the questionnaire

How much of the syllabus was covered in the class?

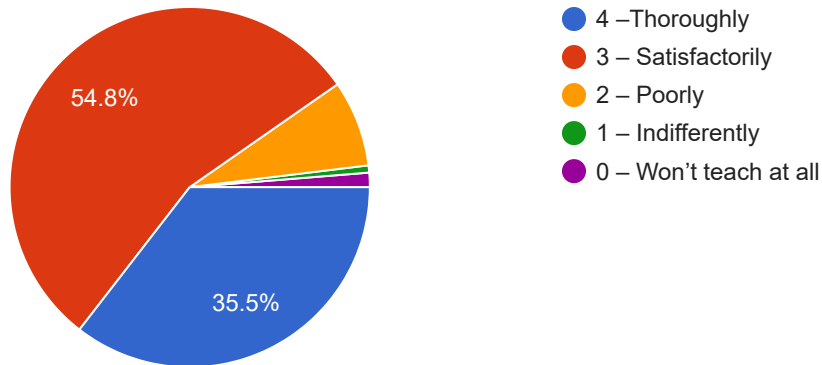
155 responses

How well did the teachers prepare for the classes?

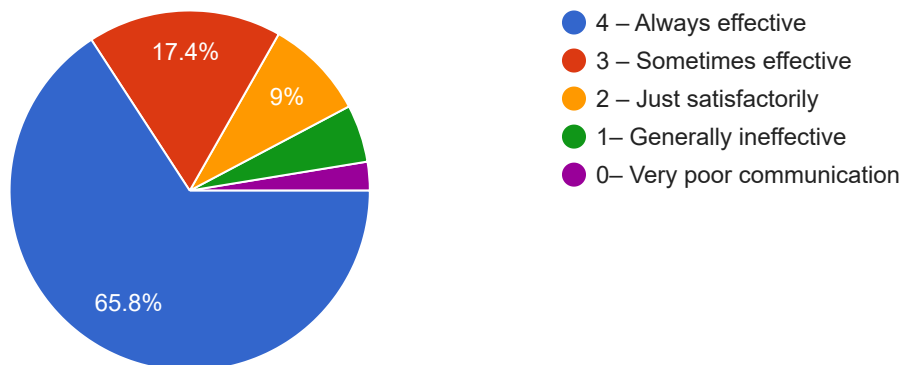
155 responses

How well were the teachers able to communicate?

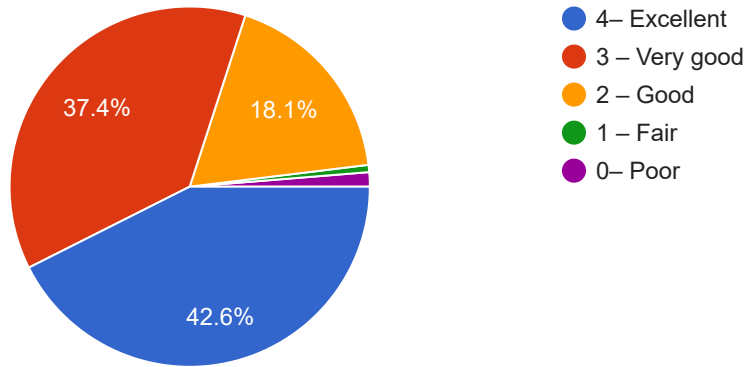
155 responses

The teacher's approach to teaching can best be described as

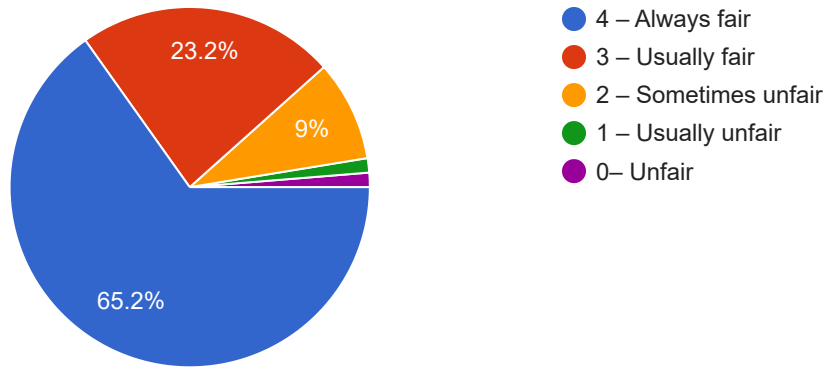
155 responses

Fairness of the internal evaluation process by the teachers.

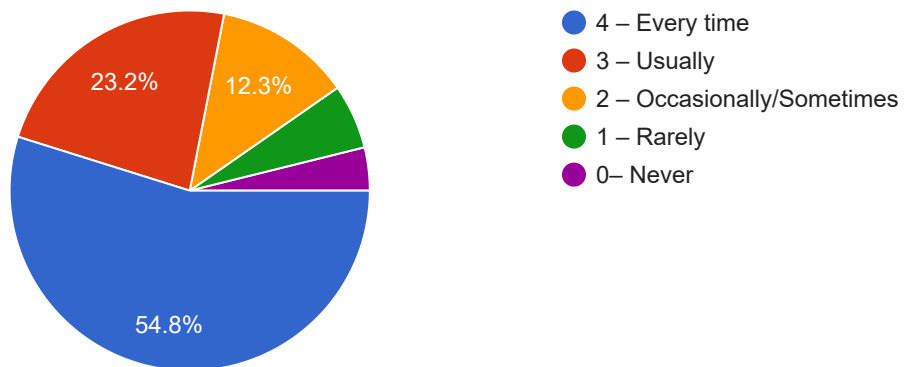
155 responses

Was your performance in assignments discussed with you?

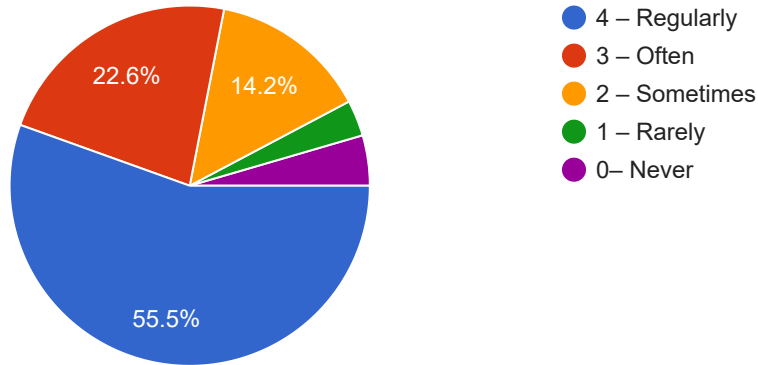
155 responses

The institute takes active interest in promoting internship, student exchange, field visit opportunities for students.

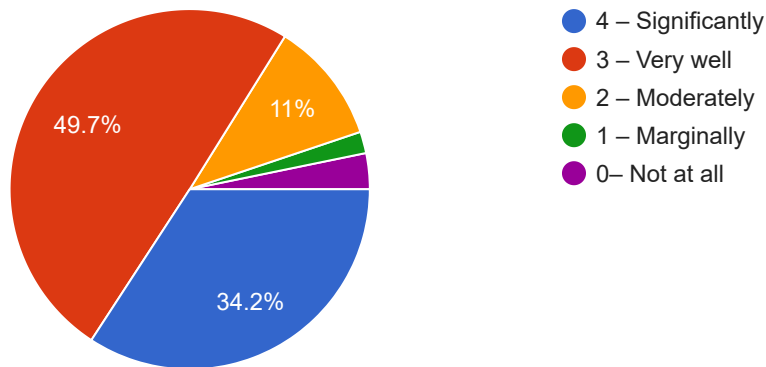
155 responses

The teaching and mentoring process in your institution facilitates you in cognitive, social and emotional growth.

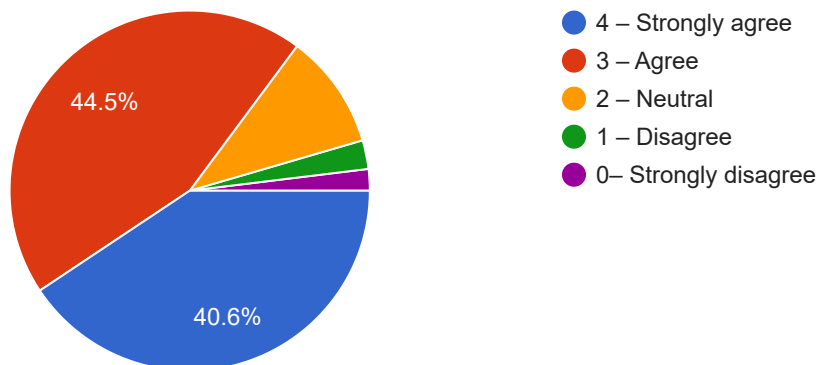
155 responses

The institution provides multiple opportunities to learn and grow.

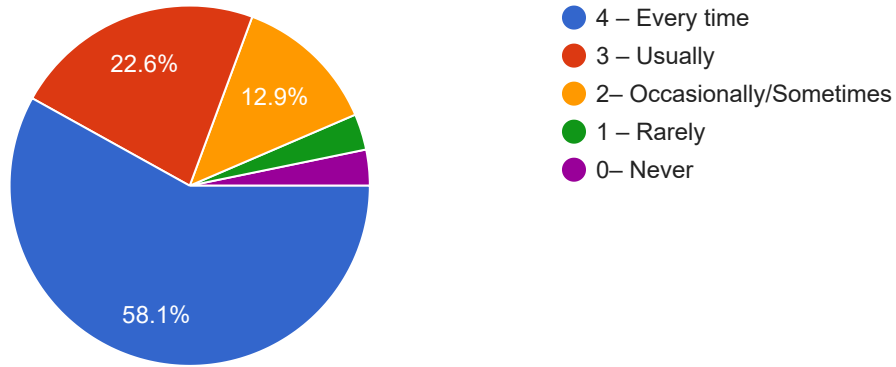
155 responses

Teachers inform you about your expected competencies, course outcomes and programme outcomes.

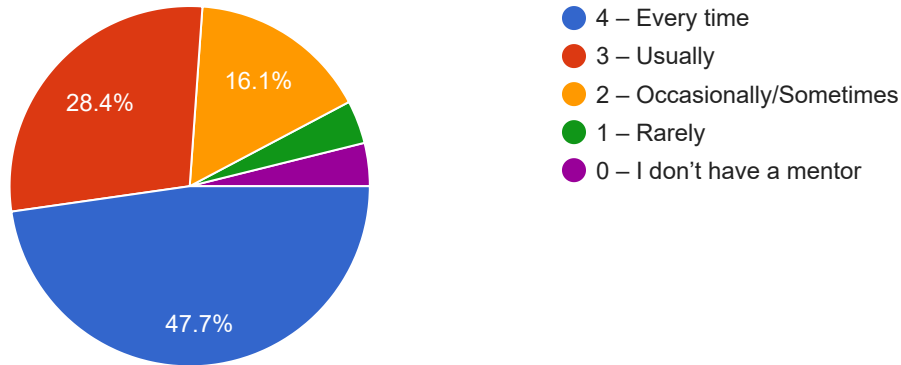
155 responses

Your mentor does a necessary follow-up with an assigned task to you.

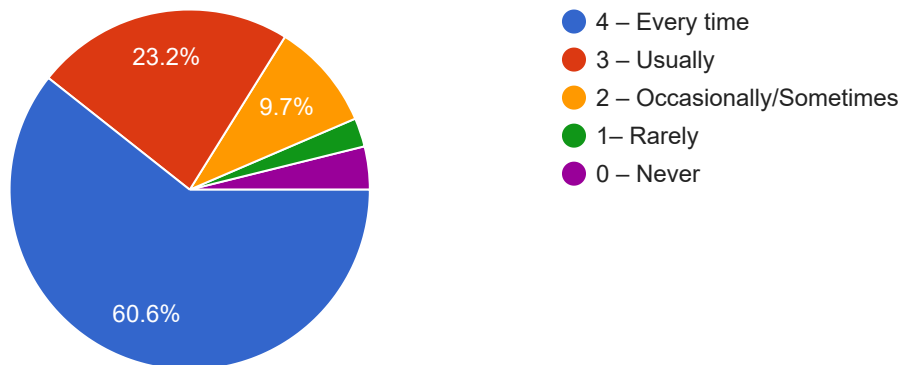
155 responses

The teachers illustrate the concepts through examples and applications.

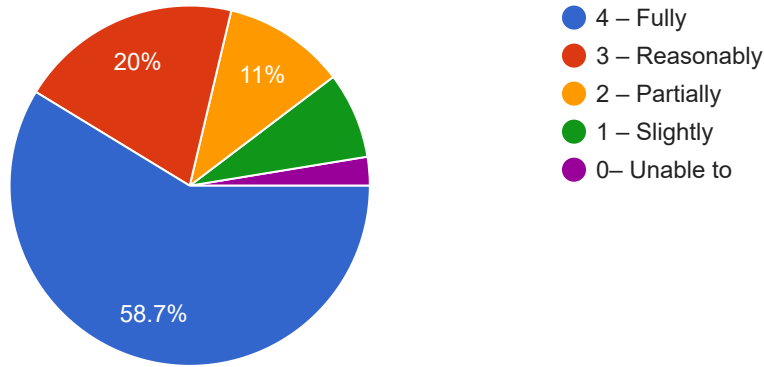
155 responses

The teachers identify your strengths and encourage you with providing right level of challenges.

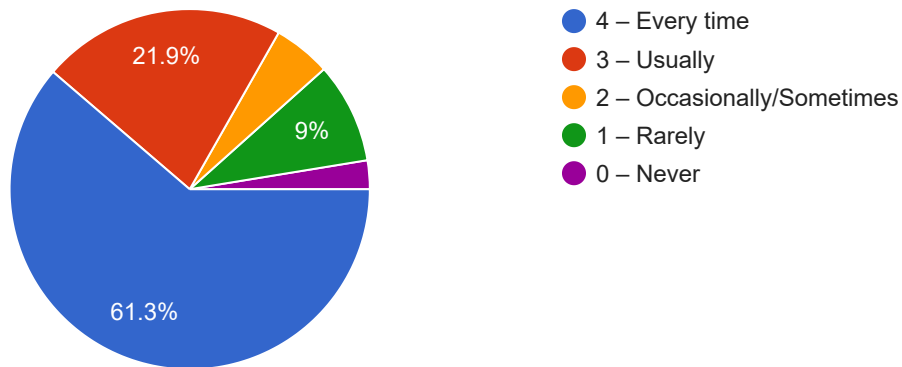
155 responses

Teachers are able to identify your weaknesses and help you to overcome them.

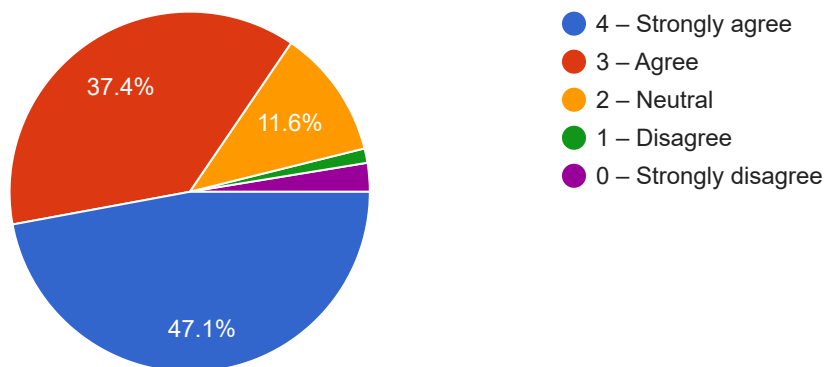
155 responses

The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.

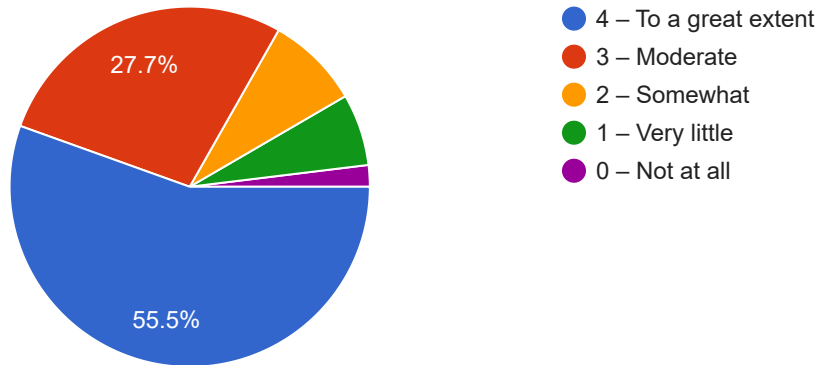
155 responses

The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.

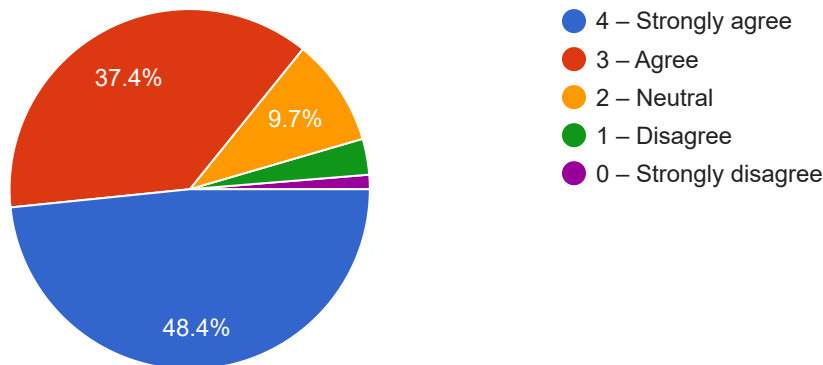
155 responses

Teachers encourage you to participate in extracurricular activities.

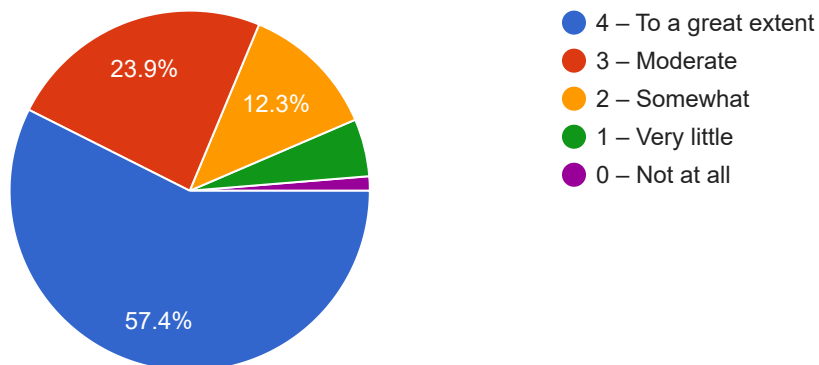
155 responses

Efforts are made by the institute/ teachers to inculcate soft skills, life skills and employability skills to make you ready for the world of work.

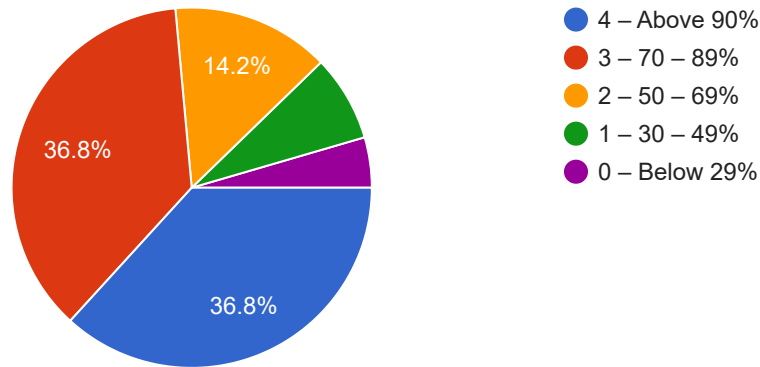
155 responses

What percentage of teachers use ICT tools such as LCD projector, Multimedia, etc. while teaching.

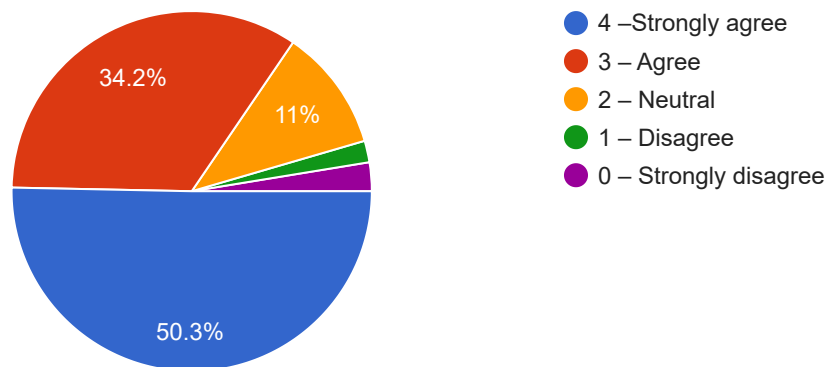
155 responses

The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

155 responses

Give three observations / suggestions to improve the overall teaching – learning experience in your institution. Mention point wise e.g. a)

b) c)

155 responses

A

B

No

b)

make remedial class

try to understand your students problem

make study fun.

Explanation:

I hope it helps.

Nothing

Nothing else

a

C

Good

1. I think our teaching staff has to pay more attention towards b.com section .
2. B.com section needs more activities like sci section has.
3. We are interested to participate in every activity but we haven't get offered that notice.

À

Very good

Na

a) Sports activities

1) Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors

arouse the interest and desire to learn among students

A) Good B) very good C)Excilent

Busses to student

Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

1) Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

2) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

3) Make teaching a two way interaction.

Use better graphics and visual media to engage students well.

Try to reach every student and ask for ther doubts...

Make teching a two way interacation

Response

A) Always help students in study.

B) best facilities available.

C) best teaching area Available.

b)

A)

a) Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

b) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

c) Make teaching a two way interaction.

Very good

a)Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students.

b) Try to reach every student and ask for their doubts.

c) Make teaching a two way interaction.

a)Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students.

b) Try to reach every student and ask for their doubts.

c) Make teaching a two way interaction

अ

Imake remedial class

try to understand your students problem

make study fun.

Explanation:

I hope it helps.

A. Try to reach every student and ask for their doubts. B. New technology monthly updates can be given. C. More emphasis and skilled based learning and promoting entrepreneur skill needed.

Offline class are required and teaching class must be multi-talented

Special attention must be required for each and every student

A b c

Practical knowledge,

- A) Improve the communication skills, personal development.
- B) Improve the Enterprurns ship skills
- C) Digital business, marketing, etc skills

Most important

How to life set in future (career).

Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

- 2) Try to reach every student and ask for their doubts. ...
- 3) Make teaching a two way interaction.

1)Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

- 2) Try to reach every student and ask for their doubts. ...
- 3) Make teaching a two way interaction.

C

Use better graphic and visuel media , Try to reach every student ask for their doubts , Encourage them ask questions

.....

-

- A) Give some extra classes
- B) Give some more information and clear audio
- C) try to make students happy and give some innovative ideas to him

A.

a)

...

- a) them assignments that need a lot of research, reading and analytical skills.
- b) Conduct debates, seminars and talks for the students.
- c) Ask them to create a questionnaire from their syllabus.

A) because of corona pride I joined the class online and that experience was good

A) d) a)

Nothing

1. Teachers don't know how to teach and how to interact with students.
2. Teachers are always busy in their personal unimportant discussion.

Use better visual media to engage students well

Grow learning skills, give more information about study , guide always

- A) everything was good
- B) institution's learning experience was very helpful studying.
- C) try to make student happy and giving some innovative idea to him

(A)

Abc

- a) Everything was good. Try to reach every student and ask for their doubts.
- b) Institution's learning experience was very helpful for studying.
- c) Try to make student happy and giving some innovative idea to him

Don't need any improvement.
Teaching is best.

No suggestions

- A) class timing proper
- 2) language of 3 communication

3) sound clear

All proses good

I have learn so many new things from my teachers.

Teaching staff

evethink good

H

Better graphic and colour arouse the intrest and desire to learn among students.

Best teching, good performance for students, regular lecture in this class.

A)Time too time guide the students.

B)Regular online class lockdown time.

C)If any kyuri solve the students problems.

a)

b)

C)

(A) learning experience is good

(B) teaching is best

(C)

अध्यापन व अध्यापन पद्धति : अध्यापनाची व्याख्या, स्वरूप, अध्यापकाचे कार्य इ. विषयींच्या कल्पना प्राचीन काळापासून सतत बदलत आल्या आहेत. अध्यापन हा शब्द प्रयोजक आहे. 'शिकावयास प्रेरणा देणे' हा त्याचा अर्थ होय. आधुनिक मानसशास्त्राच्या दृष्टीनेही प्रेरणा व मार्गदर्शन हेच अध्यापनाचे सारसर्वस्व होय. अध्यापन करणारा शिक्षक व शिकणारा विद्यार्थी यांना जोडणारी, अध्ययन हे फल असलेली आणि निवेदन, विवरण, चर्चा, मार्गदर्शन इत्यादींचा समावेश असलेली कृती म्हणजे अध्यापन. त्यात उद्दिष्टे, अभ्यासक्रम, अध्ययनप्रसंगांची योजना, अध्यापन पद्धती आणि उद्दिष्टांच्या सफलतेचे मूल्यमापन या पाचही गोष्टींचा समावेश होते. संपूर्ण अध्यापन-प्रक्रियेचा अध्यापनपद्धती हा एक महत्त्वाचा भाग होय.

शिक्षणाची व्याख्या आता अत्यंत व्यापक झाली आहे. ज्या संस्कारांनी विद्यार्थ्यांचे संपूर्ण व्यक्तिमत्त्व विकसित होते, त्या संस्कारसुमुच्चयाला 'शिक्षण' हा शब्द लावतात. संस्कारप्रदानाचे कार्य घरी, समाजात व शाळेत चालू असते पण त्यात विशिष्ट पद्धत नसते व सहेतुक योजनाही नसते. हे 'अनौपचारिक' शिक्षण होय. पद्धतशीर व शिस्तबद्ध रीतीने संस्कार करण्यासाठी 'शाळा' या संस्थेची निर्मिती समाजाने केली. या शालेय वा संस्थांतर्गत शिक्षणाला 'औपचारिक किंवा रीतसर शिक्षण' म्हणतात. घरातील आईवडील प्रसंगानुसार मुलांना शिकवतात, त्यांच्या चारित्र्यविकासाकडे लक्ष देतात. आई हा सर्वात श्रेष्ठ गुरू, पिताही गुरू, असे याचसाठी मानले जाते.

अध्यापनक्रियेचे स्वरूप फार व्यापक आहे. ज्ञानदानाच्या हेतूने माहितीचे पुंज विद्यार्थ्यांच्या हवाली करणे, संचित ज्ञान हेच काय ते ज्ञान व त्याचे रक्षण झाले पाहिजे, अशा कल्पना पूर्वी होत्या. उत्तरोत्तर या कल्पना बदलत गेल्या. शिक्षण व जीवन यांचा परस्परसंबंध आहे ज्ञानाकरिता ज्ञान हे जसे एका अर्थी युक्त आहे, तसेच शक्य तेथे व्यवहारातही त्याच उपयोग करता आला पाहिजे, हेही युक्त आहे. म्हणून ज्ञानप्राप्तीबरोबर ज्ञानाचे उपयोजन आणि कौशल्यांची प्राप्ती यांनाही महत्त्व दिले पाहिजे. तसेच अनेक दृष्टीकोन व मूल्ये शिक्षकांकडून विद्यार्थ्यांमध्ये संक्रमित होतात. अध्यापन म्हणजे केवळ ज्ञानसंक्रमण नसून विद्यार्थ्यांच्या आकलनशक्तीचा व विचारशक्तीची विकास करणारे, त्यांना विविध कौशल्यांची प्राप्ती करून देणारे, त्यांना चांगल्या सवयी लावणारे, त्यांच्या अभिरूचीचा व सौंदर्यदृष्टीचा विकास

करणारे, त्यांच्या जीवनविषयक दृष्टीकोनाची व मूल्यांची जोपासना आणि त्यांच्या सर्जनशील शक्तीचा व विवेकबुद्धीचा विकास करणारे अध्यापकाचे कार्य, म्हणजे अध्यापन होय.

अध्यापन व अध्यापन या प्रक्रिया एकमेकींशी निगडित आहेत. यशस्वी अध्यापन म्हणजे विद्यार्थ्यांला अधिक ज्ञान होणे आणि त्याची आकलनशक्ती वाढणे, काही नवीन शक्तिसामर्थ्य लाभल्याचा आनंद होणे आणि त्याच्या प्रतिसादातून नव्या अध्यापनाला गती मिळणे. विद्यार्थी शिकला याची साक्ष त्याच्या वर्तनात दिसते. जे समजले नव्हते ते समजले व जे करता येत नव्हते ते करता येऊ लागले, म्हणजे शिक्षण झाले. म्हणून अध्ययन म्हणजे संस्कारग्रहण आणि वर्तनात परिवर्तन व ते घडविण्यास साहाय्य करणे म्हणजे अध्यापन. शिक्षक व विद्यार्थी यांतील क्रियाप्रतिक्रियांच्या या दोन बाजू आहेत, म्हणून शिक्षण ही द्विध्रुव-प्रक्रिया समजली जाते.

विद्यार्थ्यांवर होणाऱ्या संस्कारांत शिक्षकाचा वाटा मोठा असतो. शिक्षकाच्या आचारविचारांचा प्रभाव संस्कारक्षम विद्यार्थ्यांवर होत असतो. यासाठी प्राचीन काळातील आचार्य सदाचारसंपन्न व शीलसंपन्न राहण्याचा प्रयत्न करीत. त्यामुळेच गुरूची योग्यता मोठी मानली जाई. अध्यापकाची प्रतिष्ठा बऱ्याच अंशी त्याच्या विविध प्रकारच्या गुणवत्तेवर अवलंबून असते. त्या बाबतही अनेक प्रकारचे संशोधन अलीकडे झाले आहे. या गुणवत्तेची सामान्यतः चार क्षेत्रे मानण्यात येतात : (१) अध्यापन विषयाचे क्षेत्र-जे विषय शिकवावयाचे त्यांवर उत्तम प्रभुत्व, ते विषय विद्यार्थ्यांना समजावून देण्याचे कौशल्य, स्वतःचा व्यासंग अद्ययावत ठेवण्याची धडपड, अध्यापनसाधनांचे ज्ञान व त्यांचा कौशल्यपूर्ण उपयोग करण्याचे सामर्थ्य यांचा समावेश या पहिल्या क्षेत्रात होतो. (२) मानसशास्त्राचे ज्ञान-विशेषतः बाल, किशोर व कुमार यांचे मानसशास्त्र शिक्षकाला उत्तम अवगत हवे. (३) मानवी संबंधांचे क्षेत्र-शिक्षकाला विद्यार्थी, सहव्यवसायी व संचालक यांच्यात काम करावयाचे असते. तसेच त्याचा पालकांशी व समाजाशी संबंध येतो. या सर्वांशी वागण्याचे ज्ञान व कला शिक्षकाजवळ असली पाहिजे. (४) नेतृत्व-शिक्षक हा विद्यार्थ्यांचा नेता व मित्र असतो. लोकशाही समाजातील नेत्याचे गुण त्याच्या ठिकाणी असले पाहिजेत. विद्यार्थ्यांविषयी प्रेम, सहानुभूती व आस्था असणारा शिक्षक हाच उत्तम शिक्षक होऊ शकतो. शिक्षकाची ही गुणवत्ता अध्ययनाने, प्रशिक्षणाने व प्रयत्नाने वाढत असते. अध्यापन करीत असताना शिक्षकाची वृत्ती व दृष्टीकोन ही लोकशाही स्वरूपाची आहेत की उदासीन आहेत किंवा हुकूमशाहीची आहेत, यालाही फार महत्त्व आहे. पहिल्या प्रकाराचा दृष्टिकोन असल्यास विद्यार्थ्यांत आत्मविश्वास निर्माण होतो व तो स्वतंत्र वृत्तीचा व सहकारशील बनतो, असा प्रयोगांचा निष्कर्ष आहे.

अध्यापनपद्धती : अध्यापनपद्धतीचे स्वरूप एका बाजूने शिक्षणाच्या उद्दिष्टांशी निगडित असते, तर दुसऱ्या बाजूने मन व ज्ञानार्जन यांसंबंधीच्या रूढ कल्पनांशी निगडित असते. त्यामुळे अध्यापनपद्धतीचे स्वरूप बदलत गेल्याचे दिसते. प्राचीन काळात धर्मज्ञान हे स्वर्गप्राप्ती, मुक्ती, पापनाश वा पुण्यप्राप्ती यांचे साधन मानले जात असल्याने व प्रमाणभूत ग्रंथ वा व्यक्ती यांच्याकडून ते मिळवावयाचे असल्याने, गुरूकडून ते ऐकावयाचे व मुखोद्गत करावयाचे, हीच पठणपाठणपद्धती अस्तित्वात होती. व्यावाहारिक शिक्षण उमेदवारीने घेतले जाई. त्यात निरीक्षण व अनुकरण यांवरच भर असे. या परंपरागत पद्धतीला धक्का देण्याचे पहिला प्रयत्न सॉक्रेटीसने केला. शिकणाऱ्याला प्रश्न व प्रतिप्रश्न करून, त्यालाच विचार करायला लावून ज्ञानाचा शोध घेण्याची पद्धती त्याने रूढ केली. या संवादात्मक व प्रश्नप्रधान पद्धतीलाच पुढे 'सॉक्रेटीसची पद्धती' हे नामामिधान मिळाले. आपल्या प्राचीन उपनिषदात ही पद्धती आढळते परंतु ही पद्धती फार काळ टिकली नाही. सॉक्रेटीसनंतरच्या जवळजवळ हजार वर्षांच्या काळात ख्रिस्ती धर्ममठांतून पुन्हा पूर्वीची पाठांतरपद्धती रूढ झाली. पवित्र ग्रंथाचे वाचन व पठण एवढेच त्या काळात शिक्षणाचे उद्दिष्ट होते.

सोळाव्या शतकापासून या शब्दनिष्ठ पद्धतीविरुद्ध प्रतिक्रिया सुरू झाली. कोमीनियस हा त्या प्रतिक्रियेचा आद्य प्रतिनिधी व नव्या पद्धतीचा जनक होय.

बालकांना परिचित व मूर्त वस्तूंचे प्रथम ज्ञान करून द्यावे व नंतर अपरिचित व अमूर्त कल्पनांकडे न्यावे, तसेच बालस्वभावाच्या विकासाशी अध्यापनपद्धती मिळतीजुळती असावी, असे प्रथम त्याने सांगितले. अध्यापन मूर्त करण्यासाठी चित्रमय पुस्तके रचण्याच्या उपक्रम त्याने केला. त्यानंतर प्रचलित शिक्षणपद्धतीला जबरदस्त धक्का दिला तो रूसो याने. रूसो हा बालककेंद्री शिक्षणाचा आद्य प्रणेता होय. शिक्षणात अनुभव व कृती यांना त्याने स्थान दिले. बालकाच्या स्वातंत्र्याचाही तो पुरस्कर्ता होता. रूसोच्या कल्पना प्रत्यक्षात पडताळून पाहण्याचे कार्य

पेस्टालोत्सीने केले व त्यांतील उणिवा ओळखून नवी भर घातली. अध्यापनपद्धतीला मानसशास्त्राची बैठक त्याने मिळवून दिली. पेस्टालोत्सीच्याच शाळेत त्याचा सहकारी म्हणून काम करून स्वतःची अध्यापनपद्धती निर्माण करणारा तत्त्वज्ञ म्हणजे फ्रबेल हा होय. त्याच्या मताप्रमाणे बालकांच्या ठिकाणी असणाऱ्या सुप्त शक्ती फुलविणे हेच शिक्षकांचे कार्य. म्हणून बालमनाच्या कळ्या फुलविणाऱ्या शिक्षकाला त्याने माळ्याची उपमा दिली व त्या पद्धतीला बालोद्यान असे नाव दिले. अध्यापनात क्रीडाप्रवृत्तीला वाव देऊन भाषा, इतिहास इ. विषय शैशवकुमारावस्थेतील विद्यार्थ्यांना शिकवण्याचा उपक्रम इंग्लंडमध्ये कॉल्लडवेल कुक याने पुढे केला. त्याने आपल्या पद्धतीला 'क्रीडापद्धती' असेच नाव दिले.

पूर्वोक्त प्रयोग पूर्वप्राथमिक व प्राथमिक शिक्षणाच्या स्तरांवरच होते. माध्यमिक स्तरावर अध्यापनपद्धतीला नवे वळण लावण्याचा यशस्वी प्रयत्न प्रथम हेर्बर्ट याने केला. हेर्बर्टच्या पद्धतीची छाप इंग्लंड, अमेरिका व भारत या देशांतील अध्यापनावर अजूनही आहे. ज्ञानग्रहणाच्या प्रक्रियेत हेर्बर्टने कल्पनांचे साहचर्य यावर विशेष भर दिला आणि त्यातून अध्यापनाचे नवे तंत्र निर्माण केले. पूर्वतयारी उपन्यास, साहचर्य, सामान्यीकरण व उपयोजन या पाच पायऱ्या अथवा पंचपदी हेर्बर्टच्या तंत्रातून त्याच्या शिष्यांनी निर्माण केली. गणित, विज्ञान, भूगोल इत्यादींच्या अभ्यासाला त्या काळात महत्त्व होते. त्या विषयांच्या अध्यापनाला हे तंत्र चटकन लागू पडले व लोकप्रियही झाले. परंतु हेर्बर्टच्या तंत्राला पुढे यांत्रिक व कृत्रिम स्वरूप आले.

फ्रबेलच्या बालविकासाचे सूत्र घेऊन बालकांच्या शिक्षणाचा प्रयोगशील दृष्टीने अधिक विचार मारिया मॉटेसरी या शिक्षणतज्ञेने केला. ट्रिस्ट्री व मंदबुद्धी असणाऱ्या मुलांच्या शिक्षणाबाबत प्रयोग करून तिने आपली पद्धती शोधून काढली. 'बालक-मंदिर' या नावाने तिची संस्था ओळखली जाते. या मंदिरात इंद्रियशिक्षण देणाऱ्या व इतर उपकरणांच्या साहाय्याने मुले स्वप्रयत्नाने बुद्धिविकास साधतात व सामुदायिक जीवनातून सामाजिक विकास व आत्मनियंत्रणाची सवय आत्मसात करतात.

अमेरिकेत शब्दनिष्ठ अध्यापनाविरूद्ध टीका बरीच जुनी आहे. शिकवणे म्हणजे संशोधन, नवा अनुभव घेणे, या विचारांचा पुरस्कार प्रथम आर्मस्ट्रॉंग याने केला व 'ह्यूरिस्टिक पद्धती' शोधली. भूगोल, विज्ञान, गणित आदी विषयांना ती विशेष उपयुक्त आहे. भूगोल, विज्ञान या विषयांच्या अभ्यासासाठी विद्यार्थ्यांनी प्रत्यक्ष निसर्गाकडे जाणे, सहली काढणे इ. उपक्रमांना फ्रॅन्सिस पार्कर याने आरंभ केला. पण अनुभवनिष्ठ व कृतियुक्त शिक्षणाला चालना दिली ती जॉन ड्यूई यांनी. जॉन ड्यूई यांनी शिकागो विद्यापीठाला जोडलेल्या प्राथमिक शाळेत अध्यापनपद्धतीबाबत नवे प्रयोग केले. आपण शिकतो म्हणजे कृतीद्वारा प्रयोग करतो. शिकण्यासाठी काही प्रयोजन वा हेतू लागतो. हे प्रयोजन गरजांतून वा समस्यांतून मिळते. समस्या-उकल हीच खरी शिकण्याची पद्धती, तीतूनच बौद्धिक विकास होतो आणि असे अध्ययन समाजात घडत असल्याने सामाजिक विकासही होतो. अनुभवाची देवाणघेवाण ही शिकण्यासाठी आवश्यक गोष्ट आहे. सध्याच्या परिवर्तनशील जगात व्यक्तीच्या ठिकाणी नव्या परिस्थितीशी सामंजस्य राखण्याचे ज्ञान व कौशल्य आले पाहिजे, अशी ड्यूईची विचारसरणी आहे. व्यक्तीचे स्वातंत्र्य अबाधित ठेवून समाजाची अखंड प्रगती साधण्यास आवश्यक अशा पद्धतीचे विवेचन ड्यूईने केले.

सामुदायिक जीवनातून व सप्रयोजन-कृतीतून मिळणारा अनुभव म्हणजे शिक्षण, या विचारातूनच किलपॅट्रिक यांची योजना-पद्धती वा प्रकल्प-पद्धती निर्माण झाली. प्रकल्प-पद्धतीचा मुख्य भर विद्यार्थ्यांतील उपक्रमशीलता, स्वतंत्र विचारशक्ती, जबाबदारीची जाणीव व सहकार्यप्रवृत्ती वाढविण्यावर आहे. विद्यार्थ्यांनी माहितीचे भारे डोक्यात रिचविण्याऐवजी ज्ञानाचा खरा उपयोग करण्यास शिकावे, ही तिच्यात दृष्टी आहे.

अमेरिकेप्रमाणेच युरोपमध्येही बालमानसशास्त्रावर आधारित अशा कृतिशील शिक्षणाची चळवळ विसाव्या शतकात सुरू होती.

प्राचीन भारतातील अध्यापद्धती अध्ययनविषयाला धरून असल्याने तिच्यात विविधता आढळते. तदनंतरचे मध्ययुग व ब्रिटिश राजवटीपासूनचा आधुनिक काळ, असे पुढचे दोन कालखंड आहेत.

प्राचीन काळी वेदत्रयींचे अध्ययन गुरूकडून संथा घेऊन होई. ते ग्रंथ कंठस्थ करण्याची पद्धती होती पण वेदांगांच्या साहाय्याने वेदमंत्राचा अर्थ व विनियोग समजून घ्यावा लागे. श्रवणाबरोबरच मनन व निदिध्यास यांवरही भर असे. कृषी, पशुपालन, वाणिज्य, स्थापत्य, मूर्तिकला, नृत्य, संगीत, सुतारकाम, धातुकाम यांसारखे ज्ञानाचे विषयही असत.

तक्षशिला, नालंदा यांसारख्या विद्यापीठांतील उच्च शिक्षणात वक्तृत्व, वादविवाद, प्रश्नप्रतिप्रश्न यांवर व चिकित्सक बुद्धीचा परिपोष करण्यावर कटाक्ष असे. संस्कृत-प्राकृतातील प्रचंड टीकासाहित्य व भाष्ये हे त्याचे फळ आहे. धनुर्विद्या, आयुर्वेद अन्य व्यवहारोपयोगी विद्या व कला यांत प्रत्यक्षिकांचा भाग मोठा असे. पाठांतराच्या बरोबरीनेच निरीक्षण, अनुकरण, मार्गदर्शन व चिंतन यांवरही भर होता.

मध्ययुगात चिकित्सक अध्ययनाची परंपरा लोपली. पाठांतराने वेदविद्या जिवंत ठेवण्याचीच धडपड करावी लागली. अन्य शास्त्रे व विद्या ग्रंथांतच राहिल्या. सामान्य जनांना लेखन-गणनाचे प्राथमिक शिक्षण तेवढे मूळाक्षरे गिरवून मिळे. त्यात विशिष्ट पद्धती नव्हती. व्यवसायांचे शिक्षण परंपरेने व उमेदवारी करूनच मिळवावे लागे.

ब्रिटिश अमदानीत ब्रिटनमधील अध्यापनपद्धतीच येथील शिक्षणात रूजल्या. प्राथमिक स्तरांवर घोकंपट्टीच्या जोडीला, वस्तुपाठपद्धती सुरू झाली. माध्यमिक स्तरावर हेर्बर्टची पंचपदी व प्रश्नोत्तरपद्धती यांचा अवलंब झाला. इंग्रजीसारखी

परकी भाषा शिकण्यासाठी प्रत्यक्षपद्धती व संवादपद्धती रूढ झाल्या. अलीकडे मूलभूत घटकरचनांवर आधारलेली पद्धती उपयोगात आणली जात आहे. पूर्वप्राथमिक शिक्षणात फ्रेबेल व मॉटेसरी यांचे अनुकरण झाले आहे. प्राथमिक व माध्यमिक शाळांत केवळ पुस्तकी शिक्षण देत व माध्यमिक शिक्षणात इंग्रजी माध्यमाचा मोठ्या प्रमाणात वापर होई. या शिक्षणाचा प्रत्यक्ष जीवनाशी काही संबंध नसे. या सर्वांचे दुष्परिणाम टाळून, जीवन जगत असताच जावनाची तयारी करून देणाऱ्या उद्योगमूलक शिक्षणाची कल्पना म. गांधींनी पुढे मांडली. 'नयी तालिम', 'बुनियादी शिक्षा' अशा नावांनी ती ओळखली जाते. एखादा उत्पादक व्यवसाय-उदा., शेती, सूतकताई-घेऊन त्याभोवती भाषा, गणित, विज्ञान, सामाजिक शास्त्रे इत्यादींचे अध्ययन गरजेप्रमाणे गुंफावयाचे, अशी तिच्यात कल्पना आहे. म्हणजे समवाय (गुंफणे) हे अध्यापनाचे मुख्य सूत्र. त्यामुळे ज्ञानाचे चांगले आकलन होते व त्याचा उपयोग कळतो. हा उद्योग सामुदायिक वातावरणात करावयाचा असल्याने विद्यार्थ्यांचा सामाजिक विकासही त्यात घडून येतो.

आजच्या प्राथमिक शाळांतील पद्धती हे अनेक पद्धतींचे एक मिश्रण आहे. प्राथमिक शिक्षणात बालकांची कृतिशीलता, क्रीडाप्रवृत्ती, त्यांच्या गरजा आणि प्रत्यक्ष अनुभव-निरीक्षण यांच्यावर भर देण्याकडे कल आहे. माध्यमिक शिक्षणात हेर्बर्टच्या पंचपदीला प्रश्नोत्तरे, चर्चा, निरीक्षण,

प्रयोग इत्यादींची जोड देण्यात आली आहे. काही शाळांतून स्वाध्याय व प्रकल्पपद्धतीचाही थोडाफार अवलंब केला जातो. उच्च शिक्षणात व्याख्यान व विवरण यांचाच प्रायः अवलंब केला जातो. तसेच व्याख्यान, चर्चा, परिसंवाद, कृतिसत्रे, प्रयोगशाळा यांचाही हळूहळू प्रसार होत आहे. काही महाविद्यालयांत स्वाध्यायपद्धतीवरही भर आहे.

पाठाचे नियोजन व तंत्र: वर्षभरात शिकवावयाचा पाठ्यक्रम शिक्षकांना उपलब्ध करून दिला जाई. वर्षाचे तीन वा चार विभाग करून प्रत्येक विभागात किती पाठ्यक्रम पुरा करावयाचा, ते ठरविले जाई. पुढे ही वाटणी महिनावार, सप्ताहवार वा दैनंदिनही केली जाई. पाठ्यक्रम संपविणे म्हणजे त्या विषयाचे पाठ्यपुस्तक संपविणे, अशीच प्रायः समजूत असल्याने पाठ्यपुस्तकांच्या पृष्ठांची वाटणी म्हणजे अध्यापनाचे नियोजन समजले जाई. यात सुधारणा होऊन पाठ्यक्रमातील विषयांची यादी करून एकेक भाग किती दिवसांत व तासांत संपविता येईल, याचा विचार होऊ लागला.

मानसशास्त्र, अध्यापनशास्त्र आणि मूल्यमापनपद्धती यांमध्ये झालेल्या प्रगतीमुळे पाठनियोजनाच्या कल्पना बदलल्या. अध्यापन म्हणजे विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानग्रहणप्रक्रियेला मदत करण्याचे काम. प्रत्येक विषयाच्या अध्यापनाची उद्दिष्टे नमूद करून विद्यार्थ्यांच्या वर्तनात कोणते परिवर्तन घडवून आणावयाचे, त्याची आकलनशक्ती व कौशल्य यांत कोणती भर घालावयाची, यांचा प्रथम विचार केला जातो. ही उद्दिष्टे पार पाडण्यासाठी पाठ्यक्रमातील उपयुक्त घटक शोधले जातात. या घटकांची सुव्यवस्थित जुळणी कशी करावयाची व त्यासाठी कोणती अध्यापनसामग्री उपयोगी पडेल, याचा विचार केला जातो. त्यानंतर अध्ययन-प्रसंगाचा विचार होतो. हे अध्ययन-प्रसंग म्हणजे विद्यार्थ्यांना अनुभव घेण्याची संधी. एखादी समस्या सोडविण्यासाठी, काही नवीन रचना करण्यासाठी किंवा नव्या विषयांचे आकलन करण्यासाठी शिक्षक-विद्यार्थ्यांनी करावयाच्या कृती, हा अध्ययन-प्रसंगाचा भाग होय. अध्ययनासाठी विद्यार्थ्यांना कसे प्रेरित करता येईल, विद्यार्थ्यांला त्यांच्या कुवतीनुसार प्रगती करण्याला साहाय्य कसे करता येईल इत्यादींचा विचारही याच वेळी करावा लागतो. अखेरच्या टप्प्या मूल्यमापन, म्हणजे विद्यार्थ्यांची प्रगती विविध चाचण्यांनी पारखणे, हा होय. पाठनियोजनाची ही शृंखलाबद्ध प्रक्रिया आहे.

पाठाचा आराखडा: दैनंदिन पाठाची रूपरेषा लिहून काढून आपला पाठ काटेकोर व सुव्यवस्थित करावा, अशी प्रशिक्षार्थी विद्यार्थ्यांकडून अध्यापन-विद्यालयात अपेक्षा असते. प्रशिक्षित शिक्षक कागदावर जरी आराखडा लिहित नसले, तरी स्थूल आराखडा त्यांच्या डोळ्यासमोर असतोच. हेर्बर्टच्या पद्धतीनुसार पूर्वतयारी म्हणजे नव्या विषयाशी संबद्ध असलेले विद्यार्थ्यांचे पूर्वज्ञान तपासणे व पूर्वानुभव जागृत करणे, हा पहिला टप्पा. पाठाची प्रस्तावना व हेतुकथन हेही त्यात समाविष्ट असते. दुसरा टप्पा म्हणजे विषयोपन्यास. शिकवावयाच्या भागाचे दर्शन व विवेचन. प्रश्नोत्तरे, चर्चा, वाचन, निरीक्षण, दृष्टांत यांच्या साहाय्याने विषयाचे स्वरूप ह्या टप्प्यात स्पष्ट केले जाते. तिसऱ्या टप्प्यात सामान्यीकरण वा निष्कर्ष काढणे. चौथा टप्पा मिळविलेल्या ज्ञानाचे उपयोजन व दृढीकरण. अखेरीस विद्यार्थ्यांना स्वाध्याय देणे. हा आराखडा पुढील तीन सदरांमध्ये लिहिता येतो : (१) उद्दिष्टे (२) पाठ्यवस्तूचे घटक व उपघटक (३) अध्ययन-प्रसंग.

अध्यापनाची सूत्रे : शिक्षकाचे अध्यापन सुगम, सुस्पष्ट व परिणामकारक व्हावे आणि विद्यार्थ्यांची ज्ञानग्रहणाची प्रक्रिया सुकर व्हावी, यासाठी मानसशास्त्राला धरून काही सिद्धांत पुढे आले आहेत. रूसो, पेस्टालोत्सी, फ्रेबेल, हेर्बर्ट स्पेन्सर व हेर्बर्ट यांच्या सर्वसामान्य नियमांना सूत्रांचे स्वरूप आले आहे. पैकी काही प्रमुख पुढीलप्रमाणे :

(अ) ज्ञाताकडून अज्ञाताकडे : शिकवावयाचा नवा, अपरिचित विषय एकदम पुढे न मांडता परिचित विषयावरून चर्चेला आरंभ करून त्याची कक्षा वाढवीत अज्ञात वा अपरिचिताचे ज्ञान करून द्यावे, असा या सूत्राचा अर्थ. त्यायोगे

नवीन विषय शिकणे कंटाळवाणे होत नाही आणि जुन्यानव्या ज्ञानाचा मेळही बसतो.

(आ) सोप्याकडून कठीणाकडे : विद्यार्थ्यांचा उत्साह टिकवूनच शिकवायचे असल्याने सोपा भाग त्यांना समजावून देत क्रमशः कठीण भागाकडे त्यांना नेणे.

(इ) मूर्ताकडून अमूर्ताकडे व (ई) आधी अनुभव, मग नियम : ही दोन्ही सूत्रे जवळजवळ एकाच अर्थाची आहेत. मूर्त वस्तूंच्या संबंधात अनुभव आल्यानंतर त्यांच्या संबंधातील अमूर्त, तर्कशुद्ध नियम विद्यार्थ्यांच्या लक्षात आणून दिला जावा. असा या दोन्ही सूत्रांचा अर्थ आहे.

(उ) निसर्गाचे अनुसरण: 'निसर्ग' याचा अर्थ 'बालकाच्या स्वाभाविक प्रेरणा व प्रवृत्ती' असा आहे. नव्या वस्तूंबद्दल कुतूहल, वस्तूंचा संग्रह, वस्तूंशी चाळवाचाळव व त्यांची घडामोड, क्रीडा, अनुकरण या बालकाच्या सहजप्रवृत्ती आहेत. त्यांचा उपयोग करून घेतला, तर ज्ञानार्जन हे कष्टप्रद न होता आनंदप्रद होईल.

(इ) पूर्णाकडून विभागाकडे : आधुनिक मानसशास्त्राप्रमाणे कोणत्याही वस्तूचे संपूर्ण रूप वा आकृती प्रथम ग्रहण केली जाते. नंतर तिच्या अंगोपांगाकडे लक्ष जाते. प्रथम संपूर्ण शब्दाकडे व नंतर त्यातील सुट्या अक्षरांकडे मुलांचे लक्ष जाते. या पद्धतीचा अवलंब कथा, चित्रे, कविता इत्यादींच्या रसग्रहणात व प्राथमिक भाषाशिक्षणातही केला जातो.

(ए) विशिष्टाकडून सामान्याकडे व (ऐ) सामान्याकडून विशिष्टाकडे : ही दोन्ही सूत्रे परस्परांना पूरक अशीच आहेत. ही दोन्ही सूत्रे म्हणजे तर्कशास्त्रातील अनुक्रमे विगामी व निगामी पद्धती होत.

या परंपरागत सूत्रांच्या जोडील आधुनिक मानसशास्त्राच्या आधारे प्राथमिक व माध्यमिक स्तरांवर उपयोगी पडणारी पुढील सूत्रेही सांगितली जातात : (१) विद्यार्थ्यांना गरज भासली की अध्ययनाचे कार्य सुकर होते. गरज ही मोठी प्रेरक शक्ती आहे. (२) जितक्या अधिक ज्ञानेंद्रियांचा उपयोग शिकताना होईल, तितके ज्ञानग्रहण प्रभावी होते. (३) विद्यार्थ्यांच्या आस्था-अभिरुचीला आवाहन करून शिकविल्यास अध्ययन रोचक होते. (४) विद्यार्थी पाठात सहभागी झाले, तर अध्यापन फलदायी होते. (५) विद्यार्थ्यांची मानसिक तयारी व परिपक्वता लक्षात घेतली जावी. (६) विद्यार्थ्यांची मने भावनादृष्ट्या स्थिर असतील, तरच त्यांचे अध्ययनाकडे लक्ष लागते. (७) धाक-शिक्षेपेक्षा उत्तेजन वा प्रशंसेमुळे अध्ययन परिणामकारक होते.

पाठांचे प्रकार : (१) उद्गामी पाठ : या प्रकाराच्या पाठात संकलित माहितीवरून सर्वसाधारण नियम काढावयाचा असतो. ज्यांत विशेषणे वापरलेली आहेत, अशा अनेक वाक्यांच्या निरीक्षणानंतर विशेषणाची व्याख्या मुले तयार करू शकतात. अशा पाठात निरीक्षणासाठी पुष्कळ गोष्टी घेतात आणि व्यावहारिक अनुभवांवरून नियमांचा पडताळा पाहतात. या पद्धतीस शास्त्रीय पद्धत म्हणतात. तिला मानसशास्त्राचाही आधार आहे. शास्त्र, गणित, व्याकरण, भूगोल इ. विषयांचे बरचसे अध्यापन उद्गामी पद्धतीने करणे इष्ट असते.

(२) अवगामी पाठ : सामान्यवरून विशिष्टाचे ज्ञान मिळविणे व समस्यांची उकल करणे म्हणजे अवगामी पाठ. हवामानाची तत्त्वे, भूमितीतील प्रमेये इ. शिकवल्यानंतर त्यांवरील उदाहरणे सोडवावयास सांगणे, ही अवगामी पाठाची उदाहरणे होत.

(३) समालोचन पाठ : या पाठाचा हेतू मिळालेल्या ज्ञानाची उजळणी व व्यवस्थापन नव्या दृष्टिकोनातून करणे हा असतो. त्यासाठी तुलना, वर्गीकरण, मूल्यमापन इ. प्रक्रियांचा उपयोग करता येतो. समालोचनाचे कार्य विद्यार्थ्यांवर सोपविल्यास त्यांस स्वावलंबनाची सवय लागते आणि विषयात नवी गोडी निर्माण होते.

(४) आवृत्तिपाठ : नवसंपादित ज्ञान व कौशल्य कायम राहण्यासाठी त्यांची पुनरावृत्ती करणे जरूर असते. त्या दृष्टीने आवृत्तिपाठ उपयुक्त ठरतो. अशा पाठात सारखेपणामुळे येणारी नीरसता शिक्षक आपल्या कल्पकतेने टाळू शकतो. एखाद्या धड्यातील आशयाचे कथन करून घेणे, तत्संबंधी एखादे पत्र लिहावयास सांगणे अथवा त्याचे नाट्यीकरण करणे इ. प्रकारेही आवृत्तिपाठ घेता येतो.

(५) रसग्रहणात्मक पाठ : निसर्गाचे, ललित कलाकृतीचे व साहित्यकृतीचे सौंदर्य प्रतीत करून देणे व सौंदर्याभिरुची निर्माण करणे ह्या हेतूने दिलेला पाठ म्हणजे रसग्रहणात्मक पाठ होय. प्रत्यक्षात काव्य अथवा काव्यमय गद्य यांपुरताच रसग्रहणात्मक पाठ घेतला गेला, तरी चित्रकला, संगीत व मूर्तिकला यांसंबंधीही रसग्रहणात्मक पाठ घेता येतात.

अध्यापनाच्या युक्त्या (तंत्रे) : प्रश्न : प्राचीन काळापासून प्रश्नांचा उपयोग, विद्यार्थ्यांस काय माहित आहे, ते समजून

घेण्यासाठी चालू आहे. पण प्रश्नांची रचना करणे सुलभ नसते. प्रश्न सोपा, सुटसुटीत, मुद्देसूद, निःसंदिग्ध व विचारप्रवर्तक असावा लागतो. कार्यकारणभाव शोधावयास लागणारे प्रश्न, परिणामशोधक प्रश्न व तुलना करावयास सांगणारे प्रश्न विचारप्रवर्तक असतात. त्यांचा उपयोग प्रतिपादन-टप्प्यात होतो. माहितीपर प्रश्नांचा उपयोग प्रस्तावनेत आणि परीक्षक प्रश्नांचा उपयोग उपयोजनात होतो.

कथन : कथन या अध्यापनयुक्तीचे महत्त्व फार आहे. गोष्टी मुलांना मनापासून आवडतात. भाषा, इतिहास या विषयांत कथनकौशल्याला महत्त्व असते. कथनाचा सर्वांत महत्त्वाचा गुण समरसता होय. निर्विकारपणे, चेहऱ्यावरच्या सुरकुत्या हलू न देता केलेले कथन नीरस ठरते. कथनाची भाषा सोपी, निःसंदिग्ध व समर्पक असावी. लहान मुलांना सांगावयाच्या कथांत शब्दांची व कल्पनांची पुनरुक्ती असावी. उचित हावभावांची जोड दिल्याने कथन परिणामकारक होते. आवाजात योग्य चढउतार करण्यानेही कथनात रंग भरतो.

शब्दिक दाखले : अध्यापकाला पुष्कळदा अमूर्त कल्पनांचे स्पष्टीकरण करावे लागते. त्यासाठी शाब्दिक दाखले, दृष्टांत, उदाहरणे इत्यादींचा उपयोग होतो.

देखरेखीखालील अभ्यास : अशा अभ्यासाचे दोन हेतू असतात : (१) मुलांना स्वावलंबनाची सवय लागावी व (२) मुलांकडे वैयक्तिक लक्ष देता यावे. हल्ली नित्याच्या वेळापत्रकात किंवा त्यानंतरही अशा अभ्यासासाठी तास ठेवण्याची पद्धत रूढ होत आहे. देखरेख करणारा शिक्षक दक्ष व उत्साही असणे इष्ट असते.

अध्यापनाची साधने : (अ) आवश्यकता : अध्ययन सार्थ व सुस्पष्ट करण्यासाठी साधनांची मदत होते. साधने विवेचनीय विषयाला मूर्त रूप देतात व त्यामुळे ज्ञानग्रहण सुलभ होते. दोन अधिक दोन बरोबर चार या कल्पनेचा प्रत्यय मणी पुढे ठेवल्याने झटकन येतो. लहान मुलांना शिकवताना शक्य तितक्या इंद्रियांचे साहाय्य घ्यावे, हे तत्त्व सर्वसामान्य आहे. म्हणून मॉटेसरी-पद्धतीत इंद्रियशिक्षणाची विविध साधने वापरतात. साधनांचा उपयोग अर्जित ज्ञान टिकवण्यासाठीही होतो. सचित्र कथेतील अधिक तपशील दीर्घतर कालावधीपर्यंत मुलांच्या ध्यानात राहतो. भौतिक शास्त्रांच्या अध्यापनात चलच्चित्रपटांचा उपयोग केल्यास विषयबोध चांगला होतो. साधनांचा आणखी एक उपयोग म्हणजे ज्ञानव्यवस्थापन हा होय. इतिहासातील एखाद्या कलखंडाचा अभ्यास संपल्यानंतर नकाशे व आलेख यांच्या साहाय्याने मिळविलेले ज्ञान सुव्यवस्थित व पक्के करता येते. अशा रीतीने साधनांच्या योगे ज्ञानग्रहण सुकर होत असले, तरी त्यांचा उपयोग विवकाने व उतरत्या भाजणीने करावयाचा असतो. प्राथमिक शाळेत सर्वच विषयांच्या अध्यापनात साधनांचा उपयोग आवश्यक असतो. माध्यमिक व उच्च शिक्षणात त्यांचा उपयोग कमी कमी होत जातो. साधनांचा उपयोग अमूर्त कल्पनांच्या द्वारा ज्ञानसाधना करण्याची शक्ती येईपर्यंतच करावयाचा असतो.

(आ) साधनांचे प्रकार : पाठ्यपुस्तक—हे अध्यापनाचे प्रमुख साधन होय [→पाठ्यपुस्तके]

प्रत्यक्ष वस्तू—प्रत्यक्ष वस्तूंच्या द्वारा होणारे ज्ञान निःसंदिग्ध असते. प्राथमिक शाळेत निसर्गाभ्यासाठी फळे, फुले, वनस्पती इ. वर्गात प्रत्यक्ष आणता येतात. भूगोलाच्या अभ्यासात टेकडी, नदी, दरी इ. सहलीस नेऊन दाखविता येतात. रासायनशास्त्रातील गंधक व अन्य पदार्थ, विज्ञानातील तरफादी यंत्रे प्रत्यक्ष दाखविता येतात.

प्रतिकृती—जेव्हा प्रत्यक्ष वस्तू आणणे शक्य नसते, तेव्हा तिची प्रतिकृती उपयोगी ठरते. वाफेच्या यंत्राचे कार्य प्रतिकृतीच्या द्वारा स्पष्ट होते. अनुक्रमशः होणाऱ्या यांत्रिक प्रक्रियांच्या स्पष्टीकरणासाठी प्रतिकृतीचा उपयोग आवश्यक असतो.

चित्रे व तक्ते—चित्रांचा उपयोग अनेक विषयांच्या अध्यापनात होऊ शकतो. शब्दांचे व कृतीचे ज्ञान चित्रांच्या साहाय्याने करून देता येते. तसेच लेखनाच्या अध्यापनातही चित्रांचा उपयोग चांगला होतो.

आकृत्या-गणित व भौतिक शास्त्रे यांच्या अध्यापनात आकृत्या आवश्यक असतात. शास्त्रीय प्रयोगातील विविध वस्तूंच्या मांडणीची आकृती काढता येणे, हे शास्त्राध्ययनाचे एक आवश्यक अंग होय.

नकाशे-इतिहास व भूगोल यांच्या अध्यापनात अनेक प्रकारे नकाशांचा उपयोग होतो. उठावाचे नकाशे म्हणजे प्रतिकृतीचाच एक प्रकार होय. भूमीची उंचसखलता, पाण्याच्या प्रवाहाची दिशा इत्यादींसाठी त्यांचा उपयोग होतो.

आलेख-आलेखांचा विशेष उपयोग भौगोलिक व आर्थिक विषयांत होतो. व्यापारी मंडळाच्या उत्पादनात व नफ्यातोट्यांत सालवार होणारे फरक आलेखांच्या द्वारा दाखवितात. भूगोलातील वार्षिक व महिनावार पर्जन्यमान व इतिहासातील घडामोडींचा कालानुक्रम इत्यादींसाठी आलेखांचा उपयोग होतो.

काही विशेष साधने : फळा-फळ्याचा उपयोग सर्व विषयांच्या अध्यापनात होतो. त्यासाठी चांगल्या हस्ताक्षराची व चित्र काढण्याच्या कसबाची गरज असते. फळ्याच्या बहुविध उपयुक्ततेमुळे त्यास शिक्षकाचा मित्र म्हणतात.

दृक्श्राव्य साधने : आधुनिक दृक्साधनांत चित्रदीप, अंतरोपरिद्रश, चित्रपट्टीप्रक्षेपक व चित्रक्षेपक यांचा समावेश होतो. या चार साधनांनी एकाच विषयावरील चित्रांची मालिका क्रमवार दाखविता येते. अशा चित्रमालिका इतिहास, भूगोल, भौतिक शास्त्रे इ. विषयांच्या अध्यापनात फार उद्बोधक ठरतात. त्यांपैकी पहिल्या तीन साधनांचा उपयोग करताना, मध्येच थांबून शिक्षकास योग्य ते स्पष्टीकरण करता येते. चलच्चित्रपटांत अधिक आकर्षकपणा असतो. ही साधने वापरली, तरी प्रक्षेपणपूर्व मार्गदर्शन व प्रक्षेपणापणोत्तर चर्चा आवश्यक असतात व त्यांसाठी शिक्षकास योजना व पूर्वतयारी करावी लागते. अन्यथा ही साधने केवळ करमणूक करतात व अध्यापनाचे उद्दिष्ट सफल होत नाही. पाश्चात्य देशांत चलच्चित्रपट व तत्संबद्ध बोधपुस्तिका तयार मिळतात. तिकडे या दृक्साधनांचा उपयोग फार मोठ्या प्रमाणावर होतो.

आधुनिक श्राव्य साधनांत ग्रामोफोन, फीतमुद्रक व नभोवाणी यांचा समावेश होतो. ग्रामोफोन व फीतमुद्रकाचा उपयोग संगीतशिक्षणात विशेष होतो. ग्रामोफोन व फीतमुद्रक ही साधने भाषाशिक्षणासाठी फार उपयुक्त आहेत. परकी भाषा शिकविताना उच्चार, आघात इत्यादींचे प्रत्यक्ष शिक्षण तज्ञांची भाषणे ऐकवूनच देता येते. फीतमुद्रकाच्या द्वारा मुलांचे वाचन व भाषण मुद्रित करून त्यांस ऐकविता येते व अशा रीतीने त्यांस स्वतःच्या दोषांचे प्रत्यक्ष ज्ञान घडते. ठराविक कालांतराने अशी मुद्रिते करीत गेल्यास वाचनात व भाषणात होणारी सुधारणा दृष्टोत्पत्तीस येते.

हल्ली सर्व प्रगत देशांत नभोवाणीवरून खास शैक्षणिक कार्यक्रम प्रक्षेपित करण्यात येतात व या कार्यक्रमांतून सर्व शालेय विषयांचे शिक्षण होऊ शकते. आपल्या देशातही ही प्रथा सुरू झाली आहे. या कार्यक्रमांचा पूर्ण फायदा होण्यासाठी श्रवणपूर्ण मार्गदर्शन व श्रवणोत्तर चर्चा यांची जरूरी असते. शिवाय नभोवाणीच्या कार्यक्रमाची वेळ ठरलेली असते. तो कार्यक्रम ऐकविण्यासाठी वेळापत्रकात बदल करावा लागतो. नभोवाणीवरील कार्यक्रम ध्वनिमुद्रित करून जरूर त्या वेळी त्याचा फायदा घेता येतो.

बोलपट, दूरचित्रवाणी व संगणक ही अत्याधुनिक साधने होत. बोलपटांना, विशेषतः माहितीपटांना व अनुबोधपटांना, शैक्षणिक दृष्टीने महत्त्व आहे. विशेषतः भूगोल व विज्ञान यांच्या अध्यापनात बोलपट उपयुक्त ठरतात. प्रगत देशांत शालेय शिक्षणासाठी दूरचित्रवाणीचा उपयोग केला जात आहे. पाश्चिमात्य देशांत अध्यापनासाठी अध्यापनयंत्रांचाही आता उपयोग होऊ लागला आहे. त्यातून क्रमान्वित अध्यापनाचे तंत्र निर्माण झाले आहे.

आधुनिक विचारप्रवाह असा आहे, की नभोवाणी, बोलपट व दूरचित्रवाणी यांच्या साहाय्याने तज्ञ शिक्षकांकडून दूरदूरच्या अनेक विद्यार्थ्यांना अनेक ठिकाणी एकसमयावच्छेदे ज्ञानदान करता येते व म्हणून या साधनांचा उपयोग करून शिक्षकांचे श्रम व वेळ वाचवावीत आणि त्यांना अधिक महत्त्वाचे सूचनात्मक विचारप्रवर्तन करण्यास मोकळे करावे. असे केल्याने शिक्षणसंस्थांतील वाढत्या विद्यार्थी संख्येची व शिक्षकांच्या तुटीची समस्या सुटेल. अधिक गुणवान व कार्यक्षम शिक्षक नेमणे शक्य होईल, त्यांना विद्यार्थ्यांकडे व्यक्तिगत लक्ष देणेही शक्य होईल व याचा परिणाम शिक्षणाचा कस सुधारण्यात होईल.

वस्तुसंग्रहालये व कलासंग्रहालये : या दोन्ही संग्रहालयांचा उपयोग वाढत्या प्रमाणात करण्याची प्रवृत्ती प्रगत देशांत आढळते. वस्तुसंग्रहालयांचा उपयोग सांस्कृतिक ज्ञानबोधासाठी व कलासंग्रहालयांचा उपयोग सौंदर्यप्रतीती घडविण्यासाठी होतो. बहुतेक देशांतील, विशेषतः भारतातील, शालेय शिक्षणातील एक उणीव अशी आहे, की त्यातून सौंदर्यशोधक व सौंदर्यास्वादक दृष्टी निर्माण होत नाही. कलासंग्रहालयांशी मुलांचा परिचय वाढविल्याने ही दृष्टी निर्माण होईल व त्यांचे जीवन अधिक समृद्ध होण्यास मदत होईल.

विशिष्ट विषयांचे अध्यापन व अध्यापनपद्धती : अध्यापनाच्या उद्दिष्टांनुसार अध्यापनपद्धतीतही फरक आढळतो. मातृभाषेच्या अध्यापनात आधी लेखनवाचनादी गोष्टी निरीक्षण-अनुकरणपद्धतीने शिकविल्यानंतर, प्रमुख उद्दिष्ट विचारशक्तीचा विकास करणे हे असते. त्यासाठी समस्यानिष्ठ पद्धतीचा अवलंब करावा लागतो. उलट परभाषांच्या अध्यापनात निरीक्षण-अनुकरण पद्धतीचाच उपयोग होतो. कारण त्याचे उद्दिष्ट परकीय भाषा आत्मसात करणे हे असते. गणितात गणनकौशल्याच्या अध्यापनासाठी परिपाठपद्धतीचा अवलंब करावा लागतो. अंक ही अमूर्त कल्पना पटविण्यासाठी मूर्ताकडून अमूर्ताकडे जावे लागते व समस्या-उकलनाचा महत्त्वाचा भाग समस्यानिष्ठ पद्धतीने शिकवावा लागतो. इतिहासाच्या अध्यापनात मुलांना सत्यान्वेषण करता यावे म्हणून संशोधनपद्धती वापरतात. नैतिक मूल्ये बिंबविण्यासाठी अनुमानपद्धतीचा वापर करतात. भूगोलाच्या अध्यापनात निसर्गाचा मानवी जीवनावरील प्रभाव स्पष्ट करण्यासाठी निरीक्षण-अनुमान-पद्धती उपयोगी पडते. विज्ञान शिकविण्याचे उद्दिष्ट भौतिक घटनांतील

कार्यकारणभाव समजावा हे असल्यामुळे, त्या विषयाच्या अध्यापनात विशिष्टाकडून सामान्याकडे जाणाऱ्या उद्दामी पद्धतीचा अवलंब करावा लागतो. कलांच्या अध्यापनात सौंदर्यप्रतीती व्हावी न सौंदर्यनिर्माणशक्ती विकसित व्हावी हा हेतू असतो. यासाठी निरीक्षण, तुलना, समालोचन, अनुकरण इ. प्रतिक्रियांचा उपयोग करावा लागतो. सर्व शालेय विषयांच्या अध्यापनात ज्ञानग्रहण हे उद्दिष्ट असल्यामुळे ज्ञानदानासाठी कथनाचा व ज्ञान पक्के करण्यासाठी परिपाठांचा अवलंब करावा लागतो.

काही संकीर्ण प्रश्न : (अ) वर्गशिक्षण व व्यक्तिगत शिक्षण : आधुनिक मानसशास्त्रातील संशोधनानुसार सर्व मुलांना ज्ञानाचे ग्रहण सारख्याच गतीने करता येत नाही म्हणून वर्गशिक्षणाची पद्धती त्याज्य असा विचारप्रवाह सुरू झाला. इंग्रज शिक्षणतज्ञ बॅलर्ड याने वर्गशिक्षण कालच्युत ठरविले. पण व्यक्तिगत शिक्षण कितीही स्पृहणीय असले, तरी व्यवहार्य नाही. सर्वच देशांतील वाढती विद्यार्थीसंख्या लक्षात घेता व्यक्तिगत शिक्षणासाठी शिक्षक पुरविणे अशक्य आहे. शिवाय मानसशास्त्रज्ञांच्या मते इतिहास, वाङ्मय यांसारखे स्फूर्तिप्रद विषय शिकविण्यासाठी मोठे वर्ग असणे आवश्यक असते. भावनासंक्रमणाची प्रक्रिया पार पाडण्यासाठी समूह लागतो. समाजशास्त्रदृष्ट्या वर्ग शिक्षणाचे वा सामूहिक शिक्षणाचे काही फायदे आहेतच. म्हणून वर्गशिक्षण व व्यक्तिगत शिक्षण यांमधील सवर्णमध्य साधण्यासाठी प्रवृत्ती निर्माण झाली. यासाठी वर्गातील विद्यार्थीसंख्या मर्यादित करणे हा एक उपाय होय. अशी मर्यादा घातल्याने वर्गशिक्षण व व्यक्तिगत शिक्षण दोन्ही साधतात. हा उपाय आर्थिक टंचाई असलेल्या विकासनशील देशांत शक्य होत नाही. दुसरा पर्याय म्हणजे वर्ग मोठा ठेवून त्याचे व्यक्तिभेदाप्रमाणे गट पाडणे, व्यक्तिभेदास अनुसरून स्वाध्याय व गृहपाठ देणे व मुलांस नेतृत्व देऊन त्यांचे साह्य घेणे हा होय. हा पर्यायही फारसा व्यवहार्य नाही. शिक्षणाचा दर्जा खालावण्यास वर्गातील वाढती संख्या अंशतः जबाबदार आहे. पण ही संख्या कमी करण्यासाठी जास्त शिक्षक नेमणे आर्थिक टंचाईमुळे व शिक्षकांच्या दुर्मिळतेमुळे शक्य होत नाही. तांत्रिक साधनांच्या साहाय्याने काही उणिवा दूर करण्याची धडपड अनेक देशांत सुरू आहे.

(आ) शिक्षक-विद्यार्थी-सहकार्य : खऱ्या शिक्षणासाठी शिक्षक-विद्यार्थी-संबंध जिद्दाव्याचे असावे लागतात. सहकार्यासाठी उद्दिष्टांची एकवाक्यता आवश्यक असते. विद्यार्थ्याला शिकण्याची आच असेल व शिक्षकाला शिकविण्याची तळमळ असेल, तर दोघे एकोप्याने काम करतील. शिक्षक-विद्यार्थी-विसंवादाचे मूळ शिक्षणविषयक अपसमजात आहे. शिक्षण म्हणजे प्रभावी व्यक्तीने संस्कारक्षम व्यक्तीला लावलेले वळण, ही जाणीव समाजात निर्माण झाल्यास शिक्षणकार्य व्यवस्थितपणे चालेल. या जाणिवेतूनच शिक्षक-विद्यार्थीमधील विसंवाद नष्ट होईल. त्यासाठी शिक्षक-पालक-सहकार्याचीही गरज आहे.

(इ) शिस्त आणि शिक्षा : अध्यापन यशस्वी व्हावयाचे असेल, तर वर्गात सुव्यवस्था व शिस्त पाहिजे. त्यासाठी अध्यापनकौशल्यही इष्ट असते. शिस्तीसंबंधीच्या कल्पना आता बदलल्या आहेत. विद्यार्थ्यांनी निमूट बसणे व शिक्षकाने बोलत राहणे, ही शिस्तीची कल्पना मागे पडली आहे. विद्यार्थी पाठात सहभागी होतात, अध्यापनात रुची दाखवितात व ज्ञानग्रहणाला पोषक वातावरण राखतात, म्हणजे शिस्त होय. ती शिक्षेच्या भीतीतून निर्माण न होता विद्यार्थ्यांच्या जबाबदारीच्या जाणिवेतून निर्माण व्हावी व ती स्वयंशिस्त असावी.

मानसशास्त्रीय दृष्टीने विद्यार्थ्यांच्या उच्चंखल, गैरशिस्त व आळशी वर्तनाची कारणे त्यांच्या संगोपनात व संस्कारांत आढळतात. ती कारणे दूर करण्याच्या प्रयत्न करणे योग्य ठरते. काही प्रसंगी शिक्षा करणे अनिवार्य ठरते पण शिक्षेमुळे आपल्यावर अन्याय झाला असे विद्यार्थ्यांस वाटले, तर त्यात सुधारणा होणार नाही. शिवाय अध्यापनाला प्रेरणा शिक्षेच्या भीतीतून मिळत नाही व मिळणे इष्ट नसते. प्रौढ विद्यार्थ्यांच्या बाबतीत क्वचित कानउघाडणी करून, तर कधी त्यांचा स्वाभिमान जागृत करून त्यांना अध्ययनाला प्रवृत्त करता येते.

A - Try to reach every student and ask for their doubts. B--make teaching a two way interaction.
C--- encourage social learning

प्राध्यापक भर्ती निकलनी चाहिए कॉलेज में कोई वैकेंसी बाकी है

Teachers don't treat students well

Repair All computer in Computer lab

E

Institute not care students.

In my point of view 1) To provide health facilities

Students should take efforts to participate

All very well

usually they dont get communicate with us during this online semester via through calls & msg & at that time when we arent able to reach college due to bus strikes.

None

Yes

Three observations or suggestions to improve overall teaching and learning experience are : use better graphics and visual media to engage students well. ...try to reach every student and ask for their doubts. ... Make teaching a two way interaction .

Good teaching, Best teacher , Best learning.

No idea about this question

Offline teaching started to all problems is solved my request

No suggestion

College teaching is best

College

a)Use better graphics and visual media to engage students well. Better graphics and colors arouse the interest and desire to learn among students. ...

b) Try to reach every student and ask for their doubts. ...

c) Make teaching a two way interaction.

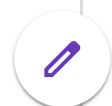
a) If it possible to talk to each and every student please try to talk with them.

School busses provide

Cs ca institute

A) All teacher want to solve students problem

B) when teacher teaching some student make more noise that's why all student disturb so

teacher want to give active on them

C) In your institution all teacher teach really well

A) provide for Hostel in college students. B) provide for ground. C) provide for good and maximum place ment.

a) No suggestion because teaching _ Learning is already improve

A. Laiblury time is very small please reduce laiblury time for Extra Study .

B. Laiblury not a provide General Exam books for our home .

a) reading facilities for 24 hours

b) future guidance

14 more responses are hidden

This content is neither created nor endorsed by Google. [Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#)

Google Forms

Home Science Student Satisfaction Survey

24 responses

[Publish analytics](#)

Name of the student

24 responses

Saba Saniya Akhtar Baig

Yugandhara vijay Thakre

Aaliya Tabassum Shaikh Zameer Ansari Momin.

Sadaf Anjum Abrar Ahmed

Suhani Suhas Jain

Laiba Khanam

Jaweriya Khanam

Safiya Ruheen

PRADIP MANOHAR GAWARGURU

Bharti balkrushan Patokar

Saba afrin d/o mohammad Ismail

Jayashree Dattashevak Jamnik

Shekhar Anil Bansode

Atufa Asfi Ansar Ahmad Khan

Reena Boney

Priyanka Krishnakant Purohit

Apurva dhanraj kumbhare

Ku. Neha Naresh Jain.

Quazi Zeenat sadiqali.

Mehwash Fatema

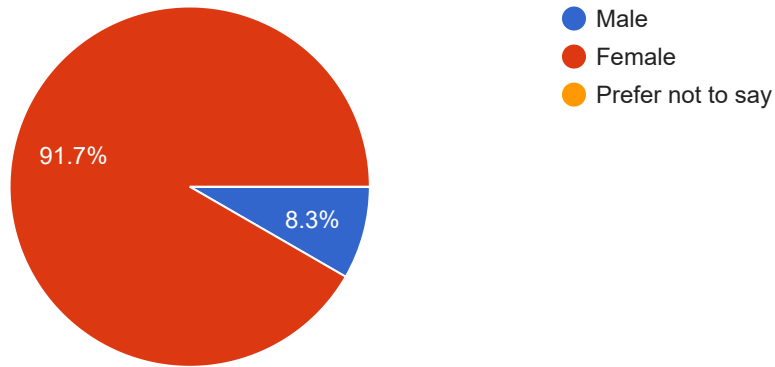
Adina Naaz

Gender

 Copy

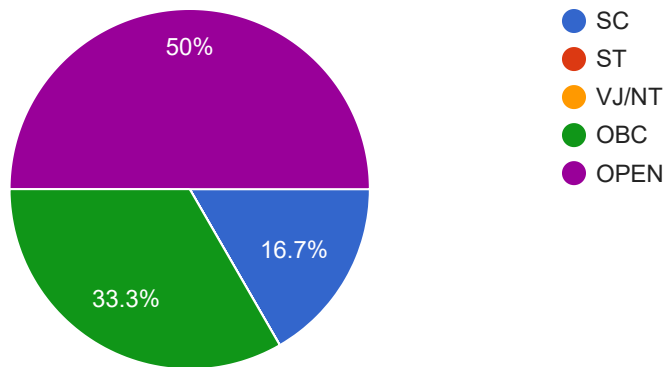
24 responses

Category

 Copy

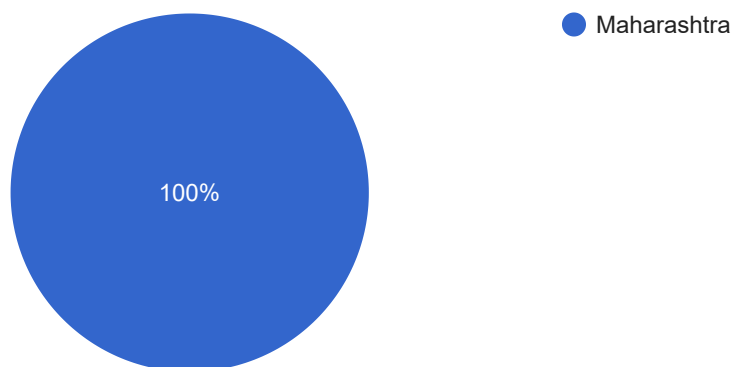
24 responses

State of Domicile

 Copy

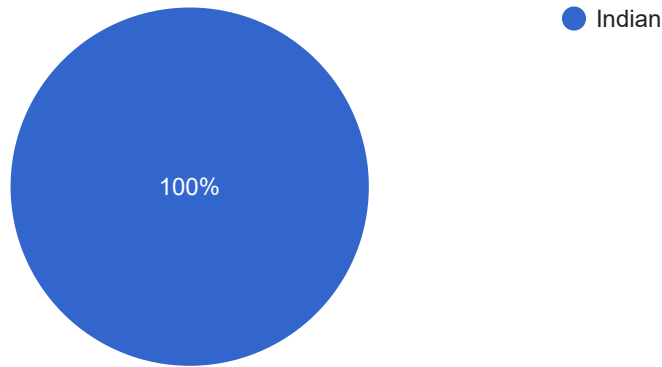
24 responses

Nationality if other than Indian

 Copy

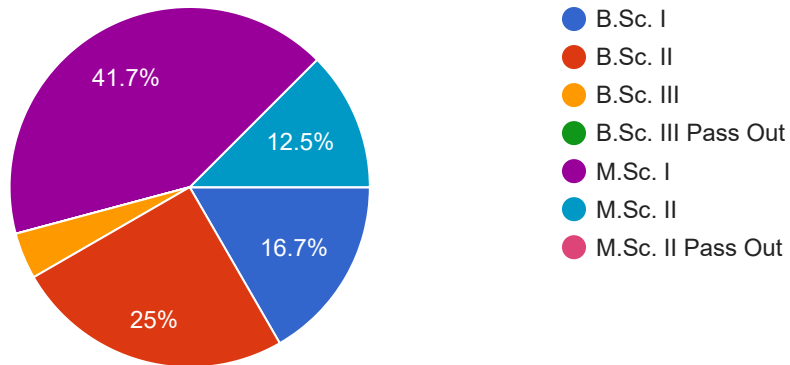
24 responses

Program name

 Copy

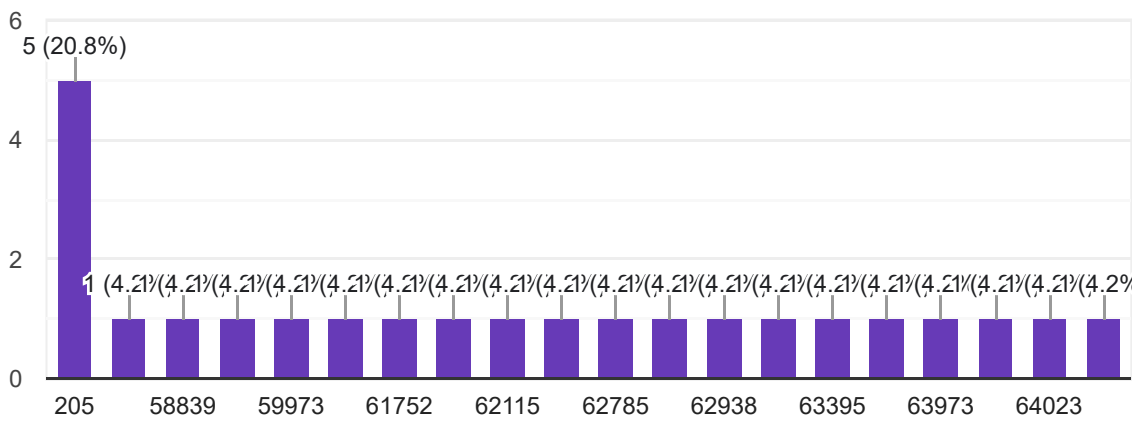
24 responses

College ID

 Copy

24 responses

Mobile Number

24 responses

8087357923

9067541693

8237363249

7410048230

8788754048

8983632578

8421652810

9011885870

9356442649

9356482610

7755907075

8080667852

8482820297

8550978385

9518719267

9309824166

8788653292

9067602351

9405777826

7083361784

7387370956

9970699458

9529818969

9657679174

Year of joining

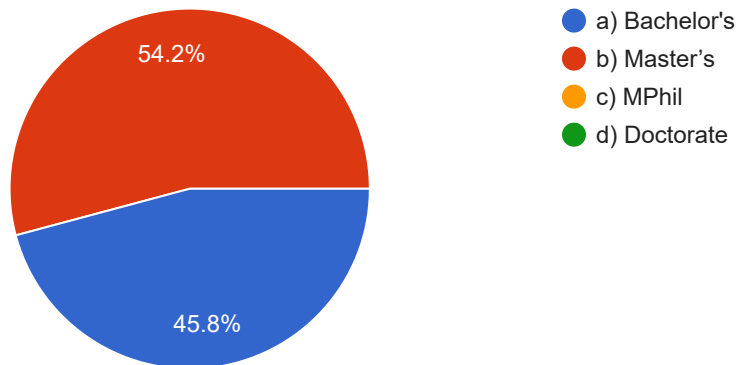
24 responses

Jul 1994	10
Sep 2019	4
Aug 2020	18 2
Sep 2020	1 8
Dec 2020	18
Jan 2021	1
Sep 2021	9 17 2 18 22 30
Oct 2021	4 12 16 28 30 3
Dec 2021	21
Jun 2022	1
Jul 2022	7

What degree program are you pursuing now?

 Copy

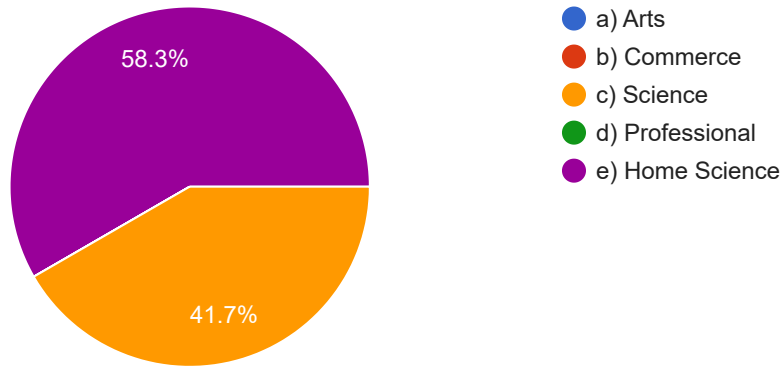
24 responses

What subject area are you currently pursuing?

24 responses

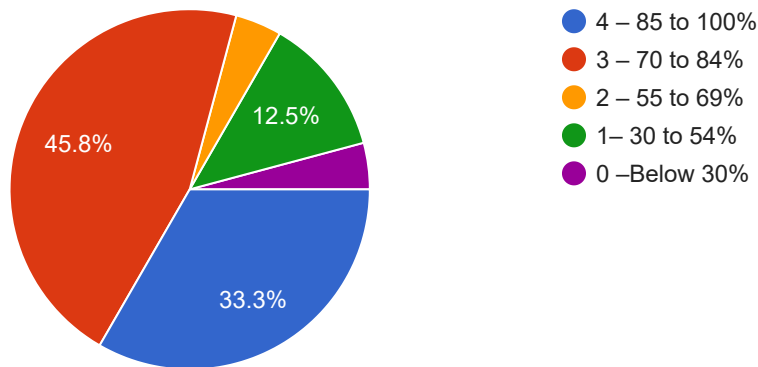
Criterion II – Teaching–Learning and Evaluation

Instructions to fill the questionnaire

How much of the syllabus was covered in the class?

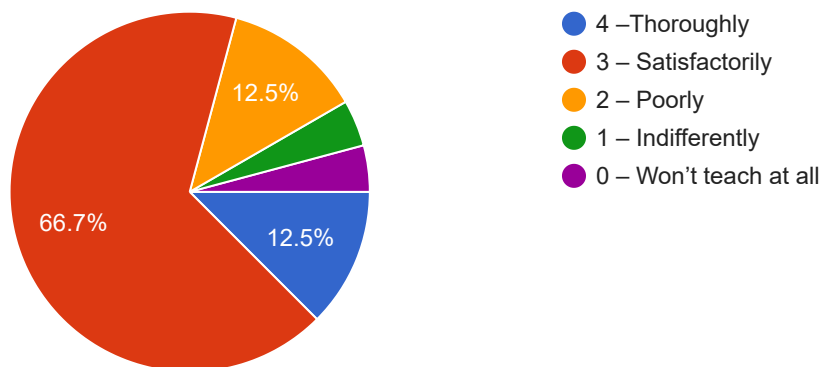
24 responses

How well did the teachers prepare for the classes?

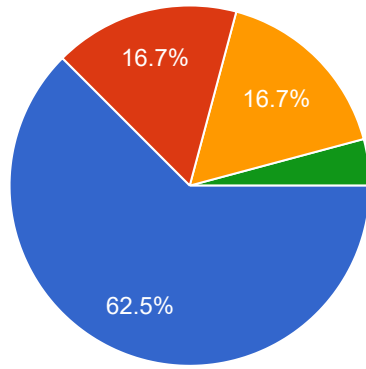
24 responses

How well were the teachers able to communicate?

24 responses

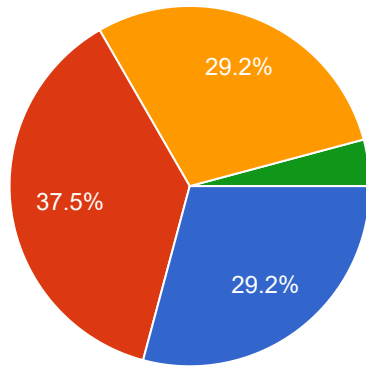

- 4 – Always effective
- 3 – Sometimes effective
- 2 – Just satisfactorily
- 1– Generally ineffective
- 0– Very poor communication

The teacher’s approach to teaching can best be described as

24 responses

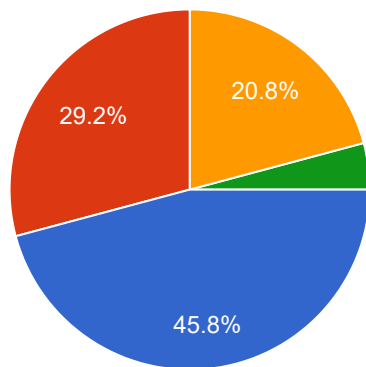

- 4– Excellent
- 3 – Very good
- 2 – Good
- 1 – Fair
- 0– Poor

Fairness of the internal evaluation process by the teachers.

24 responses

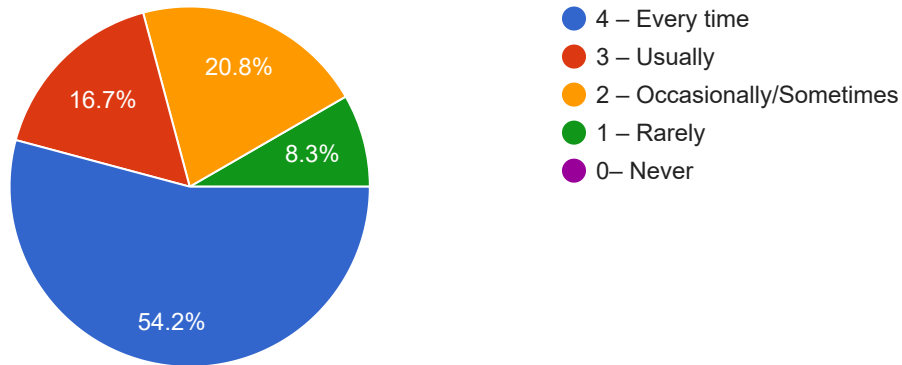
- 4 – Always fair
- 3 – Usually fair
- 2 – Sometimes unfair
- 1 – Usually unfair
- 0– Unfair

Was your performance in assignments discussed with you?

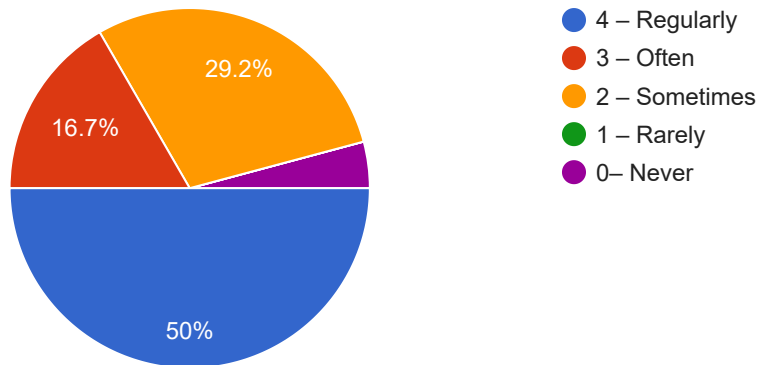
24 responses

The institute takes active interest in promoting internship, student exchange, field visit opportunities for students.

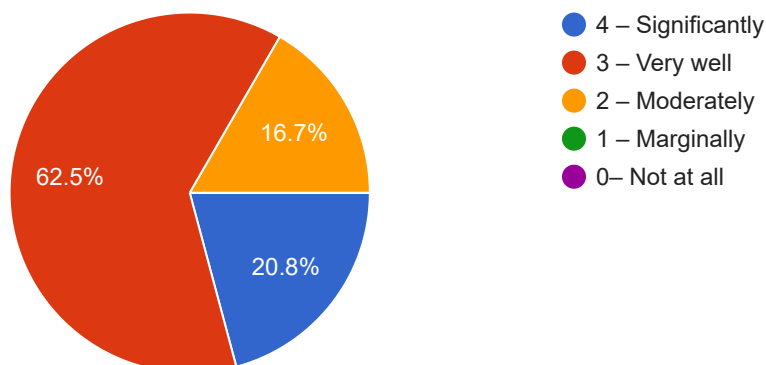
24 responses

The teaching and mentoring process in your institution facilitates you in cognitive, social and emotional growth.

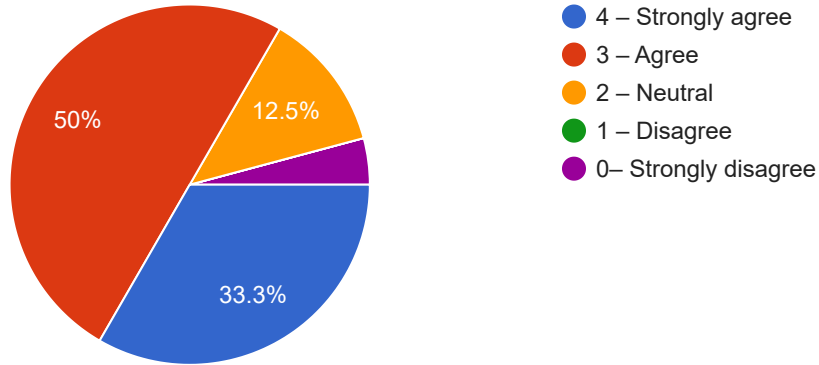
24 responses

The institution provides multiple opportunities to learn and grow.

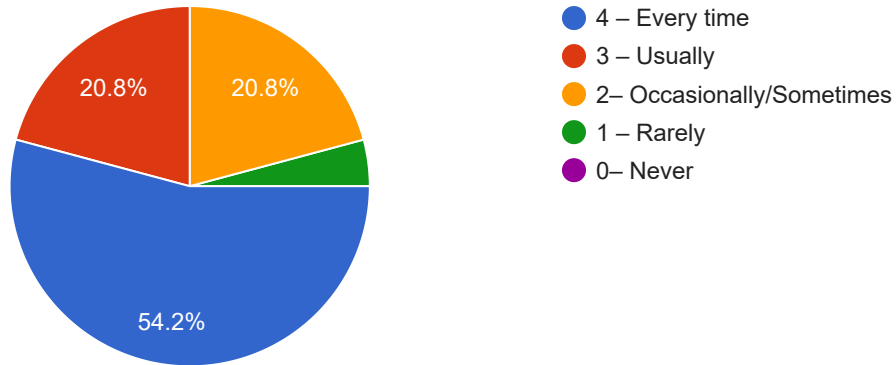
24 responses

Teachers inform you about your expected competencies, course outcomes and programme outcomes.

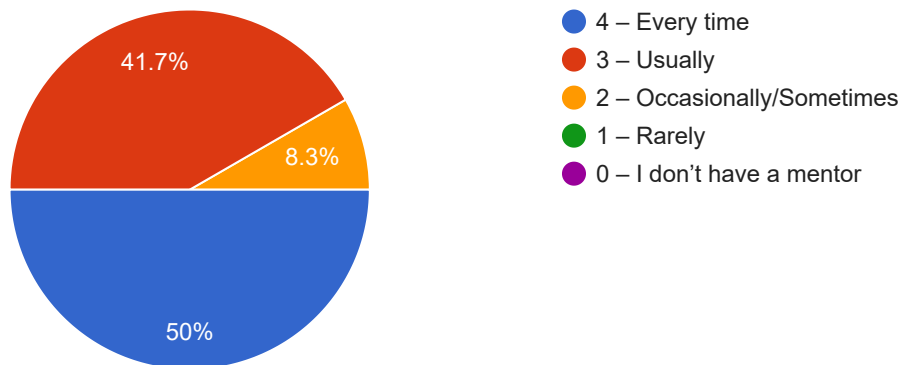
24 responses

Your mentor does a necessary follow-up with an assigned task to you.

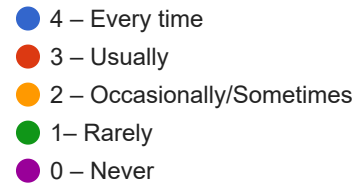
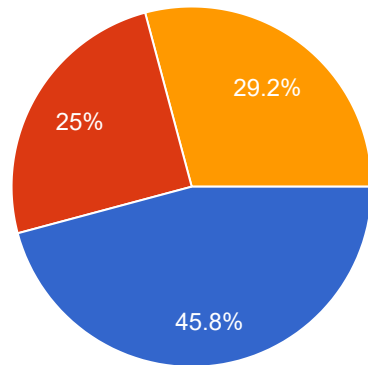
24 responses

The teachers illustrate the concepts through examples and applications.

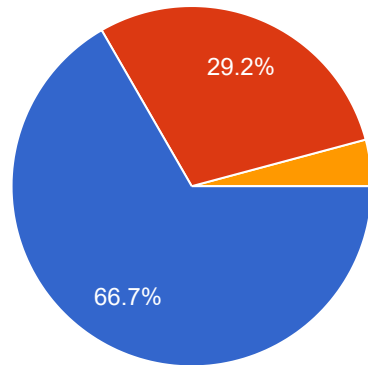
24 responses

The teachers identify your strengths and encourage you with providing right level of challenges.

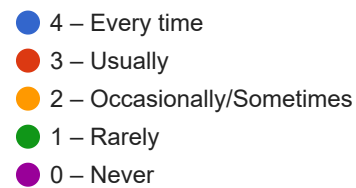
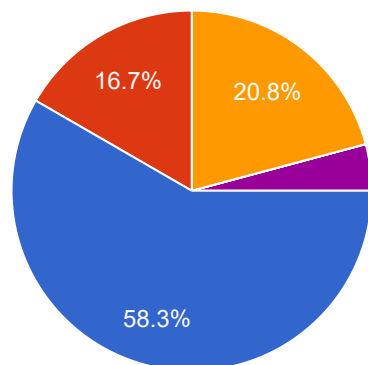
24 responses

Teachers are able to identify your weaknesses and help you to overcome them.

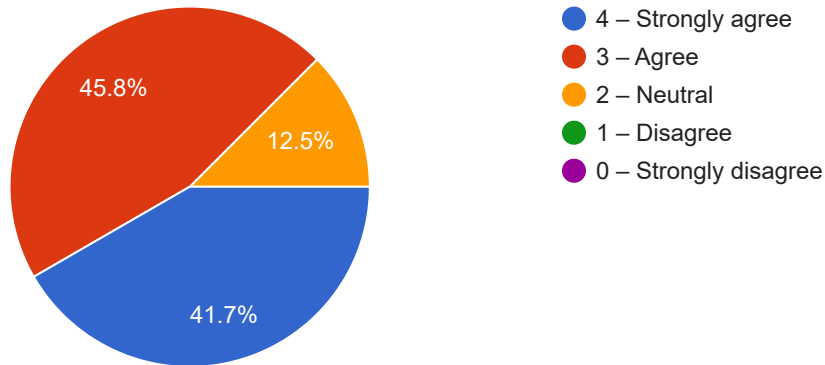
24 responses

The institution makes an effort to engage students in the monitoring, review and continuous quality improvement of the teaching learning process.

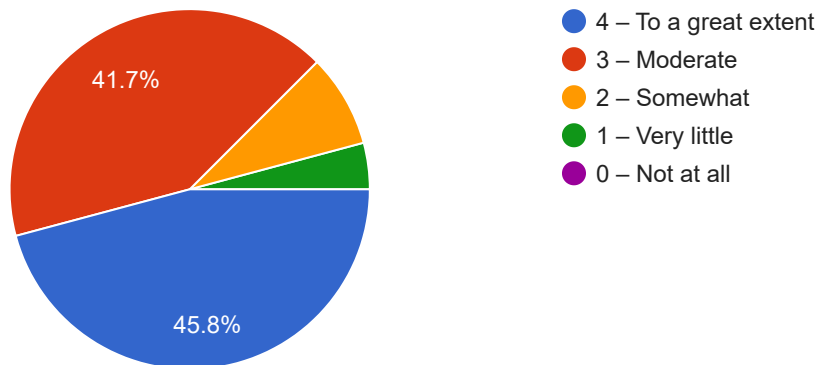
24 responses

The institute/ teachers use student centric methods, such as experiential learning, participative learning and problem solving methodologies for enhancing learning experiences.

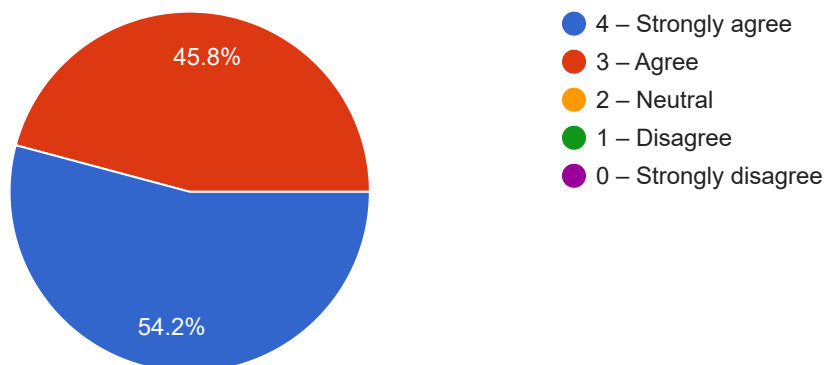
24 responses

Teachers encourage you to participate in extracurricular activities.

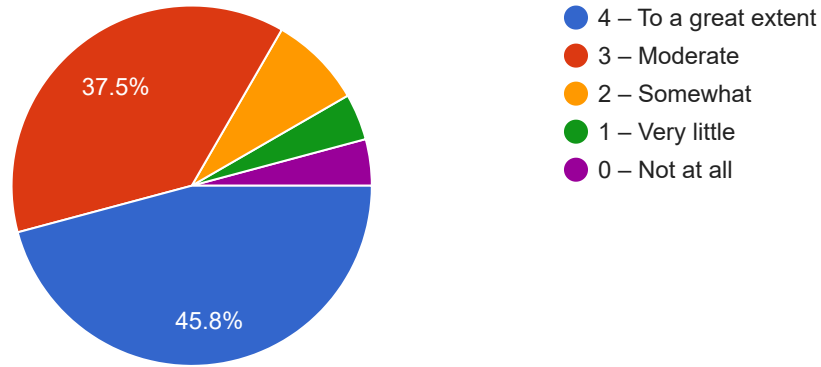
24 responses

Efforts are made by the institute/ teachers to inculcate soft skills, life skills and employability skills to make you ready for the world of work.

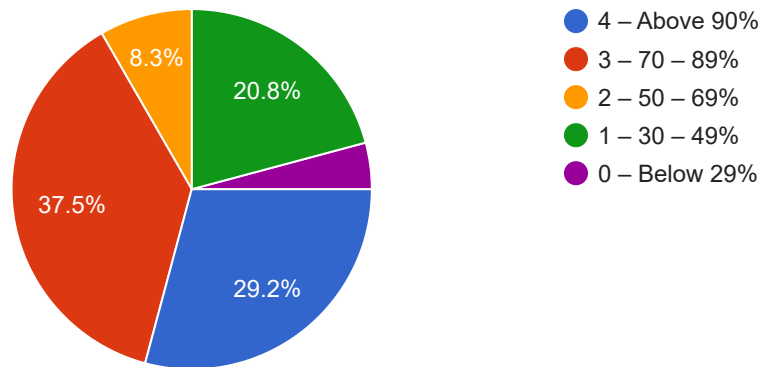
24 responses

What percentage of teachers use ICT tools such as LCD projector, Multimedia, etc. while teaching.

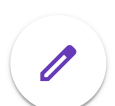
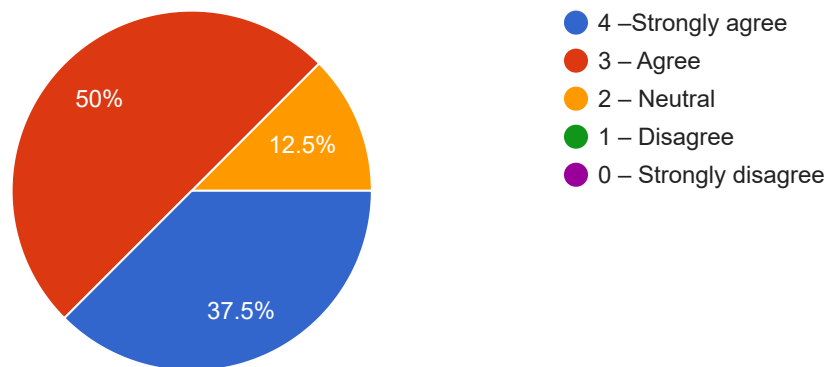
24 responses

The overall quality of the teaching-learning process in your institute is very good.

24 responses

Give three observations / suggestions to improve the overall teaching – learning experience in your institution. Mention point wise e.g. a)

b) c)

24 responses

B

.

B) E I)

a)well education
b)well experience
c)well teaching staff

a.well education
b.well experience
c.well teaching staff

a) the period timings should be longer than now .
b) no partiality
c) student teacher interaction

a)In every clg they give theoretical knowledge more than physical knowledge.we should increase the physical activities like learning with the help of games.
b) we should have to change the teaching method accounting to the students understanding
C) we should give chance to every student to participate in every activities therefore they identify there skills.

A Tea

B

C

a)we need to be upto dated by the teachers

* (अ) शिक्षणाचा दर्जा अजून सुधारला पाहिजे.
* (ब) वेळोवेळी विद्यार्थ्यांना पुढील अभ्यासक्रमासाठी प्रेरणा द्याव्या.
* (क) विद्यार्थ्यांच्या अडचणी जाणून शक्य होईल ती मदत करावी.

Yes

1) take offline lecture for better understanding subject.

We have offline class after exam 😊

No suggestions

- a) Give proper notes
- b) improve teachers behaviour
- C) compalsary uniforms for teachers

A

C

- a) Please start offline teaching

- a) Teachers co operation with the students should be frank.
- b)There should be co operative staff in college library.
- c) Notes for the respective subject should be made available by teachers .

Excellent

No need to improve the overall teaching because all learning experience is excellent.

Success

Satisfied with our institute and staff

This content is neither created nor endorsed by Google. [Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Privacy Policy](#).

Google Forms

